28

Nathalie Sarraute

Fructele de aur

EDITURA UNIVERS

„Tentată de reconstituirea ideilor în starea lor inițială de cristalizare, Nathalie Sarraute imprimă dialogului ezitarea, pauzele, secvențele unei elaborări în curs de a se cristaliza, care face din el într-adevăr un gen de stenogramă a unui flux psihic fragmentar, organizat clar într-o anumită măsură pe canoanele discursului verbal. Cea mai dificilă experiență de acest gen a fost realizată de Nathalie Sarraute în FRUCTELE DE AUR (1963)."

ROMUL MUNTEANU
(din „NOUL ROMAN FRANCEZ")

GLOBUS

Lei 4

NATHALIE SARRAUTE FRUCTELE DE AUR

NATHALIE SARRAUTE

Colecția GLOBUS / Editura Univers

FRUCTELE DE AUR

GLOBUS

Nathalie Sarraute

Fructele de aur

Traducere de
Radu Toma

Cuvînt înainte de
Irina Mavrodin

EDITURA UNIVERS
Bucureşti
1977

Ilustrația copertei *Mircea Dumitrescu*
Coperta colecției *Ion State*

ÎNTÎLNIRI CU NATHALIE SARRAUTE

ÎN TOAMNA ANULUI 1973 am vizitat-o pe Nathalie Sarraute la Paris, în Avenue Pierre Ier de Serbie. Încă din primele momente ale discuției noastre mi-a spus că lucrează la un nou roman. Concentrarea privirii și a vocii îmi arătau că am surprins-o în una din acele fericite perioade de transă creatoare cînd își scria, eram sigură, romanele, așa cum un poet își scrie poemele.

Fusese prima și cea mai importantă descoperire pe care, acum mulți ani, o făcusem citind, aproape din întîmplare, un roman de Nathalie Sarraute. Lectura acelui roman, pe măsură ce progresa, devenea un alt fel de lectură, mecanica ei se modifica treptat, dintr-un anume proiect de lectură se transforma în altceva, schimbînd raportul meu pre-știut cu obiectul (un *roman*) lecturii.

Acest raport modificat, pe cale de a se constitui în ceva nou, surprinzător, mă umplea de consternare și totodată de o mare bucurie. Cea pe care o ai ori de cîte ori izbutești să învingi rezistența oricărui lucru necunoscut, făcîndu-l astfel lucrul tău familiar, identificabil : schimbasem pe nesimțite registrul de citire, trecînd în registrul, altul decît cel tradițional, cerut de o scriitură romanescă nouă. Acest prim contact fusese frust, nealterat de prejudecățile specialistului, lectura fusese naivă, neprofesionali-

zată, descoperirea îmi aparţinea, era şansa oricărui cititor de a pătrunde într-un teritoriu reputat ca greu accesibil: citeam romanul aşa cum aş fi citit un poem (e vorba aici de o analogie şi nu de o coincidenţă a situaţiilor).

Realizam această percepere nouă potrivindu-mi cu obedienţă inocentele instrumente la pulsaţiile unor substanţe (conţinuturi) sonore care se dovedeau riguros organizate, după ce la început îmi apăruseră ca o revărsare haotică. Era un exerciţiu de comuniune spontană, de proaspătă receptare a unui nou mod de a ordona şi a comunica o experienţă umană a timpului nostru, şi nu unul, aşa cum se crede de obicei, de crispare intelectuală.

Lectura aceasta „spontană", favorizată de *recitarea*, cu voce tare, a textului, care punea în valoare construcţia armonioasă de ritmuri şi sonorităţi, şi de *recitirea* lui, nu excludea ci, dimpotrivă, putea institui o conştiinţă teoretică a cititorului în raport cu scriitura. Era însuşi drumul, refăcut de acesta, al scriitoarei care, de la inventarea spontană a unei noi expresii născută din „contactul cu o substanţă nouă şi necunoscută", ajunge, prin aplicarea intelectului la acest produs al sensibilităţii sale, la conştiinţă artistică sever exercitată.

I-am spus toate acestea doamnei Nathalie Sarraute. M-a ascultat cu atenţie. I-am vorbit despre interesul de care se bucură cărţile ei în România, manifestat prin traduceri şi studii.

Îmi propusesem să nu reiau în această convorbire întrebările la care răspunsese cu prilejul unor interviuri sau dezbateri publice, sau la care răspun-

deau explicit textele sale teoretice. M-am decis, încurajată de modul cordial şi firesc în care evolua conversaţia noastră, să abordez o chestiune oarecum delicată. Ştiam că scriitoarea duce o viaţă foarte retrasă, departe de orice publicitate literar-mondenă. Socotisem întotdeauna că aceasta era probabil una din cauzele pentru care critica nu a pus îndeajuns în valoare rolul ei de promotor al Noului Roman, prioritatea ei indiscutabilă în ordine cronologică. Dar *Tropismes* apare în 1938, *Portrait d'un inconnu* în 1947, textele teoretice din *L'Ère du soupçon* între anii 1947—1955, în timp ce primul roman al lui Robbe-Grillet, *Les Gommes*, apare în 1953, primul roman al lui Butor, *Passage de Milan*, în 1954, iar eseurile amîndurora în jur de 1960.

— „Am fost întotdeauna uimită de cvasităcerea criticii cu privire la faptul că aţi scris un Nou Roman perfect constituit şi eseuri teoretice fundamentale pentru estetica antiromanului, cu mult înaintea confraţilor dumneavoastră din aşa-numita „şcoală a Noului Roman" (formulă la care scriitoarea reacţionează prompt, aşa cum mai făcuse şi în alte ocazii, considerînd-o improprie, şi afirmînd caracterul autonom şi particularizat al creaţiei sale).

— „Criticii mei continuă, în general, să ignore acest lucru. De curînd am fost foarte surprinsă văzînd că într-un articol, în locul datei primei apariţii a cărţilor mele *Tropismes* şi *Portrait d'un inconnu*, fusese indicată data, mult mai tardivă, a apariţiei ediţiilor de mare tiraj din *Le livre de poche*".

Un zîmbet liniştit, certitudinea, în privirea frumoasă, a unei opere împlinite.

Scriitoarea a inventat un limbaj propriu, un *anume* dialog, care încearcă să abordeze psihologicul — mai bine zis *prezența* evenimentului de conștiință, pe care romanciera se ferește să-l explice și să-l analizeze —, prin alte mijloace decît cele tradiționale. Acest *anume* dialog este la Nathalie Sarraute „conversație și subconversație", cu sensurile speciale pe care ea le acordă acestor termeni. E un dialog care comportă existența unui alt fel de personaj, care nu mai este, după cum observă Sartre în prefața sa la cartea *Portretul unui necunoscut*, „un caracter, o povestire, și nici chiar o rețea de deprinderi, ci un du-te-vino neîncetat și moale între particular și general", fiind astfel redus la o simplă relație, la un schimb — cu toate reacțiile complicate și contradictorii pe care acest schimb le implică – între conștiința subiectului și conștiința „celorlalți". „Conversația", acea flecăreală a lui *Mann*, în sens heideggerian (făcută din clișee, din locuri comune, adeseori de proveniență livrescă, ansamblu de cuvinte atît de uzate încît prin neutralitatea lor pot deveni un metalimbaj care trimite la realitatea ascunsă a tropismelor; e și „terenul comun" al neautenticului, pe care se întîlnesc partenerii), și „subconversația" (comentariu abundent metaforic, rostogolind imagini cantonate de preferință în zona biologicului, a unei monstruoase flore și faune, frecvent submarine, caracatițe cu tentacule desfășurate, meduze gelatinoase, plante subacvatice cu contururi incerte, insecte ciudate — destinată să sugereze inefabilele tropisme) încearcă să surprindă dialectica

autenticului și neautenticului la nivelul unei psihologii existențiale. Prin incursiuni verticale în adîncurile conștiinței, romanciera vrea să capteze ceea ce ea numește, cu un termen care s-a impus, tropisme, adică acele mișcări psihice situate la limita incertă dintre conștient și inconștient, neformulabile în cuvinte. Cuvîntul, dacă încearcă să o abordeze direct, nu poate exprima această indicibilă realitate, acest „joc complicat de mecanisme delicate", acest „freamăt de intenții, impulsuri, calcule, impresii, presentimente multiple și adesea contradictorii".

Deși manifestîndu-se neautentic, încercînd un simulacru de comunicare pe terenul „neutru" al clișeului verbal și al locului comun, umanitatea din romanele scriitoarei aspiră către o existență autentică și către o comunicare reală cu ceilalți. „Cele mai multe dintre personajele mele caută un absolut, spunea Nathalie Sarraute într-un interviu dat revistei *Le Figaro litteraire* în 1967. În *Fructele de aur* ele ar vrea să cunoască o valoare absolută, la care nu pot ajunge... Drama lor constă în aceea că nu se mulțumesc cu această singurătate, cu această despărțire, cu această amăgire constantă. Ele trebuie să ajungă dincolo, să descopere un fel de absolut."

Astfel, unul dintre sensurile acestui roman, oferit azi în traducere publicului românesc, ca și ale tuturor celorlalte, se constituie într-o invitație la o trăire și la o comunicare autentică, adică sinceră și vie. Căutarea și preocuparea scriitoarei „tropismelor" ni se arată a fi, în această perspectivă, căutarea și preocuparea unui moralist.

Întrebări, răspunsuri, prietenia unei atmosfere şi a unui chip : iată ce a reţinut memoria din această întîlnire cu Nathalie Sarraute care, ca orice act rememorat, este acum una imaginară.

IRINA MAVRODIN

— OH, ASCULTĂ, EŞTI ÎNGROZITOR, ai putea să faci un efort... m-am simţit grozav de jenată...

— Jenată ? Ce tot spui ? De ce jenată, Dumnezeule ?

— A fost îngrozitor cînd el a scos cartea aceea poştală... reproducerea... Dacă te-ai fi văzut cu ce aer ai luat-o... Mi-ai dat-o fără să o priveşti, aruncîndu-i doar o privire... Părea jignit...

— Jignit... ce să-ţi zic... Era jignit pentru că nu m-am extaziat cum fac toţi, pentru că nu m-am prosternat...

Cu fruntea la pămînt toţi deodată, extaz, osanale, behăieli... Minunat sincronism... sînt uimitori... mîna vîrîtă în deschizătura hainei scoate... dar ar fi trebuit să te bucuri ca medicul care mai şovăia încă şi care vede apărînd la momentul potrivit bubuliţa, erupţia uşoară, ar fi trebuit să fii mulţumit cînd a scos-o din buzunarul de la piept al hainei, de acolo, din dreptul inimii, şi a întins-o, cu privire lacomă, savurînd efectul... Aţi văzut asta... Acest Courbet... Admirabil. Priviţi...

— Era caraghios. Să mori de rîs. Ştii că este exact aceeaşi reproducere pe care o au toţi

acasă, pe care o poartă toţi la ei în acest moment...

Prinsă de perete pe tapetul cenuşiu cu flori mari roz deasupra biroului ca să capteze inspiraţia, strecurată în golul dintre ramă şi oglindă deasupra căminului, deodată... miracol... aceeaşi... Şi aerul lor... aerul acesta pe care îl au... Pudic. Mîndru. Descoperirea mea. Creaţia mea. Mica mea comoară ascunsă. Nu mă despart de ea niciodată. Dar iată, pentru dumneavoastră, sînteţi demn de ea... cu dumneavoastră pot fără teamă ; nu o pîngăresc, nu o înjosesc. Iată, cu dumneavoastră împărtăşesc. Un dar. Bunul meu cel mai de preţ...

Un cap mare cu ochi bulbucaţi se leagănă, buzele groase se ţuguie... vocea coboară, respectul o striveşte... Courbet. Nu există decît el. Cel mai mare. Eu o spun. Mie nu mi-e teamă s-o spun : este cel mai mare geniu. Shakespeare şi el. O spun mereu : Shakespeare şi Courbet.

— Şi crezi — ridică vocea — crezi că o să mă las influenţat ? Puţin îmi pasă că s-a simţit ofensat. Nu-mi place să fiu dus de nas. Să fiu luat drept un idiot.

— În privinţa asta nu te înţeleg. Niciodată n-am putut să înţeleg de ce pui lucrurile astea la inimă. Mie mi-e aşa de frică. Cu el mai ales. Dar chiar şi cu oricine altcineva. Te asigur că nu ştiu unde să mă ascund. Întotdeauna mi se pare...

— Da, m-am amuzat privindu-te... Aerul plin de smerenie, de veneraţie cu care te-ai

înclinat. Ca înaintea Sfintei Cuminecături... Vocea ta... Oh, da... e frumos... Unde e ? La ce muzeu ? Ah, da... E admirabil... mă faci să rîd... nu vedeai nimic.

— Nu, nimic. Dar sînt politicoasă. Aş fi poate mai puţin dacă tu... Dar mă simt atît de prost, nu pot...

— Ei bine, să ştii că nu te porţi prea frumos cu el, greşeşti. Să ştii că eu nu am dispreţul ăsta...

— Dispreţ ? Dar eşti nebun...

— Ba nu, aşa e. Dispreţ. Trebuie cruţat sărmanul. Îi face atît de rău propriul lui snobism .. spiritul lui de imitaţie... Nu atingeţi, e dureros. Nu remarcaţi, e prea ruşinos. E atît de fragil, ar fi primejdios. Te porţi cu el de parcă ar fi nebun. Toată lumea, de altfel, joacă cu el comedia asta. Mă faceţi să mă gîndesc la piesa lui Pirandello în care infirmierii făceau pe curtenii. La fiecare cuvînt al lui — trebuie să dai ochii peste cap. Fiecare sentinţă — cea mai proastă — este încuviinţată cu ochii plecaţi. Privirea lui ne scrutează, pîndeşte contrazicerea... n-o poate suporta. Orice încercare de revoltă este de îndată înăbuşită de voi toţi... Toţi ca tine : Mi-a făcut rău... M-au trecut toate năduşelile... Ei bine, pe mine nu mă trec toate năduşelile... Sînt lucruri cu care nu-mi place să mă joc. Şi nu Courbet. Nu de asta e vorba. Am încercat să văd şi eu faimoasele tablouri ale lui Courbet, m-am dus pe la prînz ca să nu mă întîlnesc cu nimeni. Să privesc puţin cu mintea limpede. Ei bine, n-am avut noroc. Imposibil să scapi... Pe scară... Urcam scara iar

el cobora, micuţul Dulud, ştii, cel care scrie articole proaste... se înşală de fiecare dată... Mi-a făcut semn cu degetul... Ah, mergeţi s-o vedeţi... Ce expoziţie, nu? Ah, veniţi pentru prima oară? Veţi vedea. Totul este de mîna întîi. E admirabil. Uimitor. Dar mai ales, vă recomand... în săliţa din fund... o pînză mică micuţă... jos în stînga... Asta era mica lui descoperire, meritul lui... Un cap de cîine. Veţi vedea. Nu vă spun decît atîta...

— Dar le place cu adevărat... te asigur. Vor să se bucure şi alţii... mi se pare mai degrabă înduioşător.

— Da, cunosc această dorinţă, această nevoie de a împărtăşi. E foarte frumos, da, e foarte bine. Dar micuţul Dulud, glumeşti...

Se recunosc dintr-o ochire. Se află, nu-i aşa, printre ai lor, oameni din aceeaşi lume. Aceleaşi cluburi închise, aceleaşi cercuri. Au aceiaşi croitori şi furnizori. Aceeaşi floare la butonieră, aceleaşi ghetre şi vestă de satin, acelaşi monoclu la ochi. Doar un mic amănunt, un mărunt semn de eleganţă... o mică notă îndrăzneaţă şi discretă... dovadă a celui mai distins gust... oh, nu-i nimic... un fleac... dar dumneavoastră, să rămînă numai între noi, duceţi-vă, puteţi din partea mea... dar deloc, vă rog... acolo, în fundul sălii, la stînga... Nimeni nu o remarcă, dar v-o recomand. Cu totul deosebită, veţi vedea: un cap de cîine.

— Capul de cîine. L-aţi văzut? — mi se pare admirabil — O adevărată minune. — Numai el singur şi...

În el adunate... desfătări... comuniune, fuziune a sufletelor... Simt că mă cuprinde şi pe mine... gîdilătură delicioasă... vine, pune stăpînire pe mine... Incantaţii... Extaz... Haide, toţi odată, mai tare. Încă o dată. Şi mai tare. Şi mai departe. Acum înaintez, trec peste toate limitele, îmi dau frîu liber... Pînă la capăt... nimic nu mă opreşte... nici o teamă meschină de ridicol, nici o reţinere pudică. Încă. Pînă la ultima limită. Îmi dau drumul... Iată-l. Cade în transă, Zeul pune stăpînire pe el, se zvîrcoleşte, cu ochii daţi peste cap, cu spume la gură, se tăvăleşte pe jos, smulgîndu-şi hainele... Pentru mine... se bate cu pumnii în piept... pentru mine, nu mi-e teamă s-o spun... Nimic mai presus. Courbet este cel mai mare. Shakespeare. O ultimă zvîrcolire. Se încovoaie: Shakespeare şi Courbet.

— Să ştii că toţi oamenii ăştia mă scîrbesc. Spiritul lor de imitaţie mă dezgustă. M-am săturat de transele, de isteria lor. Se întrec care mai de care... Întrebarea e doar cine va merge cel mai departe, cine va exagera cel mai tare. Numai să-i auzi... Nici un pictor din prezent sau din trecut nu-i ajunge nici la degetul cel mic. Este cel mai mare geniu al tuturor timpurilor. Şi asta foarte serios, să ştii. Nimănui nu-i trece prin minte să rîdă. Nu mai au nici o reţinere, nu le e teamă de ridicol, şi dealtfel în ochii cui ar fi ridicoli? Ei sînt cei mai tari acum, pot să fie liniştiţi. Numai să îndrăznească cineva să protesteze... Ai văzut cum m-a pri-

vit ? Dar chiar dacă l-aş adora pe Courbet... dealtfel are tablouri admirabile... şi tot n-aş fi spus nimic. Belloc care ridică în slăvi cele mai groaznice porcării... Mazille... nu scapă nici o ocazie... ia totdeauna cioara drept privighetoare, e specialitatea lui... Dar despre asta n-ai voie să sufli o vorbă. Tăcere. Uitare. Vai de cel care ar cuteza s-o amintească... necioplitul, guguştiucul care ar veni, ia gîndeşte-te, cu un aer nevinovat, să întrebe : Dar ce contează părerea lui Mazille ? Vă amintiţi cînd a scris că e un pictor prost... Ptiu. Huo ! prostul ! Oroare. Cumplit atentat la pudoare. Se exhibează chestiile astea ? Niciodată. Chiar eu, tu mă găseşti atît de îngrozitor, sînt atît de aspru... ei bine, nu aş îndrăzni... Ar fi prea uşor. Şi eu, în fond, sînt ca tine, mi-e prea tare milă.

— Milă, ţie ! Mie da, mi-a fost milă cînd ai luat aerul acela... Avea aerul cuiva care s-a destăinuit... cineva slab... Mi s-a părut că profiţi... nu ştiu cum... ca o brută... ba da, te asigur, profitai de un avantaj, de o superioritate... mi s-a făcut deodată aşa tare milă de el...

Blînd, delicat, puţin temător. Simţind poate vag o ostilitate, o ameninţare şi ostenindu-se, zbătîndu-se, destăinuindu-se pentru a dezarma, pentru a îmbuna, oferind tot, dar tot ce veţi vrea... asta poate, sau asta ? Vă pun dinainte aici, la picioare... tot ce am văzut, tot ce cunosc... filme, piese de teatru, romane, concerte, expoziţii... asta vă convine ? asta va putea oare să vă potolească ? poate că voi izbuti astfel să abat... poate, de abia îndrăzneşte să spere, voi

putea totuşi — şi este aşa de mişcătoare îndărătnicia asta de copil, naivitatea asta — voi reuşi oare să vă seduc, să vă încînt ?... zîmbet drăgăstos care se şterge brusc, privire în care expresia de încredere, de prietenie se estompează uneori, se întunecă, se acoperă cu un abur uşor, făcut din nelinişte, din mirare... Iar bruta nepăsătoare, nesimţitoare, lăsîndu-se cu răceală linguşită — nu e nimic de făcut pentru a înduioşa... În sfîrşit — gestul acela... mîna vîrîtă în deschizătura hainei — ...scoţînd comoara... talismanul... semnul tainic... Sîntem fraţi, nu-i aşa, o ştiu... Vă ofer anafura. Vă aduc pîinea şi sarea...

— Erai groaznic. Nepoliticos. Ia te uită ce nevoie de a pedepsi cel mai mic semn de dependenţă, de a impune integritate, o puritate absolută... Era jignit, rănit... Am suferit cînd s-a retras...

— Dar nu s-a retras. Sau mai degrabă da, poate că s-a retras. Din dispreţ. Din dezgust. Mă făceai să rîd cînd căutai să-mi repari „gafa", să-mi obţii iertarea. Pe mine m-a cam enervat... cînd a schimbat brusc subiectul, cînd a început să vorbească de vacanţă...

— Bineînţeles, i-ai arătat că refuzi ceea ce-ţi oferă. Ai refuzat să fraternizezi. Atunci a căutat altceva...

— Ha, ha, altceva. Bineînţeles. Altceva. Pe măsura mea. Călătoriile : era ceva pentru mine. Încă puţin, şi ar fi început, pentru a fi la nivelul meu, să-mi vorbească despre mărci de ma-

șini... Dar asta te-a speriat prea tare... Nu ai putut să suporți...

— Nu, nu pot niciodată...

Pămîntul se deschide. Crăpătură enormă. Iar el de partea cealaltă, el care se îndepărtează fără să se întoarcă... trebuie să strigăm, să-l rechemăm... să se înapoieze... să revină... nu ne părăsiți... spre dumneavoastră, la dumneavoastră, pe partea unde sînteți dumneavoastră, ajutați-ne, venim... prindeți ce vă arunc, frînghia asta pe care v-o azvîrl ca să ne trageți, apucați-o, vă implor. O ultimă încercare numai, o să vedeți, mai aveți încredere în noi încă o dată... Spuneți-mi... ați citit-o ?... Ce credeți despre ea ?

— A fost tare nostim cînd l-ai întrebat — găseai că plăcerea nu a durat destul, era într-adevăr o provocare — cînd i-ai vorbit de cărticica aceea...

— Fructele de Aur...

— Da, de ea. Mă întrebam dacă era un test, o probă la care îl supuneai ca să vezi dacă... într-adevăr... cartea aceea... găsea că... Dar ce-ți închipuiai ?

— Nimic. Puțin îmi pasă ce gîndește. Voiam numai să-l potolesc. Să revin pe terenul lui.

— Ah, dar era prea tîrziu. Nu s-a lăsat dus. Dezinvoltura cu care ți-am dat fără să spun un cuvînt reproducerea... i-a rămas în gît. Prea tîrziu. Să mori de rîs văzînd aerul înghețat cu care ți-a spus, din vîrful buzelor : „Da. Desigur. Este foarte bună". La ce te puteai aștepta ?

Nu este ultimul răcnet ? N-a scris Bernier despre ea un articol ? Și Ramon ? Ce voiai să-ți spună ?

— Oh, nu-i asta... Nu poți să înțelegi... Speram că vom discuta... Nu puteam suporta ca toate punțile să fie tăiate...

Ore în șir, străduindu-se vitejește, cu chipurile surîzătoare, ușor crispați, cu ochii nemișcați în care strălucește o flacără luminoasă, un foc în care aruncă fără încetare, cu nemiluita, nu trebuie să se zgîrcească, ci cu mîinile, cu lopețile, tot ce găsesc, tot ce au, bogățiile lor — risipesc fără să socotească. Dar din cînd în cînd, fără ca ei să bage de seamă, flacăra tremură brusc, se îndoaie, se stinge, iar celălalt care nu o scapă nici o clipă din ochi, spre ea ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, ar mai arde încă, sau încredințat că o s-o vadă reaprinzîndu-se, știind că nu va fi lăsat să rătăcească fără ajutor, să se piardă în beznă, silindu-se să nu o ia în altă direcție, să rămînă pe drumul cel bun, celălalt spre ea, orbește, cu vitejie înaintează...

Și iat-o, strălucește din nou... o zvîcnire... un efort și arde iar, era numai un moment de oboseală, o neatenție ușoară, nu vă fie teamă, este tot aici... „Da, da, înțeleg, aveți dreptate, așa cred și eu... și mie îmi place mult... poate doar sfîrșitul... mă întrebam... Nu ? Nu găsiți ? Cred că aveți dreptate... O să recitesc, o să revăd..." Te simți cam ostenit, te doare, dar trebuie să continui fie ce-o fi, trebuie cu orice preț să ajungi... curaj... încă un efort... te apropii... foarte aproape... uite... mîna se vîră în buzu-

narul de la piept al hainei, scoate reproducerea, se întinde... Și această bruscă rafală... Această enormă vijelie... Totul se stinge. Noapte neagră. Unde sînteți ? Răspundeți. Sîntem aici amîndoi. Ascultați. Vă chem, răspundeți-mi. Doar ca să știu că sînteți tot aici. Strig către dumneavoastră din toate puterile mele. Fructele de Aur... Mă auziți ? Ce credeți despre ea ? E o carte bună, nu-i așa ? Iar vocea posacă răspunde... „Fructele de Aur... e o carte bună..."

Străzi goale. Pașii răsună. Case întunecate. Dar e un adevărat noroc, ce șansă, ce ursită prielnică, fereastra lui e încă luminată... Haide, zarurile au fost aruncate... Poarta se deschide, iată minuteria, cele două trepte, ușa cu geam, scara, patru cîte patru, dar de ce patru cîte patru ? ce idee... cine vreodată ?... Două cîte două trebuie spus, două cîte două, foarte bine, să nu se gîndească la nimic, să nu se gîndească, două cîte două, una cîte una... Degetul se întinde spre butonul soneriei. Apasă. Sună. S-a declanșat. Pașii se apropie... Dar nu vreau, opriți... ușa se deschide... să se încordeze din toate puterile, să se agațe... „Nu e nimic, nu vă speriați, am văzut lumină, am crezut că pot... mi-am uitat eșarfa... mănușile... probabil că le-am lăsat..." Nu, e prea tîrziu, imposibil să mai dea înapoi. Dar să nu mă mai împingă așa, să mă lase o clipă numai să-mi revin, să mă hotărăsc, iată, îmi descleștez degetele, mă aplec deasupra vidului, mă smulg, picioarele mi se dezlipesc de pămînt, cad... „Uite... nu e asta... M-am întors ca să vă întreb... O să rîdeți... E

o nebunie... Dar vreau să știu. Asta mă face să sufăr, înțelegeți. Vreau să-mi spuneți... Adineauri, cînd ați răspuns : Fructele de Aur, da, este o carte bună... cu un ton care mi s-a părut... Vă rog mult, spuneți-mi, nu mă puteți refuza. Numai dumneavoastră îmi puteți da... Îmi trebuie cu orice preț... M-am întors..."

În sala comună femei lățoase cu lungi plete țepoase își lovesc pieptul, se strîmbă, rîd, își ridică fustele, își arată coapsele cenușii, își mișcă dosul, femei cu brațul întins, în mijlocul zarvei, rămîn nemișcate, încremenite ca la jocul de-a statuile, catatonie, epilepsie, isterie, cămașă de forță, dușuri, lovituri, sălbatici gardieni... Dar nu-i nimic, nu contează, nu mi-e frică, vreau să-mi spuneți... V-ați simțit jignit, nu-i așa ? Spuneți. Răspundeți-mi. V-ați îndepărtat de noi ? Ați crezut... Ce ați crezut ? Cu siguranță ați crezut ca și mine... Răspundeți, trebuie. Nu spuneți nimic. Ah, cine tace consimte... vedeți, o știu deja... V-ați gîndit că vă socoteau... Totul arde în jurul meu, tot corpul, fața mea, ard. Dar trebuie să apuc, să scot din jăratic, trebuie să salvez... acolo e... lăsați-mă să mă apropii... este la îndemînă, lăsați-mă... uite, o să-l ating, o să-l smulg... îngăduiți-mi... Erați jignit adineauri, din cauza lui Courbet, ați vrut să vă îndepărtați, să tăiați punțile... Cînd am încercat să mă apropii, cînd am întins brațele spre dumneavoastră, cînd v-am cerut pentru Fructele de Aur... ați vrut să ne respingeți, să arătați că era prea tîrziu, că ruptura se produsese... Nu spuneți nici un cuvînt, dacă nu vreți... Numai un mic semn, nu vă cer mai mult,

o simplă clipire, o privire... Ea va însemna siguranța. Pacea. Voi fi salvată. Vom fi salvați. Pentru totdeauna. Mîntuire eternă. În adevărata lumină. În cer. Contemplînd chipul lui Dumnezeu.

Ah, așa, nu era nimic? Nu vă gîndeați la nimic. Fructele de Aur este o carte bună. La asta vă gîndeați. Asta e tot. Asta îmi aruncați, trebuie să mă mulțumesc, asta aruncați înfometaților pentru a-i îndepărta, bogat cum sînteți, stăpîn al unor asemenea comori. Doar atît pentru mine: găseați că Fructele de Aur e o carte bună. Ce voiam mai mult? Nu era totuși să ne țineți o conferință, discursuri... Atît îmi dați, mărunțișul acesta... degeaba îl sucesc și îl răsucesc... ce sînt astea? Nu cunosc... Sînt monede pe care fără îndoială le-ați adus dintr-o țară străină în care eu n-am fost niciodată... Nu au curs aici, unde trăiesc eu, o știți prea bine. Ce vreți să fac cu ele? Puteți să vi le păstrați. Poftim, vi le dau înapoi. Nu am nevoie de ele.

IMAGINI FAMILIARE din patria regăsită... Din ele iradiază tandrețe, din ele emană securitate... Asupra lor se apleacă și călătorul înapoiat din ținuturi barbare, și prizonierul ce se întoarce din captivitate... iată-le, tot la locul lor, prinse de perete, deasupra biroului... iată-l pe Verlaine, în mantia sa, așezat în fața paharului de absint, pe bancheta cu mușama a unei

circiumi prăpădite, Rimbaud și cravata lui subțire în vînt, Gide, cu ochii lui înguști de indian sub borurile late ale pălăriei de gaucho... Și aceasta... „Ah, ați agățat-o... și eu... o am la mine totdeauna, nu mă despart de ea... Admirabilă, nu-i așa? Da, cred, nu sînteți de părerea mea? Courbet n-a făcut niciodată ceva mai frumos... Degetele lui desenează în aer, mîngîie... Linia asta mai ales... Toată partea aceasta... Uimitoare, nu credeți? Da, pentru mine Courbet, nu-i așa?..."

Capul lunguieț se înclină. Pe chipul lui tremură ceva... ca o ironie de abia perceptibilă... Mirare în privire... Dar ce aveți? Ce v-a apucat? Mai e nevoie aici între noi să exprimi, să afirmi... Nu se înțelege de la sine?

Așa este, cum e cu putință să uite? Nu sînt la ei, în țara lor, o țară civilizată în care valorile adevărate sînt respectate, în care meritul este răsplătit, în care se face dreptate, în care domnește justiția? Dar ce să explici celui care n-a cunoscut niciodată arbitrariul, obscurantismul, barbaria... Ce poate el să înțeleagă, să bănuiască măcar? Cum să îndrăznești să-i mărturisești?

Fiul dezmățat, plin încă de jilave izuri, serbede mirosuri, duhnind a rufe cenușii, a briantină, a băuturi, odicolon, a droguri, vărsături, simte aceeași jenă cînd, ridicînd capul deasupra mîinii fine, răspîndind un delicat parfum, a mamei sale cu bucle de argint, cu gîtul încă atît de frumos legat sfios cu o panglică de catifea, o vede privindu-l încrezătoare.

„Dacă aţi şti ce plăcut este lîngă dumneavoastră, alături, cît sînt de fericit că sînteţi aici... Nu puteţi înţelege... sînt lucruri pe care nu le înţelegeţi... care nu vi s-au întîmplat niciodată. Ştiu că asta nu mi se întîmplă decît mie. Vă amintiţi ? am vorbit într-o zi, cred, sau numai am vrut să vă vorbesc ? Sînt oameni pe care nu ar trebui să-i vezi niciodată, pe care trebuie să-i ocoleşti, sînt nocivi... îţi lasă parcă un gust rău... Nici a doua zi nu-ţi poţi reveni... ca după o piesă de teatru proastă, un film prost. O senzaţie ca aceea de limbă cleioasă pe care o ai după o masă proastă... Contactul cu ei te murdăreşte... E ceva care înjoseşte..."

„Dar Fructele de Aur ? Vă place cartea asta ?" Faţa netedă, turtită şi gîtul uscăţiv se întind... O faţă bătrînicioasă de fetiţă prea cuminte... o faţă mieroasă de habotnică fără vîrstă...: „Vă place cartea asta ?"... Voce ca o fină sondă flexibilă care se introduce încet acolo, foarte delicat... Încă puţin şi ar vorbi peltic ca atunci cînd te adresezi unui copil... Vezi, eu ştiu cum trebuie să-l iau... A scotocit, a adulmecat peste tot... Ah eu, ştiţi, eu văd tot... ea ştie ce îi convine fiecăruia. Iată ce trebuie să-i oferi. Priveşte, îi întind asta, vei vedea, nu va putea rezista. L-ai repezit adineauri, nu trebuia, lasă c-o dreg eu. Cartea asta, Fructele de Aur, este exact ce-i trebuie.

— Sînt oameni pe care nu trebuie să-i laşi să se apropie de tine cu nici un preţ. Paraziţi care îţi devorează substanţa... Microbi care se fixează pe tine... Dar sînt sigur că dumneavoastră niciodată... Trebuie să fugiţi de ei ca de ciumă. Nici măcar să fugiţi, pentru dumneavoastră ei nu există.

— Oh, eu, pe cît posibil evit oamenii care mă plictisesc, care mă fac să-mi pierd timpul.

— Da, ştiu, v-am observat adesea. Aveţi un instinct de conservare... Vă invidiez. Vă admir cînd refuzaţi să aveţi de-a face cu ei, cînd vă ţineţi deoparte...

— Dar cine vă împiedică ?... Privirea indulgentă se înăspreşte, pielea de pe nasul fin se încreţeşte, arătînd o uşoară repulsie... „De ce faceţi asta ?"

— Ah, de ce ? Chiar aşa, de ce, de ce ?

Dar există oare un decret, o lege, există o dispensă acordată în sfere sus puse care să-l autorizeze pe el să refuze să-i vadă pe oamenii aceştia încîntători, oameni atît de merituoşi, cultivaţi, inteligenţi ? Ce au făcut ei care să fie prevăzut, edictat, codificat, care să permită să se ia în privinţa lor o măsură aşa de excesivă faţă de dreptul internaţional ? Vă rog să răspundeţi. Ce v-au făcut ? Ce raţiuni valabile aveţi ? Ce dovezi ? Nici una, nu-i aşa ? Numai impresiile, numai senzaţiile dumneavoastră atît de subtile, pe care nimeni altcineva nu le mai are. Nimeni dintre cei normal constituiţi nu le împărtăşeşte, nu le înţelege. Vă daţi prea multă atenţie, acordaţi prea multă importanţă celor mai fugare impresii. Sînteţi atît de delicat, nu-i aşa ?... Nu, să nu credeţi asta, nu, să nu mă condamnaţi. Vă asigur, nu-mi îngădui nimic. Absolut nimic. Nici o dezinvoltură. Nici o în-

fumurată libertate, pot să vă asigur. Sînt perfect conştient de îndatoririle, de răspunderile mele... profund mişcat... sînt încîntat, ce drăguţ... e atît de mult de atunci... cît sînt de fermecători... atît de simpli, senini şi atît de încrezători. Oaspeţii lui. Sub acoperişul casei lui. Veniţi să-i dea în pază aceste momente, aceste fărîme preţioase, sacre, din viaţa lor... Va face tot ce va putea pentru a se arăta demn, se poate conta pe el... acceptă onoarea, se înclină, daţi-mi asta, lăsaţi-o la mine, este atît de cald, nu, puţin cam frig ? dar o să vedeţi, uite, aici, lîngă foc, aşezaţi-vă aici, nu, aici, vă veţi simţi mai bine... fotolii, pernă, porto, whisky... Sînt cam ţepeni, sînt parcă strînşi... ai zice că sînt umflaţi gata să plesnească din pricină a ceva pe care caută să-l oprească, să-l stăpînească... Ce este ? O temere ? O ostilitate ? Cu siguranţă este ceva în el, ceva ce se filtrează din el, care se depune în ei şi face să încolţească, să se dezvolte... Ar vrea să întoarcă şi el capul, să plece ochii... Ridicol, cu desăvîrşire grotesc, ca acel personaj, unde oare ? care pleca ochii pentru a nu-i orbi pe ceilalţi cu razele deşteptăciunii lui... e stupid... Uite... nu e nimic, nimic în mine care să mă împiedice să vă privesc drept în ochi. Uite, vă privesc, sîntem egali, absolut asemănători, o ştiţi prea bine... Simţiţi ca mine, înţelegeţi ca mine, mai bine decît mine, probabil... de ce aş juca teatru ? de ce aş încerca să vă înşel ? Cu ce drept v-aş ascunde... Ce să fie în dumneavoastră care să mă împiedice să vă dau ceea ce dau tuturor celor din jurul meu ? Pentru dumneavoastră, ca pentru toţi prietenii

mei, voi căuta, voi extrage din tot ce ştiu, din tot ce voi vedea... voi aduna... pentru dumneavoastră, poftim, iată, luaţi, vă voi arăta... Mîna i se vîră în buzunarul de la piept al hainei... Atenţie. Instinctul lui de conservare alarmat îi reţine mîna. Stai aşa. Prudenţă. Fără nebunii. Sînt străini, duşmani. Aruncă în jurul lor priviri neîncrezătoare, sînt cu ochii în patru, neliniştiţi, ca şi cum ar simţi în jurul lor ameninţări nedesluşite, o invizibilă primejdie... nu trebuie cu nici un preţ să rişte să provoace... Dar ce ? Ce să provoace ? Închipuiri. Rătăciri ale minţii. Ispite. Piei Satană. Veşmînt aspru, de penitenţă, cruci, mătănii, izbăveşte-mă de cel Rău... Iată. Ruga i-a fost ascultată. Nu mai vede nimic. Este pur, este nevinovat. Este umil şi ascultător, se supune şi respectă rînduiala. Mîna lui ascultă... se vîră în buzunarul de la piept al hainei şi scoate... cum e firesc, cum se cuvine cînd primeşti la tine prieteni încîntători pe care îi interesează astfel de lucruri... „E un Courbet... nu ştiu dacă îl cunoaşteţi ? Admirabil, nu-i aşa ?“

Nici cel mai mic semn de încuviinţare. Mîna apucă ilustrata cu vîrful degetelor şi o dă mai departe. Tăcere. Da, chiar aşa. Tăcere. Nici un cuvînt. El ia reproducerea şi o dă mai departe fără să rostească un cuvînt. Şi ce-i cu asta, aş vrea să ştiu. Ce rezervă dispreţuitoare ? Ce rînjet stăpînit ? Atenţie, hei, doar nu o să vă apuce iar ? Un om cumsecade, mă auziţi, un om de treabă, care respectă anumite valori, ia o reproducere pe care i-o întindeţi, aruncă o pri-

vire... una singură, ce-i drept... Bine. Să admitem. Probabil că o cunoaște. Este un om foarte fin, un om cultivat. Nu spune nimic. Cine tace consimte. Tăcerea lui arată respect. Modestie. Nu socotește că părerea lui ar fi importantă. Nu o găsește prea interesantă. Asta nu-i face decît o cinste. E un om sincer. Un om cumsecade și cinstit, căruia nu-i plac formulele găunoase, sclifoselile.

Simplu. Modest. Sincer. Pătruns de respect. Cine tace consimte. Sînt de acord. Bine, mă supun. Erau halucinații. Semnele primejdioase ale delirului persecuției. Chiar cînd sare în ochi mă supun. Chiar cînd e evident de-ți vine să urli, chiar și atunci cînd ea se apleacă prea jos ca încovoiată de admirație și scoate piuituri, chiar cînd el o privește, sînt de acord, nimic nu s-a petrecut între ei, nici un semn secret între ei care să arate conivența, imensa distanță la care ei stau și de unde mă văd, prins, închis cu totul în cîmpul privirii lor. Nu. Sînt chiar lîngă mine. Așa de aproape încît nu pot avea nici o vedere de ansamblu, ei percep numai asta, această imagine a mea pe care le-o prezint în prim plan, această bună privire deschisă, încrezătoare, pe care o ațințesc, iată, de-a dreptul în ochii lor...

— De ce mă văd cu ei ? Mă întreb și eu. Din prostie probabil, din lipsă de energie. E ridicol... nu știu cum să vă explic... Am un sentiment absurd de egalitate. Le acord toată încrederea mea. Le vorbesc despre lucrurile la care țin. Încerc să văd numai părțile lor

bune... Cred de fiecare dată că voi reuși să-i conving. Că e suficient... oricui... să arate... Asta, uite, această minune. Acest Courbet...

„Dar Fructele de Aur ? Vă place cartea asta ?“ Voce subțiratică și blîndă care se insinuează pentru a introduce delicat... tocmai ce-i trebuie... veți vedea... mă pricep... privire care pîndește, bine dispusă... Ei bine ea nu s-a înșelat, n-au decît să vadă, să audă, urlu... Da, îmi place. Îmi place, m-auziți ? Haideți. Stai. Drepți. Salutați. Îmi place. Și fără explicații. Așa sînt eu. Priviți-mă cum sînt, uitați-vă la mine. Iată, îmi plac Fructele de Aur, după cum puteți să vă închipuiți. Chiar așa. Și vă interzic să protestați. Și acuma, haide, valea, ștergeți-o. M-am săturat de voi, mi-a trecut toana. M-a amuzat o clipă să vă las să vă apropiați, aveam chef să mă înhăitez cu voi. Și acum la locurile voastre, la bucătărie, la subsol. Aici sîntem în apartamentele stăpînilor.

— Of, să nu ne mai gîndim la asta, zău așa. Ducă-se dracului. Așa. Acum nu-mi mai pasă. Gata. Am uitat. Ne simțim așa de bine aici, între noi. Mai bine spuneți-mi, voiam să vă întreb, nu am citit-o cu adevărat, nu am avut timp decît s-o răsfoiesc, aș vrea să-mi spuneți : Ce credeți despre Fructele de Aur ?

— Este o carte admirabilă. Dealtfel să știți că tocmai sînt pe cale s-o spun... chiar acum scriu un articol... Ad-mi-ra-bi-lă.

În cuvînt răsună ceva ce nu prea se potrivește cu omul acesta cu chipul blînd și vlă-

guit, cu acest bătrîn prieten, cu blajina sa privire istovită, ceva emfatic, greoi, satisfăcut, puţin ridicol... El este ridicol... Îl auzi ?... Ei ascultă la uşă, sînt acolo, mereu la pîndă... Ad-mi-ra-bi-lă... cuvîntul s-a repercutat în ei, revine la mine, amplificat, deformat... Admiraabilă... îşi dau coate hlizindu-se... Această siguranţă, acest ton fără replică... Lansează cuvîntul de ordine. Comandantul şef a dat verdictul. Iar celălalt, imediat... Ce-ţi spuneam ? Ah, îl cunosc. O să-l vezi...

Nu, nu şi nu. N-o să vedeţi nimic. Sînt liber, auziţi, absolut liber. Independent. Să vă intre în cap : Nu mă las niciodată păcălit. Nimeni nu poate să mă silească... „Într-adevăr ? Fructele de Aur, nu, nu ştiu, nu prea am încredere. Se vorbeşte atîta despre ea... Lemée o admiră. Asta nu-mi spune nimic bun..."

Nu-mi e frică de ceea ce iese dintre pleoapele apropiate şi-şi aţinteşte vîrful drept în ochii mei. Întorc capul, mă îndrept — priviţi-mă — spre masa pe care este pusă cartea peste nişte file acoperite cu un scris lăbărţat. O deschid... Aşa cum apeşi cu mîna un pahar pentru a-i opri ţiuitul, la fel fac în mine linişte. Totul să se imobilizeze, să încremenească. Mă las peste mine însumi, proptit zdravăn, greu, uşor inert aproape. Pentru a mă face să tresar, pentru a mă ridica, ar fi nevoie, vă asigur, de un curent puternic. Şi nimic, recunosc, nimic nu vine din aceste fraze lucitoare şi ţepene, scrobite, îngheţate... Nimic. Absolut nimic. Şi asta mă linişteşte, nu ştiu de ce. Simt un fel de alinare... Să fie

pentru că m-am apropiat de voi, că sîntem de aceeaşi părere, că mă simt asemănător vouă, asta să-mi facă bine ? Sînt mulţumit că pot să v-o spun : Nimic nu trece, nici cea mai uşoară vibraţie, vedeţi, sînt cinstit, sînt sincer. Sînt liber, sînt puternic, sînt integru şi sincer. Liber, cu desăvîrşire liber... cinstit...

Dar acolo... într-adevăr... acolo, sincer să fiu... oare nu tocmai a trecut ceva ?... sînt obligat... adevărat... nu pot s-o neg... mărturisesc că acolo, mi se pare că percep... n-am ce face... aud parcă un sunet foarte slab, un ţiuit foarte uşor... undele, de la un cuvînt la altul, de la o frază la alta se propagă, răsună discret ceva, aud, n-am ce face... ce vreţi, vă trebuie, vouă, ca să auziţi, strigăte, răpăieli de tobă... Pe cînd eu, ca să nu aud nimic ar trebui să-mi astup urechile... cuvintele îmi par acum mai grele, aş vrea să le reţin, să le cîntăresc, să le deschid, să pot pe îndelete... sînt sigur că aş găsi... cu cît ai mai multă minte, ştiţi... Dar îndepărtaţi-vă, mă deranjaţi... prezenţa voastră, aici, în jur, mă stînjeneşte... cînd sînteţi aici aud prost, sunetele ajung la mine neclare, mă simt, cînd sînteţi aici, ca într-o sală cu acustică proastă... ieşiţi, vi s-a mai spus, sînteţi inerţi, moi, grosolani... Prezenţa voastră... contactul cu voi murdăreşte... Locul vostru nu-i aici, printre noi... „Pare admirabilă, e adevărat. O voi citi. Fiecare frază trebuie savurată. Bréhier este un mare scriitor. Indiscutabil. Le-ar prii anumitor imbecili s-o spuneţi..." Auziţi, voi de colo, veţi fi siliţi să admiraţi, veţi fi închişi în admiraţie,

vîrîţi în ţarc, oi behăitoare, înconjurate de cîini... „Toţi oamenii ăştia care strîmbă din nas. Imbecilii ăştia. Nu-l înţeleg pe Baudelaire şi plăcerea lui de a-i frecventa. Pe mine, pînă şi numai gîndul că ei există, mă face să sufăr... sînt momente în care aş vrea să-i extermin."

— Sînteţi nostim. Faceţi ca mine. Nu-i mai luaţi în seamă. Fiţi mai sigur. Adevărul, frumosul biruie totdeauna, credeţi-mă. E de ajuns să-ţi faci liniştit datoria. Să-ţi vezi de treabă.

— Ştiu, e idiot, aveţi cu siguranţă dreptate. Vă las. Scuzaţi-mă că v-am deranjat. Dar ştiţi, în anumite momente devin foarte egoist, nu mă pot stăpîni, trebuie neapărat să vă văd.

ÎN SPATELE ECRANULUI protector al gesturilor, al cuvintelor... „Dar nu, deloc, nu vă scuzaţi, ba da, dimpotrivă, mai veniţi... Şi nu vi le mai puneţi pe toate la inimă... bătăi amicale pe umăr, rîs binevoitor... Şi nu mai frecventaţi pe toţi oamenii ăia, haide, mult curaj, spor la lucru, pe curînd... chiar aşa, într-o seară... bucuros..." În spatele perdelei subţiri de fum, tot ce în el, la sosirea intrusului, fugise, se dispersase, tot ce aştepta ascuns, se regrupează, se organizează, reintră în ordine. De îndată ce se închide uşa... fără zgomot, cît mai puţin zgomot posibil, încetişor... celălalt să nu perceapă decît foarte înăbuşită inevitabila, uşoara pocnitură, declicul care îl aruncă cu brutalitate în neant, îl face să se dizolve, să se dezintegreze — nu mai rămîne nici o urmă. Pînă şi imaginea pe care a lăsat-o, timp de cîteva secunde, lunga formă îngustă şi întunecată care cobora treptele scării, a pierit. Nu mai rămîne nimic, nici măcar o senzaţie de uşurare. Nu e nimic de îndreptat, de şters, nici o pagubă de reparat. Nici cea mai mică stricăciune, nici o zgîrietură, pată, praf, abur fin, pe roţile netede şi strălucitoare : bătrîna maşină admirabil construită, solidă, ireproşabilă, foarte bine unsă şi întreţinută, se pune în mişcare uşurel, începe iar să meargă.

Acum în timp ce se aşază la masă, el ştie că orele or să înceapă să se lungească încetişor, ascultătoare, să se răspîndească departe înaintea lui în tăcere, în singurătatea nopţii, ridicînd, umflînd în el sentimentul libertăţii, al puterii, al duratei sale — o presimţire a eternităţii. Cartea stă deschisă lîngă filele risipite. Admirabilă, aşa a spus. Trebuie scris : O carte admirabilă.

Precum acele mari flori împrăştiate cu artă care-şi înalţă petalele rigide şi cărnoase pe un gazon impecabil tuns, mătăsos şi des, un lung şi greu imperfect al subjonctivului îşi desfăşoară cu o siguranţă regală, în mijlocul acestei pagini citite la întîmplare, a acestei fraze netede şi strînse, stîngăcia desinenţei sale enorme.

Dar acest subjonctiv cu finale ţepene şi supraîncărcate pe care mişcarea vie şi suplă a frazei îl ridică fără efort, este mai degrabă

asemănător trenei înzorzonate a unei rochii grele de brocart pe care un piciorus nervos o aruncă în spate în timp ce un căpșor pudrat se înclină ceremonios și se înalță cu o curtoazie semeață. Reverență la care orice persoană de neam, de îndată, în mod firesc, răspunde printr-un salut adînc.

Forme greoaie și puțin ridicole ale modelor de altădată pe care un croitor de geniu le reia și care, epurate de el, reduse la pura lor substanță, la chintesență, savant dozate, dau modei actuale un farmec nostalgic, în același timp tineresc și îmbătrînit.

În acest imperfect al subjonctivului, apendice caudal puțin ridicol și stînjenitor, ajung cele mai fine ramificații ale spiritului nostru, ca filetele nervoase la capătul cozii redutabile a scorpionului : vîrful său sensibil se lungește, se întinde și înțeapă cu vioiciune ceva extrem de subțire, aproape impalpabil — o virtualitate de abia vizibilă, o imperceptibilă intenție.

Nici un critic nu va lăuda vreodată îndeajuns, nu va impune vreodată cu destulă rigoare această limbă scrisă care cerne, rafinează, epurează, strînge între contururile ei ferme, puțin rigide, ordonează, structurează, întărește, ceea ce trebuie să dureze.

Ea respinge în mod firesc, nu lasă să treacă niciodată ceea ce e moale, nedeslușit, bălos, cleios. Tot ceea ce limbajul vulgar cară și revarsă în valurile lui mocirloase.

Aici nu sînt rîsete zgomotoase, priviri aprinse, gesturi excitate, mîini jilave care să-ți strîngă mîinile. Nimeni nu te apucă de gulerul hainei și nu-ți dă în față greaua și calda sa răsuflare.

Aici, fiecare păstrează distanțele. Ești în tovărășie bună. Cu ce discreție de bun gust, cu ce aleasă curtoazie ești poftit. Cu ce sfială, ce mîndră modestie ți se solicită atenția... Dar ești măcar solicitat ? Dinaintea ta, pentru pura bucurie de a dansa, este executat un dans solitar: Fiecare mișcare a lui de o perfectă precizie, hieratică, sacră, grea de un sens ascuns, îndeplinește riturile milenare, celebrează marile mistere : moartea, dragostea...

Admirabilă. Trebuie s-o spună. Trebuie s-o strige. O poză, acum, înainte de a începe. Mîna ținînd stiloul în aer se imobilizează, cu încheietura sprijinită de marginea mesei.

„Consider — și o scriu cîntărindu-mi bine cuvintele — că o dată cu Fructele de Aur o operă..."

Pură operă de artă — acest obiect închis asupra lui însuși, plin, neted și rotund. Nici o fisură, nici o zgîrietură pe unde să se fi putut infiltra vreun corp străin. Nimic nu rupe unitatea suprafețelor perfect șlefuite care scînteiază, luminate de fasciculele strălucitoare ale Frumuseții.

Sub această lumină caldă, în el urcă seva, se ridică îndrăzneț cuvintele... „Admirabilă..." mai sus... „O pură operă de artă..." mai sus... „nimic asemănător în literele noastre..." Mai

sus și mai sus... „Tot ce s-a scris mai frumos..." tot mai sus, se întind piscurile imense... „Tot ce s-a scris mai frumos de la Stendhal... de la Benjamin Constant..."

„FOARTE BUN, articolul lui Brulé despre Fructele de Aur. Admirabil. Perfect."

Tonul impasibil este acela al constatării reci. Pe chipul neclintit, privirea fixă este ațintită drept în față ca gura tunului pe care soldatul neclintit pe carul său o îndreaptă înainte, pe cînd defilează cu armata victorioasă pe străzile orașului ocupat.

Nu are rost să cauți într-o parte sau alta : orice veleitate de rezistență a fost zdrobită. Cine ar îndrăzni să protesteze ? Revoltații, încăpățînații, voi toți cei de colo, care voiați să faceți *tabula rasa,* care dansați pe frumoasele pămînturi mănoase pustiite de voi cu dansurile voastre sălbatice, scoteați țipetele voastre, o știți acum, petrecerea s-a sfîrșit. Adevăratele valori triumfă. Oamenii cinstiți pot să răsufle. Ah, e adevărat, era gata să pierim. Hoardele chelălăitoare invadaseră peste tot, prostimea răspîndită în tot locul distrugea icoanele, profana lăcașurile sfinte. Orice brută barbară, apărută nu se știe de unde, zbiera declarații nesăbuite. Am suportat totul în tăcere. În fiecare zi, i-am văzut pe prietenii cei mai siguri trecînd infam de partea celor puternici. Putori și sudori. Josnice graseieri. Cuvinte obscene. A trebuit să suportăm toate acestea. Să asistăm neputincioși la toate dereglările, colcăielile, forfotelile, magme informe, harababură înspăimîntătoare, nopți străbătute de sinistre licăriri.

Și deodată, miracolul acesta. Lucrușorul acesta cu aspect modest și comun. Fecioară în rochia ei de păstoriță. Dintr-o dată toate forțele răului sînt măturate. În sfîrșit domnește ordinea. Sîntem izbăviți. Acum toți leneșii, ignoranții, copiii naturii, încăpățînații vor fi învățați să meargă pe drumul cel drept. Să respecte regulile politeții, ale bunei-cuviințe. Vor fi învățați — ah, e greu, nu-i așa ? — că literatura este un loc sacru, închis, în care numai o ucenicie umilă, studiul răbdător al maeștrilor poate să dea dreptul cîtorva rari aleși să pătrundă. Trișorii, parveniții, intrușii sînt excluși.

Din toate părțile vin acum să-și dovedească fidelitatea, supunerea la ordinea în sfîrșit restabilită, să aducă omagiu.

Iată marile instituții de stat. Guvernul. Membrii adunărilor. Cele cinci academii. Principalele școli. Facultățile...

„De la Rochefoucauld, Madame de La Fayette, o spun sus și tare, de la Stendhal, Brulé are dreptate, de la Constant... Uite, eu nu mai citesc deloc romane... arătătorul lung freacă fina pleoapă boțită... nu am vreme... zilele sînt prea scurte... în serile libere trebuie să te ții la curent... în ziua de azi totul merge atît de repede... trebuie să citești toate lucrările recente... Cînd mi se întîmplă să am

cîteva ceasuri libere, nu-mi pot permite să le risipesc... prefer să mă întorc la clasici, la autorii mei preferați... Dar acum, cu Fructele de Aur, mărturisesc că am regăsit o bucurie foarte rară, cum nu credeam că ar putea să-mi dea o operă actuală... Admirabilă... Un adevărat giuvaer... mîna mîngîie cu dragoste în aer o formă rotunjită... Un lucrușor perfect. Închis asupra lui însuși. Rotund. Plin. Nici o falie, nici o greșeală de gust. Nu am găsit nici una. Nici o eroare de construcție. Și atît de subtil, nu-i așa ? Atît de savant în simplitatea lui aparentă. Un adevărat miracol în vremurile astea..."

Își pierd oare capul ? Ar vrea să se ridice, să-i oprească. Cum îndrăznesc ? au uitat oare că el este acolo, că ascultă, retras în el însuși... la fiecare cuvînt pe care ei îl pronunță cu tonul acesta dezinvolt, sigur, în el, ea simte asta (nici o mișcare în el care să nu i se transmită de îndată), un depozit greu se adună, se îngroașă... Nu poate să-și ia ochii de la degetele lui cu unghii îngrijite care lovesc ușor în masă cu mici bătăi nerăbdătoare... Ar vrea să fie degetul cel mic al acestei mîini, care, prima, a frunzărit... de abia poate s-o creadă, era cu mult timp în urmă, ea nu se născuse încă... ar vrea să fie unul dintre aceste riduri mici în jurul ochilor lui obosiți de a se fi ațintit cu cîtă concentrare, cu cîtă acuitate, pe atîtea pînze, statui, pe atîtea pagini de manuscris, semnate de nume necunoscute, în care ea (cui ar îndrăzni vreodată s-o mărturisească ?), ea, ignorantă, insensibilă, nu ar fi văzut decît o magmă hidoasă, decît o tristă harababură, și în care el — parcă e un ac magnetic în el, care începe de îndată, miraculos, să oscileze — în fața cercului de admiratori care așteaptă în tăcere să se întredeschidă buzele lui reticente și să se audă scurta sentință, a putut cu un singur gest al mîinii întinse, cu o singură privire apăsată... acolo... uite, aici... vedeți... face să se ivească și să stea ridicat, ca străbătut de un curent, ceva vibrant, viu... asta, uite... asta, e bună, e excelentă... cum o cheamă pe tînăra voastră prietenă ?

Stranii presimțiri împlinite... Clipe de fericire... la șase ani, șapte ani deja, culcată în iarbă, pe malul pîrîului, privind frunzele plopilor care înconjurau cerul cu contururile lor tremurătoare... E cu putință ? Pe mine ? De mine ? El a spus... nu se mai aștepta la asta de multă vreme, renunțase... și pentru ea s-a produs miracolul... aripa îngerului vestitor i-a atins ușor capul plecat... Va fi oare demnă ? Va avea oare tăria ? Prea Luminate... se înclină pînă la pămînt... iartă-i... iartă-le pe aceste brute, acești inconștienți care se zbenguie, care se tăvălesc nebunește, care îndrăznesc ca și cum ar avea dreptul, în fața voastră, să rostească cu aerul acesta peremptoriu... sentințe... ei, figuranți, cifre, unități anonime ale unei mulțimi în stare numai să defileze în tăcere prin lăcașurile sfinte pline de relicvele pe care i le-ați dat să le venereze, pe care le-ați oferit, impus pietății lor, ei care, uitîn-

du-și locul, ieșind din rînduri, încep în fața voastră să pălăvrăgească... Haide, liniște. Pe cine interesează părerile voastre? Tăceți. Prea Luminate, vrem să vă ascultăm. Se stăpînește să nu facă o plecăciune adîncă pînă la mîna lui care lovește ușor în masă cu nerăbdare, pînă la piciorul lui pe care cu agasare îl leagănă... își ridică spre el... noi nu sîntem nimic... sărmani ignoranți, rătăcim în noapte, ne împotmolim, scoateți-ne de aici, vă rog din suflet... întoarce spre el ochi ce implоră... „Dar nu spuneți nimic... Spuneți-ne... Ce credeți?"

El pufăie scurt pe nări respingîndu-i pe ceilalți, ținîndu-i la distanță... hm... hm... Dar scumpa mea prietenă, îmi vorbiți de parcă aș fi un oracol... Fiecare mișcare a obrajilor săi arată disprețul, aproape un ușor dezgust... Eu nu știu... — Oh, ba da, ba da, știți... zîmbește condescendent, pare potolit, aproape înduioșat... „Nu, de ce? Iar apoi, cu încetineală, parcă tras în ciuda voinței lui... Cred că aș fi mai degrabă de părerea doctorului Legris... Fructele de Aur este o carte foarte frumoasă. Poate nu tocmai prin construcție. În ceea ce mă privește aș vedea aici cîteva cusururi. Și nici măcar, cum subliniază Brulé, pentru că această carte este scrisă într-o foarte frumoasă limbă clasică. Se fabrică la ora actuală pastișe foarte frumoase. E ceea ce fac atîția debutanți... Nu... nu-i asta. Nu o găsesc dealtminteri chiar așa de clasică. În sensul în care este luat în mod obișnuit acest cuvînt. E stufoasă, barocă, grea și chiar stîngace cîteodată. Clasicii, dealtfel, o uităm adesea, la vremea

lor erau și ei stîngaci, stufoși. Este o operă dificilă. A trebuit uneori s-o reiau de mai multe ori. Dar mie tocmai prin modernismul ei îmi place. Reflectă perfect spiritul vremii noastre. Și cred, nu-i așa, da, că asta e ceea ce caracterizează o operă de artă autentică..."

Ea ar vrea să ceară îndurare, milă, pentru bătrînii lui mușchi, pentru bătrînele lui oase. A avut o clipă de speranță, a crezut că va fi un moment de răgaz, văzîndu-l așezat deoparte, cu acel aer pe care-l are uneori, un aer încruntat, puțin agasat, disprețuitor, care o silește să vină înaintea lui fascinată parcă, și să meargă țanțoș înaintea lui, să se exhibeze, să îndrăznească, dar cum a putut oare?... roșește acum... pierzîndu-și capul, să-i dezvăluie... „Da, dumneavoastră pot să v-o spun, dumneavoastră, Lucien, care-mi sînteți vechi prieten... Știu că nu mă veți trăda, că nu mă veți desconsidera... pot să mă destăinui... să vă mărturisesc... aceste Fructe de Aur despre care se vorbește atîta... ei bine, n-am ce-i face... am reluat-o de zece ori... E rigidă, e rece... Te aștepți să muști dintr-un fruct zemos și-ți rupi dinții în metal..." iar el nu spusese nimic, o privise, fusese în ochii, în surîsul lui, simpatie parcă... între ei, simțise, era sigură, o complicitate, o intimitate, o reflectare în el — știe că-l amuză uneori, că vorbăria ei în anumite momente îl distra — a acelei admirații pe care ea i-o poartă dintotdeauna, și el o știe, dragul de Lucien...

Şi iată că a fost provocat. A fost scos din reculegerea lui şi obligat să-şi joace rolul, să-şi ţină rangul. Să îmbrace din nou roba roşie şi hermina, să-şi pună pe cap toca şi să dea, în faţa asistenţei care se ridică şi aşteaptă în tăcere, sentinţa. Nu se pronunţă nesocotit. Fiecare cuvînt al lui este cîntărit. Judecata e definitivă: „Fructele de Aur este o carte foarte frumoasă".

Hai, trebuie să se supună. Este ceasul renunţării, al austerităţii. Trebuie să se rupă de tot ce i-a plăcut... de această intimitate călduţă, în care, retrasă în ea însăşi, se lăsa să alunece tot mai jos spre ce jilăveli dulcege, ce serbede, ruşinoase, delicioase mirosuri... Trebuie să uite toate acestea. Iată. Dreaptă şi pură înaintează.

În faţa ei, se întinde ceva cenuşiu, rece... cripte, bolţi, morminte, muzee în care o lumină alburie cade pe lespezi, pe coloanele sparte, pe sarcofagele de marmoră, pe statuile cu atitudini hieratice, cu ochii opaci, cu chipuri încremenite. Ar vrea să se îndepărteze, s-o ia la fugă, să se întoarcă acolo, spre moliciunile călduţe, cu ceilalţi, cei apropiaţi, semenii ei, o trag... Dar lăsaţi-mă, se întoarce, e cuprinsă de furie... daţi-mi drumul, nu vă mai agăţaţi de mine, plecaţi, nu mai am nimic comun cu voi, mă scîrbesc chipurile voastre înfierbîntate, ochii voştri de înfometaţi, gesturile indecente ale mîinilor voastre care se întind pentru a pipăi, nările voastre pe care serbedele duhori ale putreziciunilor cleioase le

dilată. Îndepărtaţi-vă. Intru. Iată-mă. Singură. Pură. În tăcere, în reculegere, la distanţă respectuoasă, contemplu.

Şi iată că din posomorîtele şi cenuşiile întinderi, din formele împietrite care se înalţă în lumina alburie, se degajă puţin cîte puţin ceva... E parcă o suflare călduţă, o familiară, intimă, liniştitoare adiere... ceva ce ea recunoaşte... de atîtea ori a respirat, aspirat... Urca spre ea din imaginile revistelor, ale jurnalelor de modă... din portretele duceselor, ale prinţeselor, ale reginelor... se degaja din chipurile lor de nepătruns cu linii rigide pe care nu le înmoaie nici un sentiment, fixate parcă pentru eternitate, din ochii lor în care inteligenţa nu apare niciodată în picuri lucitori cu reflexe unsuroase, din frunţile lor semeţe încoronate cu diademe scînteietoare de rubine, de smaralde şi de diamante... O undă călduţă o străbate, o dulce vibraţie, delicioasa gîdilitură a umilinţei, a cucerniciei, în faţa acestor semne — infailibile, ea nu se înşală niciodată — ale distincţiei supreme, ale celei mai aristocratice eleganţe, apanaj al unei înalte obîrşii... Reînsufleţită, aţîţată, radioasă, se întinde... „Oh cîtă plăcere îmi faceţi. Cîtă dreptate aveţi... O capodoperă. E foarte adevărat. Mărturisesc că mie însămi, la început, mi-a fost greu. Nu o pătrunzi dintr-o dată. Dar apoi, ce răsplată! E admirabilă. Bineînţeles, cei care caută în ea psihologie, trăire, cei care vor să se recunoască în ea, cei care vor totdeauna să-şi regăsească propriile sentimente,

rămîn mofluzi. Şi bine le face. Dar mie... Ah, ce bine îmi pare să ştiu că vă place această frumoasă carte, scumpul meu Lucien."

Argumente de autoritate. Nimic altceva. Niciodată nici un contact adevărat, nici un sentiment spontan. Trebuia s-o vezi — dar ce ghinion, ce chin să o întîlneşti — îl urma peste tot, în biserici, în muzee, neîndrăznind să se pronunţe, apropiindu-se, stingherită, tremurînd, şoptind... „Dar este, cred, nu-i aşa, o copie ?"

O copie, ar fi vrut să i-o strige... O copie. Atenţie. Pericol. Fructele de Aur nu înseamnă nimic. O pastişă. Eroare. O veţi regreta... şi s-o vadă zvîcnind, făcînd, cu spatele turtit, un salt într-o parte şi aruncînd în jurul ei priviri înspăimîntate.

Dar e şi ea odată instalată solid. Într-un loc bun, sigur, de unde va fi greu să o dea la o parte. Cum să se stăpînească să nu o împingă, să nu o înghesuie puţin, haide, e loc şi pentru ceilalţi aici, nu-i aşa ?... şi pentru mine, uite... haide, daţi-vă mai încolo, mă instalez, mă lungesc... ţuguie buze pofticioase, mîinile lui nelegiuite se întind... nu există obiecte sacre pentru el... Se poate vedea mai de aproape, nu ? Îmi daţi voie ? Se poate atinge ?... „Ei bine eu, citind cărticica asta, m-am întrebat —un adevărat giuvaer, sînt de acord — m-am întrebat, dar la naiba, din ce e făcută, la urma urmei, chestia asta ?"

Se lasă pe spate, îşi încrucişează mîinile pe burtă. Cu ochii aţintiţi drept înainte, contemplă... Nici o grabă, s-o luăm încet... îi place să se uite îndeaproape... Vechi cunoscător, vechi amator... nu-i place să se lase păcălit... Simte asupra lui privirile lor respectuoase... „Cum să vă spun ? Ah, desigur, în ea nu găseşti «profunzimi». Nu sînt colcăiri de larve, împotmoliri în nu ştiu ce adîncuri mocirloase care degajă miasme asfixiante, în nu ştiu ce mîluri putrede în care te afunzi. Nu. Nu găseşti aşa ceva în Fructele de Aur. Dar ceea ce găseşti e tocmai ceea ce face marile romane. Toată arta, cred, pentru un romancier, constă în a se ridica deasupra acestor colcăiri greţoase, deasupra acestor descompuneri, a acestor „procese obscure", cum sînt numite... dacă cumva există, lucru de care nu sînt sigur... Ca să fiu sincer, nu cred în ele... dar în sfîrşit, să zicem... ei bine, arta constă tocmai în a asana toate acestea, în a face din ele un pămînt solid, tare, pe care să se poată construi, crea o operă. Un mare roman, pentru mine, este ca St.-Petersburg, clădit pe mlaştini, ca Veneţia cucerită, cu preţul atîtor eforturi, de la apele tulburi ale lagunei.

Închide ochii, tace... Nobile oraşe cu domuri scînteietoare, cu pieţe armonioase, cu spaţioase locuinţe, zvelte coloane, palate zugrăvite cu delicate culori, străduţe liniştite, pavate cu bune şi dragi pietre... acolo s-a plimbat mereu, acolo, de cînd s-a născut, a trăit mereu, acolo s-a scurs viaţa lui... adevărata viaţă... Se ridică un nou monument, în armonie perfectă... o locuinţă pe placul său, pe măsura sa, pe măsura omului... se simte acasă. Deschide

ochii şi priveşte cercul chipurilor atente... Se apleacă spre ea... „Fructele de Aur, draga mea prietenă... cred că bunul nostru maestru în privinţa asta, va fi de părerea mea... de ce este o operă de artă ? Mai întîi pentru că e adevărată. Totul este extraordinar de exact. Mai real decît viaţa. Organizat. Ordonat. Savant construit. De admirabile proporţii... Un stil suplu, puternic, care susţine precum acele coloane, fiice ale numerelor de aur, cîntate de Valéry, marile, adevăratele sentimente... acelea ale tuturor oamenilor normali, sănătoşi, nu ale cîtorva nevrozaţi, ale cîtorva nebuni, nu, marile sentimente veşnice, ale mele, ale dumitale, draga mea prietenă... De n-aş lua ca exemplu decît această scenă uimitoare, şi o aleg aproape la întîmplare, sînt şi altele... nu este egalată, după mine, decît de aceea din salonul familiei de Rênal, dintre doamna de Rênal şi Julien... aceeaşi forţă, aceeaşi concizie... o eleganţă, o linie atît de pură... în cîteva cuvinte e spus totul... Asişti la naşterea iubirii... Vă amintiţi... scena aceea de pe terasă, pe malul lacului, la Mouchy, cînd Estelle se înfioară şi Robert sau Gilbert... nu-mi amintesc... Da, aşa e, Gilbert se ridică fără un cuvînt şi merge să-i caute şalul. Şi prin acest simplu gest, dar trebuie să vezi cum e scris, s-a spus totul. Pagini întregi ale bîiguitorilor noştri, ale tuturor acestor inşi care taie firul în patru n-ar fi reuşit niciodată să transmită toate astea... cu nimic, tăcere... imponderabile... nuanţe, smălţuiri... cele mai fine irizări redate prin raportul subtil al cuvintelor... Nu există nici o analiză. Făcut din

nimic. Iar cititorul simte tot, înţelege. Ah, vedeţi, momente ca acestea, aceste clipe de adevăr fac marile cărţi.“

Aici e. Ceea ce caută ele mereu, scotocind avid prin tot ce le stă la îndemînă, prin tot ce le este oferit, pregătit pentru ele anume... filme, romane, biografii, memorii, confidenţe de la surioare suferinde, compătimitoare, sfaturi, exemple de la surorile lor mai mari fericite şi puternice, triumfătoare... frînturi pe care le smulg şi le iau cu ele ca să le examineze deoparte, temătoare, puţin ruşinate, niciodată prea sigure...

Dar de data asta... întind gîtul, o poftă vicleană le luceşte în ochi... nu mai au îndoieli, temeri... aici totul este garantat, de prima calitate, căutat de cei mai delicaţi, pot lua totul, încurajate de toţi, admirate pentru bunul lor gust, tot ce le convine.

Un mare lac cu malurile aburoase încununate de creste de arbori de Fragonard, de Watteau. Fine valuri scînteietoare sub lună. Clipocitul apei pe treptele de marmură. Pe terasă, în faţa unei joase balustrade antice, formele întunecate ale unor oameni aşezaţi, a unui bărbat în picioare care se apleacă şi desface deasupra unei cefe subţiri peste care părul este ridicat ca o cască, deasupra unor plăpînzi umeri goi, un şal de lînă albă cu ciucuri pe margine. Capul cu pieptănătura înaltă se lasă uşor pe spate, gîtul se arcuieşte, umerii se ridică într-o mişcare

pe care o trasează, pe care o umflă și o încorporează încuviințarea, o supunere drăgăstoasă, recunoștința, dăruirea...

Un șoc o face să zvîcnească, o durere o sfîșie. Ce a atins acolo ? Ce a apucat din imprudență ? Această mișcare a brațului care întinde mantoul împăturit de-a lungul spătarului, de-a lungul îndoiturilor capotei coborîte, îndărătul umerilor subțiri care se ridică... capul se dă pe spate, ceafa se lasă pe pliurile moi... Iubirea, încuviințarea tăcută umflă mișcarea aceasta, ea vibrează, purtătoare de jurăminte, de pacte tainice încheiate viclean între ei doi, acolo, în prezența ei, sub ochii ei.

Gestul acesta, ca un fir electric pînă acum totdeauna bine izolat, nelegat, complet inofensiv, pe care de nenumărate ori l-a manipulat fără nici cel mai mic sentiment de primejdie, gestul acesta ca un fir electric dintr-odată dezgolit, pus la un generator puternic, o scutură, o arde... Creierul perfect al unui zeu atotștiutor a ales, dintre toate gesturile posibile, gestul acesta — cel mai bun conducător pentru a duce, pentru a transmite ceea ce cu o forță irezistibilă o străbate dintr-o parte în alta și o trăznește : nașterea iubirii.

Spaima de moarte îi încețoșează privirea, se zbate slab. „Dar nu-i adevărat. Eu nu cred..." Să o sprijine, moare, se prăpădește, să-i vină cineva în ajutor... „Vă întreb, spuneți-mi ce adevăr profund vedeți aici..." Își adună toate puterile, țipă... „E fals. Eu v-o spun. Arhifals. Asta e, falsul adevăr al romanelor. Gestul acesta de a pune un șal pe umerii unei femei

căreia îi este frig, poate să însemne o mie de lucruri... sau nimic. O simplă amabilitate, nu mai mult... E un lucru pe care Pierre, soțul meu, îl face cît se poate de firesc pentru oricine, se arată atît de atent cu toată lumea, atît de amabil... Dar romancierii aleg orice... la nimereală... Un gest pe care l-au remarcat, care putea să însemne orice, ei îl iau și își spun : Ia te uită, o să se potrivească, iată ce-mi trebuie, o să meargă acolo... un gest oarecare, pe care l-au reținut... el o să însemne nașterea marii iubiri. Și iată. Gata. Crezi. Orbește. Prestigiul scrisului... Tonul sigur al scriitorului... Ești obnubilat... Te gîndești că el știe. Și îți spui : dar cît e de adevărat. Și îl regăsești în viață... Bineînțeles că-l regăsești de vreme ce l-ai pus. De vreme ce vezi viața prin prisma romanelor... Există oameni marcați pe veci de adevărurile astea. Uite, eu, cunoșteam o sărmană fată... Închipuiți-vă... pentru că văzuse în romanul «O viață» al lui Maupassant..."

Cum îndrăznește ? Își pierde capul... Ea atît de timidă, întotdeauna tăcută, ce i-a venit ? Ce a apucat-o ?... „Scumpa mea copilă, sînt tare înduioșători, vocea tăioasă plesnește, zîmbetul înghețat șfichiuie, oamenii despre care vorbești, care își văd propria lor viață prin prisma romanelor. Dar e greșala lor. Nu a romancierului. El tocmai, și din cauza asta m-ai înțeles greșit, am spus că gestul acesta e uimitor de adevărat — el, romancierul, dacă este un adevărat romancier, integrează fiecare mișcare într-un ansamblu de o mare complexitate care

îi dă întregul sens. O mişcare izolată de acest ansamblu, în sine, nu înseamnă nimic, e evident. Nimic, într-o operă de artă, scuză-mă că îţi spun adevărul acesta cu atîta brutalitate, nimic nu poate fi izolat. E un tot coerent : fiecare fragment e comandat de toate celelalte şi le comandă. Cei care citesc romanele ca această sărmană fată despre care vorbeşti nu au decît ce merită. Nu au nici cea mai vagă noţiune de ceea ce este o operă de artă. Nici cea mai mică bănuială....

Dar este prea tîrziu, acum nimic nu poate să le mai reţină, s-au avîntat. Barajul fragil e dat jos, năvălesc, se împing, se îmbulzesc, cotrobăie... Ca la soldurile marilor case de modă, trag spre ele, ies şi probează... e măsura lor ? strîngîndu-se un pic... Croiala asta nouă, puţin ciudată, surprinzătoare... Dar trebuie să te înveţi, se vor învăţa... Aţi văzut ? — Ba da, ba da, recitiţi-l vă asigur... — Şi pe mine m-a surprins asta... Tînăra femeie, eroina, Estelle, are picioare groase. — Unde oare ? Nu-mi amintesc... — Ba da, ba da, e adevărat, aduceţi-vă aminte, cînd sînt pe vapor, chiar după scena aceea de pe terasă... Se spune clar : „El îi privea picioarele grele, cu glezne groase..." Privirile lor gînditoare parcurg sălile muzeelor, templele antice, se caţără pe Acropole, palpează contururile zeiţelor Venus, ale Dianelor vînătoriţe, ale Cariatidelor, fug spre pistele unde înaintează cu o „graţie regală", pe finele lor glezne fremătătoare caii de curse... Dau din cap, îngrijorate, şovăie... clatină brusc capul... „Marcel are dreptate... Ceea ce este bun într-un roman..."

Să se dea la o parte. Să fie împrăştiată turma asta năucă. Să fie adus la mine vinovatul. El, de acolo, da, dumneavoastră. Sînteţi arestat. Să i se pună cătuşele. Întindeţi mîinile. E multă vreme de cînd vă urmăresc, de cînd strîng împotriva dumneavoastră dovezile de vinovăţie. De data asta vă am la mînă. V-am prins asupra faptului. Să vorbim puţin aici între noi despre gestul acesta care, după dumneavoastră, zugrăveşte cu atîta simplitate aleasă marile sentimente. Gestul cu şalul, care, cu atîta artă, „spune tot" mai bine decît o carte întreagă. Asta le-aţi oferit. I-aţi făcut să înghită drogul acesta otrăvit. V-am admirat siguranţa, cutezanţa. Sînteţi atît de sigur că nu puteţi fi pedepsit, nu daţi greş niciodată. Dar uite — nu poţi să prevezi totul, nu-i aşa ? — uite obstacolul, imprevizibilul accident. Una dintre victime... îi admir forţa, ce puternic temperament... ca Rasputin ea rezistă miraculos, asupra ei drogul mortal nu are efect... Se ridică, strigă : Ce-i asta ? Ce mi-aţi dat să înghit ? Ce conţine asta ? Dar e nociv, e primejdios... un fals adevăr... ceva ce nu înseamnă nimic, care poate să însemne orice... îl aruncă, nu-i trebuie. Atunci căutaţi să procedaţi altfel, vă scoateţi provizia de soporifice şi de căluşe : Bineînţeles, gestul acesta în el însuşi nu-i nimic, dar există ansamblul de o atît de mare complexitate, există construcţia. Asta e ceea ce-i dă gestului semnificaţia, toate prelungirile, rezonan-

țele... Ah, fiindcă o operă de artă... Privirea în asemenea caz devine vagă, visătoare, sînteți văzut îndepărtîndu-vă spre ce regiuni necunoscute, ce misterioase, stranii ținuturi... Iar ele, parcă halucinate, și toți drogați de dumneavoastră, în picioare... Dar unde, vă întreb, vreau să știu, unde îi atrageți ? Ce inefabile prelungiri, ce poetice străluciri vor putea să vadă aici, în jurul acestui ciuruc de serie, acestui vulgar articol de bazar ? Arătați-mi-le. Dacă ați reușit să descoperiți un singur fragment de ceva intact, care vibrează, care trăiește, despre asta trebuia să vorbiți, asta trebuia să le arătați și nu marfa de duzină — ar fi trebuit să o ascundeți. Nici o „construcție“ n-o poate salva : un bloc de ciment grosolan nu poate să se integreze, fără să-l urîțească, într-un edificiu din piatră frumos cioplită. Dar știu ce o să-mi răspundeți. Vă cunosc. V-am spus : de data asta vă am la mînă. Sînt lucruri, nu-i așa ?... veți afirma... sînt toate aceste lucruri — ar trebui să o știu, sărmană brută ce sînt — pe care cuvintele nu le pot exprima... imponderabile, smălțuiri, irizări... Dar aici nu-mi mai scăpați. Chiar dumneavoastră ați spus-o, ați afirmat-o : fără cuvinte nu există nimic. Cuvintele sînt chiar senzația care se ivește, care se pune în mișcare. Mergeți chiar mai departe, să nu negați, v-am auzit : cuvîntul creează — și aveți dreptate, se poate întîmpla așa uneori — cuvîntul poate la rîndul său să suscite la scriitori senzația. Atunci, unde erau cuvintele astea ? Unde ? În ce loc ? Arătați-mi-le. Arătați-mi raporturile acelea subtile dintre cuvinte care exprimau sen-

timente inefabile. Unde ? Cum ? Dar asta nu mai poate continua, mă auziți ? Trebuie să fiți împiedicat să mai faceți rău. Sînteți minciuna, sînteți răul. Trebuie să fiți extirpat, o să vă pun mîna în gît, o să vă ridic, o să iau pe toată lumea martoră, o să urlu...

Dar ca într-un coșmar, nu aude nici un sunet ieșindu-i din gîtlej. Vrea să alerge spre celălalt, să-l înhațe, dar simte că nu se clintește. Strigătele lui mute, gesturile pe care încearcă în zadar să le proiecteze în afară, ca niște particule invizibile lansate împotriva unui corp tare, împotriva celuilalt, în picioare, acolo, în fața lui, sar înapoi, recad asupra lui, se înfig în el, îl umplu, îl doare... se întoarce, se înclină spre dreapta, se apleacă, își aude în sfîrșit propria-i voce — un firicel subțire care iese anevoie, un susur... „Eu trebuie să spun că gestul acesta, gestul acesta cu șalul... mi se pare că un gest atît de banal...“

Dar îl aținteşte cu privirea. E suspect... Ce naiba mai pune la cale ? Ce tot unelteşte, cu aerul acela de conspirator, aplecat spre vecina lui, ce-i șoptește la ureche ? O voce severă îl interpelează de la celălalt capăt al mesei : „Ce tot spuneți acolo ? Să știm și noi. Sîntem curioși. Ce-ați mai găsit în cartea asta în care totul este admirabil ? Ce nu vă place ?“

Toate capetele se întorc spre el, le simte privirile pironite asupra lui, face cîteva mișcări ușoare să scape... „Dar nimic... Nu pun la îndoială valoarea Fructelor de Aur. Este o carte

foarte frumoasă, sînt de acord. Voiam numai să spun că gestul acesta, tocmai el, poate nu este... ceea ce aş fi ales eu... pentru a ilustra... gestul acesta, mi se pare, mai degrabă, strică... Altundeva e..."

Forţele ordinii, în alarmă, intervin de îndată... Simte o mînă pe el... „Ah nu, Henri, nu încerca să le desparţi... Marcel are perfectă dreptate : O operă de artă formează un tot. Şi gestul acesta, aşa cum este el descris în carte, luat în contextul său, are o asemenea densitate. Este desăvîrşit."

Acum sînt cu toţii în alertă. Nu e singurul. Mai sînt şi alţii care se ascund, recalcitranţi vicleni, veleitari... Se inspectează, se cercetează... acela de colo, la acela, de cîtva timp simţeau asta, de la acela care tace se degajă ceva, erau, ei cei care se găseau în preajma lui, din ce în ce mai incomodaţi, mişcările lor, ca şi cum aerul din jur devenise mai dens, erau stînjenite, încetinite... De acolo venea, sînt siguri acum : de la aceste emanaţii invizibile care se filtrau ca un gaz greu din tăcerea lui.

Un ochi galben de pasăre de pradă se fixează asupra lui, o faţă lungă şi galbenă, suptă, cu părul rar şi lins netezit peste cap, cu tîmple scobite, o faţă de mare inchizitor se încreţeşte într-o strîmbătură dispreţuitoare : „Şi dumneavoastră, Jean Laborit, tăceţi... Jean Laborit ne ascultă şi nu spune nimic. Dar credeţi-mă, ce-i în mintea lui... Ah, desigur, lui Jean Laborit nu-i plac Fructele de Aur. Sînt convins, sînt gata să pariez."

O prezumţie îngrozitoare apasă asupra lui. În cazierul lui judiciar există o gravă condamnare. Ei sînt pe cale, o ştie, să-i redeschidă dosarul. Într-o clipă or să descopere, or să vadă ivindu-se, smuls uitării, etalat sub ochii lor... Iată... ei îl văd, îl am eu, e la mine, asta e... cu chipul de nepătruns, cu ochii în gol, ca la un joc de societate, şi-l trec în tăcere... Vi-l întind... L-aţi apucat ? Aţi pus mîna pe el ? Între ei circulă un curent invizibil de simpatie, de solidaritate, de delicioasă complicitate... Da, nu-i aşa, asta e ? Nu sînteţi de aceeaşi părere ? Eu, închipuiţi-vă, uitasem, nu mă mai gîndeam şi iată că-mi revine în minte... de acolo, desigur, simţiţi şi dumneavoastră, de acolo provine totul... Da, imposibil din păcate să te îndoieşti... ăsta e corpul delict... cărticica, da, placheta aceea mi-o trimisese... aţi primit-o şi dumneavoastră, desigur... Vă amintiţi ?... Eu parcă o văd... cărticica aceea cu copertă gri deschis, la editorul... Ce editor ?... Nici eu nu-mi amintesc... Ce contează, e necunoscut, a dispărut de mult... publica pe cheltuiala autorului... Era pe cheltuiala autorului ?... Bineînţeles, vă mai îndoiţi ? Dar editorul, cu toate acestea, ştiaţi ?... Da, ştiu, a distrus toată ediţia, a revîndut-o la preţul hîrtiei... Exemplarul meu, cu dedicaţia smulsă, zace undeva în praf la un anticar, pe chei... Nici un ecou nicăieri, nici cel mai mic interes... O notă totuşi, mi se pare... Nu, nimic : era o reclamă a editorului... În jurul lui circulă vorbele lor mute. Auzul lui fin, ascuţit de mult timp, le percepe ca pe un foşnet imperceptibil,

un freamăt de pagini ușoare pe care degetele lor le ridică binișor... Dar ce era de fapt în cartea asta ? Vă mai amintiți ? Ce era ?...

Nu, nimic, nu era nimic, nu căutați, vă rog în genunchi, nu atingeți, luați mîinile, încearcă să-i îndepărteze binișor, încetișor, să-i domolească... „Nu, nu știu... nu spuneam nimic pentru că ascultam... mă interesează mult... nu știu de ce spuneți asta... Eu, dimpotrivă, Fructele de Aur..." Să se liniștească, s-au înșelat, nu e nimic, nimic care să-i poată interesa acolo, nici o dovadă de vinovăție, nici un corp delict... ce-și închipuie ? Nu e nimic în el, totul e de mult curățat, spălat, dezinfectat, nici o urmă nu mai rămîne nicăieri, nici o porțiune pe unde să se fi filtrat ceva care să-i incomodeze, nici o emanație suspectă, nici o ranchiună vicleană, nici o josnică invidie, nici o ridicolă comparație... dar cu ce să compare, vă întreb, de vreme ce nu mai e nimic, poate să-i asigure de asta, nu a reînceput niciodată, s-o știe de la el, s-a îndreptat, bună purtare, niciodată nici o faptă rea, nici cea mai mică abatere, nici măcar nu se mai gîndește, este complet dezinteresat, pur, foarte pur, parcă golit de el însuși — un receptacol gol care se va umple în întregime cu ceea ce vor depune ei acolo, un înveliș suplu care va putea lua întocmai, fără să le deformeze, contururile acestui obiect în toate privințele admirabil... „Fructele de Aur... o voi citi cu plăcere... Nu am citit decît fragmente din ea... Dar trebuie neapărat... Sînt sigur că o să-mi placă..."

Calmul, detașarea care trec în intonațiile glasului său nu pot să înșele. Ei se întorc, potoliți, îl lasă în pace.

Iar el, acum departe de ei, în această singurătate în care nimeni nu va mai merge să-l caute, el, retras departe de paradă, de fast și de luptele lumii, îmbrăcat într-un veșmînt aspru, de penitență, scoate din ascunzătorile lor statuile divinităților, ia de pe jos icoanele smulse, aprinde iar candela pe care el însuși o stinsese și îngenunchează, cu ochii pironiți la flăcăruia pîlpîitoare.

„Fructele de Aur, este cea mai bună carte care s-a scris de cincisprezece ani încoace."

Fața e calmă, privirea e ațintită undeva departe. Tonul este acela al cuiva care atestă un fapt, enunță un adevăr.

Adevărul nebiruit înaintează, strivind totul în calea lui : „Fructele de Aur este cea mai bună carte care s-a scris de cincisprezece ani încoace."

De data asta, nu umilii, nu nenorociții veleitari sînt cei vizați, cum e acela de colo, care mai tremură încă, care, la cea dintîi amenințare, a făcut act de supunere, aruncîndu-și jos armele, ci cei tari, cei mîndri, puternici, cei care, cu o clipă în urmă încă neatinși, tronau, bine instalați în siguranță, mai presus de orice comparație, împărțind cu bună-voință încurajările, laudele... Eu sînt cel atins, aruncat la pămînt, pe mine mă tămîia această brută slugarnică pînă mai adineauri, în fața mea se prosterna... „Sînteți cel mai mare, cel

mai puternic... Ultimul dumneavoastră roman, ce perfecțiune... Întrecîndu-vă pe dumneavoastră înșivă... Cel mai bun..."

Cum, în cursul cărei nopți, în timp ce dormea liniștit, a avut loc luarea puterii ? Cînd a trecut trădătorul de partea uzurpatorului ? E prădat, detronat, dat jos, amenințat cu moartea, broboane de sudoare îi apar pe frunte, i se înmoaie picioarele, simte că se face alb la față, leșină... Dar mai ales să nu lase nimic să se vadă, să nu atragă atenția asupra sa, trebuie cu orice preț să-și vină în fire, să rămînă nepăsător. Cu capul sus. Cu chipul de nepătruns. Cu ochii în gol. Nici un fior. Dacă nu, dacă vor vedea, cei care asistă împietriți la ceea ce se petrece, dacă vor percepe cea mai ușoară mișcare de descumpănire, de suferință, de rușine, or să înceapă, ei cărora cea mai slabă vibrație li se comunică de îndată, în care ea se amplifică în unde tot mai largi, or să înceapă să se agite, vor căuta să se interpună cu stîngăcie, să ceară îndurare pentru ei, pentru el, milă... „Oh, aici cred că exagerați. Eu găsesc că au mai fost și alte cărți frumoase... Știu prea bine că persoanele de față sînt excluse, totuși, nu trebuie uitat, există acelea ale lui Robert Hunier..." și astfel să-și grăbească pieirea.

Gîndindu-se la ceea ce s-ar petrece atunci, totul în el se strînge, se chircește, groaza îi face pielea ca de găină. Atrași de aceste chemări, întorcîndu-și spre el privirile, percepîndu-i fiorii, cu ce furie veselă s-ar arunca asupra lui zbirii uzurpatorului... Alții, ademeniți

de bîțîielile lui jalnice, ar veni să-i ajute, răniții sînt totdeauna lichidați, așa e rînduiala aici, nu există milă. „Ei bine, trebuie s-o mărturisesc, îmi plac mult cărțile lui Robert Hunier, sau ale lui Jean Dunand, bineînțeles... Dar trebuie să mărturisesc... Fructele de Aur, într-adevăr, este o adevărată capodoperă... O să trăiască și peste trei sute de ani... Nu, într-adevăr, Fructele de Aur este ceva cu totul aparte. Un fel de miracol."

Noi, cei de rînd, noi oamenii cumsecade care ne găsim aici din întîmplare, prea tîrziu ca să fugim, nu trebuie nici să privim nici să întoarcem capul. Trebuie să fim orbi, surzi, total inerți, tari, țepeni, obiecte puse aici, păpuși îndesate cu tărîțe, cu fețe de porțelan și bile de sticlă în loc de ochi. O singură mișcare, cea mai slabă palpitație și, ca atunci cînd vraja e destrămată și Frumoasa din pădurea adormită se trezește, totul în jurul nostru s-ar anima, un spectacol insuportabil ar avea loc sub ochii noștri. Am vedea șefi respectați, cu galoanele, cu decorațiile smulse, cu spada ruptă, trecînd prin fața trupelor, cu chipul de abia puțin prea palid, cu un aer nepăsător și parcă absent, în timp ce în imensa tăcere ar pocni încă fiecare cuvînt al sentinței : „Fructele de Aur este cea mai bună carte care s-a scris de cincisprezece ani încoace."

Dar ea nu e lașă ca ei. Nu vrea să se prefacă, asemeni lor, că este împăcată cu aerul acesta inocent, aerul acesta inconștient pe care îl ia el, de parcă și-ar vorbi lui însuși, uitînd

de tot ce îl înconjoară, de parcă nu s-ar gîndi să jignească pe nimeni, s-ar feri să facă vreo comparație, s-ar mărgini pur și simplu, cu toată candoarea, cu toată puritatea și simplitatea să constate — nu se poate altfel — că este ceva acolo, ceva ce se impune privirii, ceva ce nu poți să eviți, ce nu poți să ocolești, în fața căruia fiecare — fie că vrea sau nu — trebuie să se încline, acest fapt indiscutabil, acest adevăr : Fructele de Aur este cea mai bună carte care s-a scris de cincisprezece ani încoace.

Pentru ea e aproape o bucurie, un fel de desfătare dulceagă să îl cunoască atît de bine, să vadă, apărată parcă de o carapace, fața pe care nu poți descifra decît cea mai calmă imparțialitate, cea mai perfectă indiferență, el îi pîndește, bucurîndu-se de eficacitatea loviturilor sale pe care nimeni nu poate să le prevadă, pe care nimeni nu știe să le pareze, încîntat să-și observe victimele, surprinse de rapiditatea, de brutalitatea atacului, clătinîndu-se, străduindu-se jalnic să se țină pe picioare, să-și reprime contursiunile de durere, să-și stăpînească gemetele — și descumpănirea celor care asistă. Îl amuză, o știe, să-i vadă fără să fie văzut — și se crede atît de bine ferit de priviri — pe aceia care, acum o clipă numai atît de calmi, atît de siguri de ei, se lăfăiau, se distrau văzîndu-i pe cei slabi hăituiți spre cotloanele lor, îl amuză să-i vadă zbătîndu-se ca vai de ei, prinși la rîndul lor. Dacă se vor zbate, sărăcuții, dacă vor încerca să se eliberese, nu vor face decît să se prindă și mai tare în laț, nu e nimic de făcut, sînt pierduți.

Dar ea nu-i va părăsi așa cum fac toți neisprăviții ăștia. Nu se va preface că nu vede nimic. Privește, se apleacă peste victima doborîtă, pînă jos, aproape de tot, nu se teme că va țîșni și o va stropi ceva grețos, respingător. Neînfricată, îmboldită de o generoasă indignare, în pofida tuturor primejdiilor, gata la toate sacrificiile, ea atît de slabă, cu mîinile goale, se aruncă asupra agresorului, se oferă, e gata să întoarcă asupra ei loviturile, vrea să smulgă arma : „Ei bine... vocea îi tremură puțin... ei bine, puteți să spuneți ce vreți, dar mie Fructele de Aur nu-mi place. O găsesc plictisitoare la culme. E obscură, absconsă. Sînt locuri unde a trebuit s-o iau de la capăt de trei ori... Simte la sărmanii robi legați fedeleș o tresărire abia perceptibilă de recunoștință, de bucurie și parcă o temătoare speranță... A trebuit s-o iau de la capăt de trei ori și nu sînt singura... Barrat, care este totuși atît de sensibil, atît de inteligent, mult mai inteligent decît mine, mi-a mărturisit că nu pricepe nimic. Este poate genială, dar... Mi-ar place tare mult să mi-o dovedească cineva, cu cartea în mînă."

Cu cartea în mînă. Să li se arate. E tot ce cer. Ea a știut cu o forță, cu un curaj pe care ei îl admiră, să exprime în aceste puține cuvinte modestele lor revendicări. Să li se explice cu cartea în mînă. Să se ridice acum cineva, să

se ducă să ia de pe unul din rafturile bibliotecii cartea aceasta, Fructele de Aur, şi să o deschidă aici în faţa tuturor, la lumină, la o pagină, oricare, şi să li se arate, să li se împărtăşească... Explicaţii de texte, ca la şcoală? Aici aţi ajuns? Asta vă trebuie? Da, asta le trebuie, aici au ajuns. Consimt să fie din nou copii. Sînt atît de neajutoraţi, atît de umili... Chiar şi substanţa aceea insipidă, inodoră, pe care în clasă o înghiţeau cu atîta scîrbă, sînt gata acum să se mulţumească cu ea, o cer... Bineînţeles, ei ştiu că lucrurile astea nu se explică, nu poţi să le analizezi, poezia, lucrurile nespuse, marile mistere, profunzimile şi penumbrele în care ceilalţi, privilegiaţii, înzestraţii, percep pulsaţiile vieţii... ştiu că va trebui să se mulţumească cu scheme aride, cu cuvinte care sînt faţă de ceea ce văd ceilalţi ca un nume scris pe o săgeată indicatoare faţă de ţara pe care o desemnează şi care se întinde în depărtare cu casele, străzile, podurile peste rîuri, clopotniţele şi grădinile ei. Dar ei se vor mulţumi numai cu stîlpii, pancartele, bornele, săgeţile, orice va fi bun numai să-i poată călăuzi, pe ei care nu văd nimic.

Doar cîteva cuvinte de explicaţie, cuvinte mult prea slabe, nepotrivite, cuvinte fără farmec, uscate şi cenuşii, instrumente grosolane, dar care pot uneori, mînuite de oameni modeşti şi delicaţi, caritabili, care se simt apropiaţi de cei umili şi cărora le place să împartă celor mai neajutoraţi fărîme din bunurile lor, pot uneori, cuvintele acestea, simplificînd-o mult, sărăcind-o enorm, să ajungă să dea o anumită idee... lucrurile cele mai savante, cele mai complexe, pot astfel, uneori, numai cu puţină bunăvoinţă, să fie explicate... şi pentru ei, numai să fie de acord... ar putea... ar trebui numai să încerce, să deschidă cartea asta, Fructele de Aur, acolo, oriunde, la întîmplare...

Fie-vă milă, sînt atît de timoraţi, nu îndrăznesc să se avînte, nu ştiu, folosindu-se de un punct de sprijin, oricît de minuscul şi de fragil ar fi el, cu forţă, cu graţie, să-şi ia zborul... Au atîta nevoie să fie ţinuţi zdravăn, le e atît de frică... Vor să simtă ceva stabil sub picioare... să meargă cu ceilalţi pe drumul cel bun... Le place atît de mult să fie călăuziţi, asiguraţi că spiritul lor ţinut în frîu va fi condus pe căi foarte sigure... Sînt atît de cinstiţi şi plini de bunăvoinţă, supli, maleabili după plac... dar le trebuie neapărat un tipar bine construit în care să fie turnaţi. Trebuie neapărat să găsească ceva solid de care să se prindă, în jurul căruia să se încolăcească, dacă nu cîrceii lor slabi spînzură moi, se vor chirci, usca, atrofia... Se întind... să li se dea... numai o bucăţică, orice, să se agaţe... bineînţeles, nu comoara întreagă, pe care cei puternici au ştiut să o găsească, nu, numai o părticică, dar tare, solidă... Fie-vă milă... strigă... Să se pună capăt chinului de a se întinde astfel din răsputeri încercînd să apuce ceva... şi să nu găsească nimic... Îndură-se de ei... un singur gest generos... Să li se arate, să li se explice, cu cartea în mînă...

Poate atunci, dar de abia îndrăznesc s-o creadă, poate atunci miracolul pe care nu în-

drăzneau să-l spere s-ar produce. Ar privi. Nu era aşadar decît atît... Ar începe să rîdă în hohote, să sară, să se tăvălească pe jos de excitare, nemaiîncăpîndu-şi în piele de forţe noi, de încredere în ei înşişi, de bucurie... Asta era deci... Dar asta, asta întrezăriseră şi ei, iar apoi au aruncat-o, era atît de nelămurită, atît de inconsistentă, atît de slabă şi moale, se desfăcea de cum căutau s-o prindă, era strivită de puternica lor îmbrăţişare — sînt atît de puternici. Sînt atît de răsfăţaţi, deloc neajutoraţi, nu ei, e o greşeală, s-a făcut o confuzie, ceilalţi sînt umili, nevoiaşi, înfometaţi, ei se mulţumesc — ah, ei nu sînt răsfăţaţi — cu fierturile acelea fade pentru ştirbi. Le-ar fi aşa ruşine faţă de nenorociţii ăia, s-ar simţi atît de jenaţi încît ar face ca adulţii atunci cînd copiii le întind mînuţa cu o pietricică, o crenguţă, o bucată de hîrtie, spunînd : Na, uite o portocală, uite pîine, mănîncă, e o bomboană... ar plescăi din buze, ar da ochii peste cap, şi-ar legăna capul ca să-şi arate încîntarea : „Oh, ce bună e. Oh, ce carte frumoasă. Da, aveţi dreptate. Cît e de admirabilă. Cît e de profundă."

Dar a trecut, a dispărut — o scurtă zvîcnitură, imediat reprimată. N-a ajuns nimic în afară, nimic care ar fi putut să dea în vileag o complicitate, fie chiar timidă şi vicleană, cu nebuna, cu exaltata asta.

Ce vor face acum cei de colo ? Priviri neliniştite se întorc spre ei. Ce vor face ăia doi care stau deoparte şi tac, aşezaţi unul în faţa

celuilalt, avînd pe faţă acelaşi aer de plictis şi de scîrbă ? Unul slab, osos, strîmb, seamănă cu un copac pipernicit pe care îl usucă şi îl îndoaie vîntul din larg. Picioarele lui lungi se încolăcesc unul în jurul celuilalt, genunchii împung. Fiecare ştie — şi el însuşi o ştie cu siguranţă, cum nu ar şti ? — că spiritul este cel care suflă prin el ca un uragan, care l-a strîmbat şi înnodat, i-a umflat articulaţiile degetelor lungi şi tari, ale coastelor, i-a aspirat pielea tîmplelor, pe aceea a obrajilor, i-a scos în afară pometii osoşi şi mărul lui Adam. Spiritul îi aprinde în ochi licăriri înfrigurate de flăcărui jucăuşe. Nu-i aruncă nici o privire bietei descreierate. Ai zice că nu i-a auzit chemarea. Spre celălalt, care stă cu faţa la el, pe deasupra tuturor capetelor, îşi aţinteşte ochii. Celălalt, mare şi greoi, neted, întins, ca şi cum ar sta să plesnească de ceva rar şi preţios, de ceva pe care îl poartă cu precauţie şi îl fereşte de contactele ce murdăresc, căruia îi dă drumul întredeschizîndu-se cu părere de rău, numai pentru cîţiva aleşi, dar asta se filtrează în ciuda lui din zîmbetul de divinitate hindusă, din pleoapele pe jumătate închise care se deschid acum de-a binelea sub privirea arzătoare. Ochii lor se întreabă : Deci ce facem ? Nu se poate trece cu vederea, nu sînteţi de părerea mea ? — Bineînţeles. Atîta lipsă de respect, atîta prostie, trebuie să fie pedepsite. — Sînt de acord să o fac eu... — Perfect. Vă cedez această plăcere. Daţi-i drumul.

Buzele veşnic întinse de un surîs plin de mister, de-abia se mişcă : „Mă gîndesc... şi de-

sigur, dumneavoastră, nu-i așa, în orice caz, dragul meu, veți fi de aceeași părere... Pentru mine, ceea ce face prodigioasa — cuvîntul nu e prea tare — prodigioasa frumusețe a acestei cărți — și de aceea nici un pasaj nu poate să fie izolat — e faptul că ea constituie o experiență, după cîte știu eu, unică. Vocea fonfăie și se tîrăște ca și cum ar fi trasă în timp ce ea se împotrivește, plină de scîrbă, printr-un orificiu îngust... Cartea aceasta, cred, instalează în literatură un limbaj privilegiat, care izbutește să sublinieze o corespondență alcătuind însăși structura ei. Este o foarte nouă și perfectă apropriere de semne ritmice care transced prin tensiunea lor ceea ce e în orice semantică neesențial. Acest caracter neesențial pe care l-ați descris atît de bine, dragul meu prieten." Celălalt, în fața lui, are o scurtă contorsiune, ca străbătut de o bruscă și rapidă vijelie, dar de îndată se potolește și lasă încet capul în jos : „Da. Evident. Este acolo un zbor care abolește invizibilul topindu-l în echivocul semnificatului."

— Sîntem perfect de acord. Astfel o dimensiune atemporală se găsește aici dizolvată în devenirea unei tematici. Astfel, opera aceasta este pînă la nivelurile ei cele mai structurate un poem.

— Mai mult : voi spune că prinzînd simultan inexprimatul în moduri diferite această operă scapă de petrificarea structuratului. Și astfel, ea se desfășoară — și în ce manieră — și literalmente ne copleșește.

Cei care avuseseră timp de o clipă speranța că vor rămîne în ținuturile vesele pe care le întrezăriseră, își reiau marșul, posomorîtă trupă captivă, tîrîndu-și lanțurile, alungată spre ce imensități mlăștinoase, ce întinderi fără sfîrșit de tundră înghețată.

Nu eu, nici eu, nici eu, nici eu, viu, zglobiu, fug, eu, aici mă voi prinde, mă agăț de orice, mă țin bine, o crenguță mă duce, sînt ușurel, spumos, sclipesc și lucesc, șampanie, argint viu... stau suspendat în aer, apuc orice... „limbaj privilegiat", „foarte noi", „perfecte semne ritmice", „tensiuni", „zboruri", „dimensiune atemporală", „poem"... Săltărețe cuvinte, cuvinte de care, ca fulgul de ușor, mă voi prinde, cuvinte impalpabile și transparente, ritmuri, zbor, în zbor, mă ia în înalt, plutesc, mă rotesc, mă salt prin mări de nori, tot mai sus, spre cerul pur, azur, alb imaculat, sori, beatitudine, extaz... „Cît e de adevărat ceea ce spuneți, cît de bine o arătați. O operă cu adevărat poetică. Ah, aveți dreptate, sîntem copleșiți."

Dacă ar putea să-i ia de umeri și să-i zgîlțîie pe extaticii ăștia cu fețe pierdute, pe hipnotizații ăștia... Treziți-vă, pase magnetice v-au cufundat în somn, ați fost sugestionați, reveniți-vă, priviți-i, uitați-vă la ei, cumetrii ăștia doi care tocmai au făcut una din scamatoriile lor. Observați-i atent : e ceva, acolo, în ei, ceva ce ajunge să vezi odată ca să-ți sară mereu în ochi. Dar cum să cred că voi înșivă, oricît de distrați ați fi, nu l-ați zărit,

într-un moment oarecare ? Toată lumea vede lucrurile astea. Dar ați preferat să dați vina pe voi, era mai puțin îngrijorător, sînt lucruri peste care preferi să-ți lași privirea să alunece iute, e mai bine să întorci capul, le uiți imediat, n-ai văzut nimic... Ești neîncrezător, surprins cînd cineva — cît e de grosolan, de indiscret — insistă, vrea cu orice preț să ți le arate... te împotrivești... Dar ce tot născociți ? Nu vedeți decît rău peste tot. Fiecare vrea atît de mult, nu-i așa ? să-și apere tihna, să se ghemuiască, la fel ca toată lumea, strînși unii lîngă alții, în buna, liniștitoarea blîndețe a inocenței, a neștiinței... Dar trebuie, mă auziți ? Lucrurile astea — ascultați-mă pe mine — sînt de cea mai mare importanță. Aveți puțin curaj, veniți mai aproape, o să vedeți... ajunge să prinzi cel mai slab indiciu și să nu-i dai drumul... nu puteți să vă închipuiți pînă unde, pînă la ce comori ascunse ești condus cînd îndrăznești să te aventurezi, ținînd în mînă acest fir al Arianei.

Eu, pe asta am pus eu stăpînire mai întîi, asta m-a călăuzit : aerul că ar vrea să se țină la distanță, să troneze undeva foarte sus, pe creste, în nori, unde, din cînd în cînd, profitînd de scurtele înseninări, poți să-i zărești, schimbînd între ei, ca adineauri, de la un vîrf la celălalt, de abia perceptibile semnale, înainte de a lăsa să cadă asupra noastră vorbele spre care, trebuie s-o mărturisesc, și eu la început mă întindeam lungindu-mă cît puteam ca să le ating, de care și eu încercam să mă agăț... dar eu sînt greu, sînt solid, nu sînt un fulg pe

care adierea cea mai ușoară să-l ducă în înalt, recădeam de fiecare dată greoi, mă răneam, rămîneam multă vreme vlăguit, schilodit, lipsit de puterea de a mă mai ridica.

Iar apoi, într-o zi, l-am văzut mijind, lucrul acesta mărunt pe care ceilalți, mi se părea mie, nu-l vedeau sau se prefăceau că nu-l văd. Am mers pe urma a ceea ce ieșea din aceste priviri schimbate, din aceste atitudini distante și trufașe, pe urma acestui aer cam înghețat. Am mers pînă la izvor, pînă la acel loc tainic unde odinioară, cu mult în urmă, lucrul ăsta a luat naștere, iar acolo am văzut săvîrșindu-se sub ochii mei primele lor mișcări, cele pe care probabil că le-au executat cu foarte mult timp în urmă, cînd s-au baricadat în ei înșiși, au astupat toate ieșirile, cea mai fină fisură, ca să împiedice să pătrundă în ei, să se insinueze în ei dureros, ceea ce se filtra din fiecare privire ațintită asupra lor, din fiecare intonație a glasului, din fiecare surîs schițat, ca să nu se poată proiecta în ei vaga imagine neglijent conturată a unor bieți tipi, a unor oameni obscuri, a unor autori necunoscuți de scrieri ilizibile aruncate de peste tot. Au răsucit de trei ori cheia în urma lor. Singuri cu o altă imagine pe care nu au mai încetat să o contemple, o imagine a lor înșiși de proporții gigantice, tot mai enormă, întinzîndu-se în toate părțile.

Numai ei i se adresau, numai cu ea, prin mijlocirea unui limbaj făcut numai pentru ea, comunicau, ea unicul lor cititor și singurul lor judecător. Numai aprobarea ei le era suficientă.

Iar apoi i-am văzut pe ceilalţi, cei ţinuţi pe dinafară, cum li se făcea încet încet rău. Sufereau de o boală stranie. Se simţeau surghiuniţi, ţinuţi deoparte, nu ştiau prea bine de ce, dar asta era senzaţia : erau excluşi. Erau chiar atît de nevrednici ? Erau chiar atît de ignoranţi ? Cîţiva îndrăzneţi, pionieri, cîţiva incorigibili căutători, dintre aceia care sînt gata să înfrunte moartea pentru a descoperi comorile închise în mormintele Faraonilor, dintre aceia, cu răbdare de fier, care îşi consacră cu bucurie viaţa pentru a le smulge hieroglifelor secretul, aceia au plecat urechea la murmure... apăruseră texte, plachete de negăsit, articole în reviste, care trecuseră neobservate... ei le-au regăsit, le-au dezgropat, au dat jos stratul gros de indiferenţă dispreţuitoare care le acoperea, s-au încrîncenat să le examineze, să le sucească şi au văzut în sfîrşit, au înţeles în sfîrşit... semnele acelea aveau un sens, aici le era revelată o limbă necunoscută. Fusese creat un limbaj nou, de o concizie, de o intransigenţă, de o libertate admirabilă, accesibil numai unor rari privilegiaţi.

Atunci, plini de teamă, au îndrăznit să înainteze, s-au apropiat de porţile bine păzite, de înaltele grilaje ale locuinţei regale unde trăiau închişi acei prinţi ai spiritului. Au rostit timid anumite cuvinte. Înaltele grilaje s-au întredeschis ca să-i lase să treacă. Au străbătut spaţii solemne, vaste curţi de palate regale acoperite cu pietriş alb. Au intrat şi au văzut. Ce ? întreba, cînd au ieşit, mulţimea tot mai densă şi mai nerăbdătoare a excluşilor. Ah, fuseseră

extrem de intimidaţi — povesteau — se simţea prezenţa paznicilor invizibili postaţi peste tot şi care-ţi observau figura, ţinuta. Trebuia să te supui unei etichete severe, să te pleci pînă jos, pînă la pămînt, dar ăsta să fie tot necazul, s-au prosternat... Operele sale... au şoptit asta, nebuni de mîndrie, de bucurie... au fost primii, fără încurajări, fără ajutor, care le-au descoperit, le-au contemplat... Noi am înţeles, o Prealuminate, credem că putem s-o afirmăm, am admirat... Fără margini e pietatea noastră, putem să vă asigurăm, fără rezerve... Atunci l-am văzut pe suveran înaintînd spre noi şi ridicîndu-ne... Ah, nu l-am fi recunoscut niciodată... este atît de simplu, încîntător. Ne-a condus într-o cameră în care se îngrămădeau manuscrise nenumărate...

— Cînd vom putea să le vedem şi noi ? Cînd vom putea defila prin faţa comorilor ? Mulţimea nerăbdătoare tropăie... El a consimţit... — E cu putinţă ? — Da, a acceptat să ne destăinuie. Şi dacă aţi şti cu ce graţie aleasă, cu ce delicioasă spontaneitate. Sub cuvintele lui... — Cum, el, într-adevăr, cu voi ? a vorbit ? — Vorbit ? Cu noi ? Dar trăncănea, nu mai putea să se oprească. Îşi descărca sufletul... Iar noi, la rîndul nostru sub jetul acesta răcoritor... tot ce spune e atît de spontan, nou, uimitor... noi ne zbenguiam, pierdeam chiar, uneori, nu ? orice reţinere... Despre ce vorbeaţi ? — Oh, despre orice şi despre nimic. Cîte şi mai cîte. — Dar despre ce, Doamne Dumnezeule ? — Despre orice, despre lucrurile cele mai simple, despre tot... Despre tot ? Dar atunci, poate... nu... nu

e cu putință s-o credem... și despre noi... Spuneți-ne despre ce ați vorbit... despre cine ? Despre mine poate, o, bucurie, poate cartea mea... dar cum ? prin ce miracol ?... a pătruns pînă acolo... — Ei bine, să știți că e la curent cu toate. Orice îl interesează. E într-adevăr surprinzător. Vă cunoștea cărțile... — Oh, îmi vine rău... nu mă mai torturați multă vreme... Repede... Ce a spus ? Ah, asta ? Dar cît e de ciudat... Surprinzător... Chiar în opoziție cu ceea ce... Dar cine sîntem noi, aici, ca să judecăm ? Trebuie să primim cu băgare de seamă, trebuie cu toată umilința să examinăm... Trebuie să ne inițiem în misterele acestei limbi necunoscute... Dar sîntem gata să facem toate eforturile... vrem să fim demni și noi, într-o zi, de a vedea întredeschizîndu-se pentru noi înaltele grilaje bătute în fier, de a străbate tremurînd vastele curți cu pietriș alb, de a traversa șirurile de săli imense, de a pătrunde... ploconeli, sărutări de mîini... dar ridicați-vă, urcați, acolo, veniți să vă așezați aici, lîngă mine...

Așa a început totul. Așa s-a petrecut totul, sînt sigur.

Dar chiar și acum cînd victoria e sigură, nici un moment nu se șterge din mintea lor amintirea crimelor de lezmajestate, nu pot să uite rîsetele prostimii, mîrșava familiaritate a oamenilor de rînd, disprețul, condescendența celor de vază. Rămîn în alertă, baricadați în ei înșiși, păziți din toate părțile. Între ei și grupurile tot mai numeroase ale celor care așteaptă în spatele grilajelor, sperînd să-i vadă în sfîrșit

arătîndu-se, coborînd poate într-o zi, ieșind, și — o, recunoștință, o, fericire — venind să se amestece pentru cîteva clipe cu mulțimea, ei întind, asemenea solemnelor curți albe din fața palatelor regale, vastele întinderi de netrecut ale tăcerii lor. Niciodată nu se lasă înduplecați, nu fac nici cea mai mică concesie. Ai zice chiar că de cînd crește fără încetare numărul inițiaților, se îndepărtează tot mai mult, se fac tot mai inaccesibili, mai ascunși. Limbajul lor, mai mult ca oricînd îndreptat numai spre ei, urcă tot mai sus spre această imagine a lor înșiși pe care au trasat-o odinioară, incomensurabilă, tronînd din ce în ce mai departe în nori. Dar cuvintele pe care ei i le adresează pot merge acum să se piardă în adîncurile cerului. Tot mai cutezător urcă în spatele lor stăruitorii căutători, tot mai numeroși se ridică, împinși de credință, adepții extaziați.

Dar eu mă țin bine. Eu, cu picioarele pe pămînt, cu capul pe umeri, nu particip la aceste stranii levitații. Descoperirea mea, talismanul acesta prețios, pe care vi l-am arătat adineauri, mă ocrotește. Luați-l, vi-l întind, este și al vostru, prietenii mei, țineți-l bine, nu-i dați drumul și veți fi ca mine, puternici, clarvăzători. Veniți-vă în fire, împreună să privim, să examinăm mai îndeaproape ceea ce tocmai a căzut acolo, în fața noastră, asemenea meteoriților desprinși din aștri îndepărtați. Să vedem puțin ce este. Credeți-mă, nu-i nevoie să faci cine știe ce eforturi. Cîntăriți în liniște aceste cuvinte prețioase, atît de rare, nu conțin, vă asigur, nici o încărcătură de dense și sub-

tile cugetări. Sînt biete cuvinte goale, îmbinate grosolan după procedee pe care aţi putea, dacă aţi vrea, să le descoperiţi şi să le reproduceţi uşor, şmecherii foarte simple de prestidigitaţie, scamatorii cu totul banale. Parcurgeţi repede, fără să vă pierdeţi inutil timpul preţios, aceste articole ermetice despre care se vorbeşte atît, răsfoiţi, aşa cum am făcut eu, cărţile acestea şi veţi vedea : am dreptate. Să aprindem cu ele un foc mare, să ne dăm mîna, să dansăm. Haideţi, prietenii mei, fraţii mei mai timizi, atît de fragili, prea umili, nu vă lăsaţi impresionaţi, curaj, ajutaţi-mă...

Să-i asculte cineva chemarea, să accepte măcar unul dintre ei să vină alături de el... măcar o singură altă privire să perceapă ceea ce vede el... Nu cere mai mult. Ca să se poată simţi absolut sigur, invincibil, ca să poată triumfa adevărul, îi trebuie numai atît : un singur martor. Ochii lui se întorc în toate părţile, alunecă pe chipuri în extaz, pe feţe pe care un fel de năuceală le-a împietrit.

Dar acolo, aproape în faţa lui, nu o remarcase, e atît de ştearsă, se ţine mereu la o parte dar fără ca nimic dubios să se vadă la ea, nici una din acele mişcări viclene care, de obicei, te alarmează şi te fac să te avînţi, sub efectul unui irezistibil impuls, în căutarea punctului ascuns de unde au pornit. Privirea calmă a ochilor limpezi aţintită asupra lui întîrzie, apasă, un surîs abia perceptibil îi lăbărţează uşor carnea puţin moale a obrajilor. Nu încape nici o îndoială : a văzut şi ea, a descoperit locul secret, posedă talismanul, probabil că l-a găsit fără greutate, că a fost condusă spre el de-a dreptul, de un misterios şi sigur instinct, asemănător aceluia al păsărilor, al porumbeilor călători. Nu s-a lăsat hipnotizată, a rezistat. Privirea ei îl linişteşte : vedeţi, nu sînteţi singur. Sîntem de aceeaşi părere. Nu sîntem singuri, credeţi-mă. Alţii pe care nu-i cunoaştem, izolaţi, nu comunică niciodată între ei, alţii, zi de zi mai numeroşi, cunosc ca şi noi adevărul. Într-o bună zi, sînt sigură, el o să triumfe. De ce să vă agitaţi aşa ? De ce să vă chinuiţi ? La ce bun să vă grăbiţi atîta ? Trebuie să ştii să rămîi indiferent, să laşi să alunece, să treacă... Ce contează toate astea ? Ajunge să aştepţi. Fiţi ca mine, amuzaţi-vă puţin, recunoaşteţi că spectacolul este distractiv...

„Sînteţi ca şi mine, cred, nu sînteţi, nu-i aşa, dintre cei cărora cartea asta le place la nebunie ?" Acum cînd pot să stea alături, cînd pot să-şi vorbească puţin la o parte, îi spune asta în picioare lîngă el, ridicînd capul spre el, scrutîndu-l cu privirea ei nerăbdătoare. Sufletul ei ferit ca prin minune... nici un atac brutal venit dinafară nu poate să-l forţeze, nici unul dintre produsele fabricate în serie nu îl tulbură vreodată... sufletul ei pur, tare, este acolo înaintea lui, etalîndu-se cu o perfectă nevinovăţie, o mişcătoare încredere în marii ei ochi transparenţi, în obrajii ei laţi, în zîmbetul de o copilărească candoare... împărăţia cerurilor este a lor... în ei, în mod miraculos încolţesc şi în-

floresc senzații intacte, noi, puternice... Se apleacă spre ea, îi zîmbește, o privește drept în ochi... E gata să părăsească tot, să renunțe la toate bogățiile pe care le-a strîns, la inteligență, la o deșartă știință, la toate speculațiile și ambițiile, pentru a fi ca ea, ferit de toate contactele ce murdăresc, pentru a putea ca ea să îndrepte asupra răului o privire de o seninătate pe care nimic nu o poate tulbura, pentru a fi asemenea ei, făcut din aceeași substanță, modest, umil, bizuindu-se pe o neclintită încredere în victoria finală a binelui, în triumful adevărului... Simte pe propriile lui buze un zîmbet de copil, i se pare că o rază pură îi țîșnește din ochi... „Dacă ați ști cîtă plăcere îmi faceți spunînd asta... Lumea este întotdeauna orbită de frazele găunoase, de discursurile bombastice... E atît de «savant»... și ca să spună ce, vă întreb... E într-adevăr rar să găsești pe cineva"...

— „Oh eu, știți, nu mă pricep... Cine sînt eu, ca să judec ?" O roșeață îi colorează obrajii nițel buhăiți, părul cărunt tuns prost îi spînzură în șuvițe pe gît... își ține strînse în față mîinile cu degete boante, cu unghii tăiate scurt... hainele care îndepărtează privirea flutură pe un corp inform... bătrînă singuratică trăind Dumnezeu știe cum ? Ocupîndu-se cu ce ? Pictînd ? Ce guașe ? Ce miniaturi ? Scriind numai pentru ea, ce poeme ?... Oprește în el foarte ușoara mișcare de retragere, strivește de abia perceptibila impresie de degradantă promiscuitate... „Nu, nu, știți mai bine decît toți,

judecați mai bine decît toate aceste minți luminate care nu înțeleg o boabă..."

E alături de ea, s-a despuiat de veșmintele de patrician, a renunțat la prietenia celor puternici, și-a părăsit somptuoasa locuință împodobită cu marmură, cu statui, cu fresce, cu mozaicuri savante, o urmează în catacombe, pe ea, sora lui... sînt înconjurați de păgîni, hăituiți, vor fi martirizați, umiliți, dar el a ales să stea alături de ea, vrea să fie împreună cu cei sărmani, cei umili, cei simpli, aceia care știu unde sînt adevăratele valori... „Vedeți, nu mi se întîmplă aproape niciodată să găsesc pe cineva care să îndrăznească să aibă propriul lui gust și să o spună ca dumneavoastră... cineva care să abordeze o operă cu toată puritatea, fără idei preconcepute. Cred că nimeni aici... i-ați auzit... nu-i interesează opera însăși... La ce bun să discuți cu ei... Nici un cuvînt nu e sincer... În timp ce cu dumneavoastră, am simțit chiar adineauri..."

Ea îl ascultă cu ochii ei transparenți ațintiți asupra lui, cu gura ușor întredeschisă... față de extatică, de fanatică... cap nu prea plin, în care vin poate să se instaleze, ocupînd tot locul, ce credințe... absurde... Christian Science... științe oculte... yoga... adeptă a unor secte bizare... rătăcind departe de drumurile bătute... nudism, sandale grecești... mese care se învîrtesc, ar dori să se îndepărteze, dar sub efectul razelor calde care țîșnesc mereu din marii ei ochi încrezători, cuvintele, în el, ca niște aburi, ies din băltoacele subțiri pe care le-au lăsat retrăgîndu-se valurile de umilință, de puritate, de

fraternitate de care fusese inundat, urcă, îl învăluie... „Nu, ceea ce vă spun este adevărat. Sînteți deosebită... Din fericire... Nu vezi prea des așa ceva, vă asigur... Dar o știți prea bine... Simt exact ca dumneavoastră : Fructele de Aur, cărțulia asta..."

„Ha, ha, iarăși... Tot despre Fructele de Aur discutați ?" Umăr la umăr, cele două mărimi, cei doi egali, izolați în mijlocul mulțimii, au trecut, i-au atins ușor, i-au privit cu un aer malițios. Au văzut două suflete curate, doi nevinovați. L-au pus pe același plan cu neroada asta. Cine se aseamănă se adună... L-au văzut. naiv, sentimental ca ea, plin de „ideal"... sacul și peticul... Ei știu... privirea lor piezișă, zîmbetul amuzat au arătat-o, au citit în ea ca într-o carte, în el, au văzut satisfacția amîndurora, au ghicit conspirația lor, au perceput — sînt totdeauna atît de vigilenți — privirile schimbate, zîmbetele de dispreț... Tare amuzant... Bieții oameni... Debili cu creiere nu prea solide, prost construite, incapabile să sesizeze, să disece lucrurile delicate. Sînt și cam leneși, fără îndoială, așa e. Se lasă totdeauna să cadă spre ceea ce e ușor, cam îndoielnic, psihologie, psihanaliză ieftină, trăncăneli... trebuie, nu-i așa, să găsească cum să se pună în valoare... Dar sînt nostimi, sînt înduioșători... agățați de senzația „sinceră", „spontană"... cuvintele astea ridicole pe care le folosesc... temîndu-se de tot ce este construit, sobru, arid, „cerebral" (unul din cuvintele lor preferate), neîncrezîndu-se decît în instinctul lor, care-i face de îndată, ca

pe cățelușii care se culcă pe spate și scîncesc, numai la zgomotul mîngîietor al unui glas, să reacționeze la ceea ce este „adevărat", la ceea ce este „frumos", „viu", cum spun ei... Ca și cum totul în artă nu ar fi plănuit la rece, efect al combinațiilor savante, al calculelor, al convențiilor, ca și cum limbajul care se potrivește pentru a vorbi despre ea cu cît mai multă eficacitate și precizie posibilă nu ar trebui în mod fatal să fie un limbaj ezoteric... dar dintre toate, cuvîntul acesta care îi îndepărtează și îi exclude, de care au oroare...

Au priceput totul dintr-o privire, l-au străpuns și țintuit acolo lîngă ea, le-au agățat și ei și lui aceeași tăbliță... Au văzut totul fără să se oprească din vorbit, le-au aruncat numai cuvintele acestea surîzînd, pe un ton blînd, zeflemitor, ca unor copii : „Tot despre Fructele de Aur discutați ?" Și au trecut mai departe.

„ CAPEȚELE DE LEMN în unechi, ho, ho, ho... iată, scumpă Doamnă, marea literatură... Căpețele de lemn în unechi... Ah, scump și mare Jarry... Cum am trăi, ce ne-am fi făcut fără tine ? Să o fi auzit numai pe cucoana aceea cumsecade, era roșie toată, cu penele zbîrlite : «Dar, domnule, eu găsesc că Fructele de Aur e o carte artificială... E prea literară... Realitatea nu e așa...» Căpețele de lemn în unechi... Iată literatura, doamnă dragă, asta e, realitatea, cum o numiți... I-a fost frică de parcă o atacasem, am crezut că o să strige după ajutor... Să o fi văzut numai, mureai de

rîs : «Dar e atît de fals... Sentimentele adevărate sînt mult mai complexe... El piuie... Am fost învățați... La ora actuală, știm...» Ce știți, ia spuneți ? Ce-ați fost învățați ?... Sărmana își ieșise din sărite : «Ceea ce numim realitate astăzi — este cu totul altceva... De o jumătate de secol, toate aceste descoperiri... Nu mai sîntem pe vremea... E ceea ce explic mereu...» Ah, doamnă... el dă din cap cu un aer de prefăcută îngîndurare și gravitate... ce este oare realitatea ?"

Își ridică în aer într-un gest de invocare mîinile late, muncite, mîini care nu au contenit să frămînte vopselele, să mînuiască pensulele, stilourile. Chipul lui cu trăsături puternice și nobile, săpate de cele mai istovitoare eforturi, de cele mai ucigătoare lupte, se răsucește cu ușurință deasupra gîtului gol ; se uită în jur cu privirea lui pătrunzătoare și aspră de șoim : haide, cine zice altfel ? Puțină îndrăzneală... Cine vrea să-mi dea replica ? Să vină... Nu vă fie frică.. Dar cine ar vrea, cine ar cuteza, metamorfozat de îndată în cucoană cumsecade și speriată, să meargă în fața unui public hlizit, să se exhibeze alături de el pe o scenă de bîlci ?

Chipul lui devine dintr-o dată foarte serios : „I-am spus mai deunăzi lui Bréhier : E frumoasă, să știi, cărticica ta. Sînt îndrăgostit de Estelle. Scena sub clar de lună... cascadele, boschetele romantice, ah, ah, e strașnică, zău, bătrîne. La asta trebuie să ne întoarcem... Pentru fiica dumneavoastră, doamnă, asta va fi realitatea, cum o numiți. Bréhier o s-o facă să simtă în felul acesta. Ei i se tăiase respirația : Dar astea sînt sentimente pentru midinete... Eram încîntat ! Bravo ! iată ce ne trebuie în momentul acesta : sentimente pentru midinete... Nu, lăsînd gluma la o parte, e uluitor. Știți cum voia Bréhier să numească Fructele de Aur ? «Pleonasme» : nu era rău. Mi se părea chiar foarte bun. Excelent. Iar apoi a găsit «Fructele de Aur». I-a plăcut latura asta amăgitoare. Mi-a spus : „Voiam să crape cititorul de foame în fața lor". Ca și cucoana cea cumsecade... „Trebuie ca toți cei care vor să muște din mere zemoase, înfometații, să-și rupă dinții în ele." Dar pentru ceilalți, nu-i așa, ce obiecte prețioase ! Fructe de Aur pur. Și ce contur. Scena de sub bolta de frunze... ce artă... Zău, Bréhier e un adevărat maestru, nu ? Nu, nu sînteți de acord ? Ba da ? Ați citit articolul lui Monod ? Magnific. Le-o spune în față... Nulă. Oh e henorm, cum zicea Jarry. Nulă. E o carte nulă. Așa începe. Toți înfometații, toți frustrații jubilează. Nulă. Anulată. Totul se anulează. Nu rămîne nimic. Stilul ține la distanță. Atenție. Nu atingeți. Priviți. Nu vă hrăniți. Bucurie a ochilor. Fără «realitate». Este politețea perfectă. Nici o familiaritate, fără contacte, fără răsuflări călduțe, pură contemplare a desenelor cu subiecte desuete și delicate. Personaje cu linii de-abia schițate, fără profunzime, de o supremă eleganță. Pe mine asta mă face să jubilez. Iar apoi, la sfîrșit, autorul se dă la o parte, într-o piruetă, se îndepărtează, liniile se încurcă puțin... „Ah, domnule, sfîrșitul acesta ermetic... Ați înțeles asta ?" Bréhier

o ia la sănătoasă. Numai cei care mă iubesc să mă urmeze. Eu l-am urmat şi încă cum !"

Rîsete încîntate. Şi noi. Toată lumea îl urmează. Ce seară. Ah, ce noroc, Orthil era în formă. Extrem de spiritual. Fascinant. Dacă l-aţi fi văzut... Sînt zile... E inteligenţa, sensibilitatea în persoană. Sensibilitatea inteligenţei... tot ce e mai rar... Ah, dacă nu ar fi pictat, desenat, dacă nu ar fi scris atît de admirabile poeme, ce critic uimitor ar fi fost !

„TREBUIE SĂ VĂ SPUN că pe mine geniul lui Bréhier m-a impresionat de la început... Cu mult înainte de Fructele de Aur. Chiar de la prima sa culegere de nuvele... Era pe atunci uimitor..."

Ca atunci cînd în mijlocul unei mulţimi ce se preumbla în tihnă s-a auzit deodată o împuşcătură şi cînd, după prima clipă de stupoare, toţi se îmbrîncesc, se întreabă, aleargă, de îndată se stîrneşte în ea o învălmăşeală : dar ce e oare ? Ce s-a întîmplat ? Cum, acolo, ziua-n amiaza mare, de faţă cu toată lumea, cu atîta cinism, cu o atît de rece cutezanţă, el a îndrăznit ! Nu-şi poate crede urechilor, ochilor care au văzut... e sigură... îşi aminteşte bine... se contureaza extrem de clar : în partea de sus a paginii ziarului, în stînga, la locul lor obişnuit, într-un chenar negru, gros, cele două coloane cu caractere fine, iar jos... nu distinge fiecare literă, dar o recunoaşte, o vede : semnătura lui... cuvîntul acela lung, cu mai multe silabe,

singur-singurel, neprecedat de nici o iniţială, de nici un prenume... el semnează totdeauna aşa... Mettetal, asta era... îl vede, îl simte, înfipt acolo... în jurul acestui nume, ca firele de paie încîlcite ale unei căpiţe în jurul parului care le strînge şi le susţine, impresiile, sentimentele pe care le încercase în clipa aceea vin să se încolăcească : puţină milă pentru acest sărman Bréhier, atît de simpatic, de fin, puţin dispreţ, o satisfacţie dulceagă şi puţin îngreţoşată şi, mai ales, uimire : ca Mettetal, el dintre toţi atît de prudent, atît de cumpătat, să ia astfel poziţie, aproape violent, împotriva acestei cărţi stranii, care ţine la distanţă, în care anumiţi critici dintre cei mai buni au putut să dezvăluie atîtea promisiuni... Nu, nu e nici o îndoială, e acolo : ceva viguros, viu, e acolo, ceva pe care celălalt a încercat să-l strivească, pe care celălalt l-a apucat cu viclenie ca să-l sugrume. Adineauri a avut loc o agresiune intolerabilă. Ordinea este răsturnată. Dreptatea este făcută de ocară.

Trebuie neapărat să înceteze scandalul acesta, lupta care o sfîşie... Încordîndu-şi toate puterile, priveşte... cuvîntul din josul paginii nu era poate Mettetal. E oare sigură că nu era un alt cuvînt foarte lung, două cuvinte... nu era cumva un interval între ele ? „În interimat", asta să fi fost ? Şi impresiile, sentimentele acelea, era absolut sigură că le încercase chiar atunci... O lasă memoria, e obosită... uită uşor, confundă... E gata să se jertfească... Nu-i mai bine să te schimbi pe tine decît faţa lumii ? Acum simte

o ușurare... Nu a avut loc nici cea mai mică agresiune. Dreptatea nu a fost făcută de ocară, ordinea nu a încetat niciodată să domnească.

Dar iată că lupta reîncepe cu o violență sporită... nu e nimic de făcut : acolo e, se conturează mai clar decît înainte... nici urmă de interval... Un singur cuvînt lung... ultima silabă e parcă înălțată : tal... Mettetal... Iar articolul era necruțător. Adevărul se eliberează, se desfășoară, se îngroașă, apasă, vrea să forțeze toate întăriturile, să țîșnească afară, să se răspîndească, să-l strivească sub greutatea lui enormă pe agresor... Într-o clipă va ieși la lumină, îl vor vedea cu toții, iar el — imaginea o face să se cutremure — el, așezat acolo, atît de aspru și de curat, atît de demn și stăpîn pe sine, va avea dintr-o dată aerul acela al domnului respectabil, foarte corect îmbrăcat și decorat, pe care o dădacă indignată îl forțează să iasă de după tufiș și-l arată trecătorilor... Nu, imposibil, trebuie să rețină cu orice preț cuvintele care se îmbulzesc, care vor să scape, dar nu va putea să le stăpînească... le trage, le reține... nu așa... binișor... o să le rotunjească colțurile, o să le reteze vîrfurile, o să le înfășoare bine : bulgări nițeluș cam moi care o să-l înghiontească încetișor, o să-l gîdile, numai ca să rîdă, rîs zdravăn, voce zdravănă, ea își încruntă sprîncenele și-și strînge buzele cu un aer de prefăcută indignare : „Ia spuneți-mi, Mettetal, uite că v-am prins... dar știți că sînteți un mincinos îngrozitor..." uite, asta n-a făcut nici un rău... ce rău e în asta ? Pe cine poate să supere ? Pe ea o amuză grozav. El a vrut să glumească, sau

chiar a uitat, sau poate (și cine nu a făcut-o niciodată să dea cu pietre în el) poate a vrut să se laude ? Uite... acum cînd ceea ce era mai delicat, mai primejdios, a trecut, poate să vină și restul : „Mi se pare, îl amenință cu degetul, mi se pare că-mi amintesc : ați fost cam aspru... își dă drumul, slobodă... cu Bréhier chiar atunci... cînd și-a publicat nuvelele..."

Întoarce spre ea ochii bulbucați, puțin ieșiți din orbite, va zîmbi, va da din cap la fel cum fac oamenii mari cînd copii teribili, ah drăcușorii ăștia incorigibili, pun la cale una din poznele lor... o va privi, va clătina capul rîzînd : Dar sînteți teribilă, nu poate omul să vă păcălească. Nu e cu putință să se laude, să mintă puțin... nu e nimic de făcut, trebuie să mărturisesc : e adevărat, chiar la început, îmi amintesc că am scris un articolaș foarte repede, de abia avusesem vreme să parcurg... am spus într-adevăr... Ea nu cere mai mult, nu trebuie mai mult pentru ca amenințarea să fie înlăturată, pentru ca toți să respire în voie. Pace. Dreptate. Armonie. Nevinovăție a copilăriei. Bucurie. Adus la lumina zilei, repus în toate drepturile lui, instalat la locul lui, înscăunat, încoronat, Adevărul va străluci, razele lui vor mîngîia o lume purificată...

O atinge în treacăt cu privirea lui goală și-și întoarce ochii...

Ce este ? Cine tulbură ordinea ? Ce e cu nebuna, cu prooroaca asta care străbate pămîntul în picioarele goale și în zdrențe, țipă în piețele publice, se lovește cu pumnii în piept, îndeamnă

la pocăință, propovăduiește cuvîntul lui Christos, își ațintește degetul încîrligat spre mai marii acestui pămînt, nu se sinchisește de ordinea statornicită, vestește Judecata de Apoi... O încercuiesc. Privirile lor o lapidează. Este respinsă, expulzată. Cercul credincioșilor se închide la loc. Calmul, o clipă tulburat, revine. Umerii se ridică. Zîmbete... Cine dă atenție aiurelilor unor săraci cu duhul, unor nerozi ? Să fim serioși ! „Așadar, Mettetal, ia spuneți-ne... între nuvele și Fructele de Aur nu a scris un text încă inedit, cu totul uimitor... vă aduceți aminte, ne-ați vorbit despre el..."

AH, AFURISITĂ CARTE... Poți s-o examinezi, s-o decupezi în toate sensurile, pe orizontală, pe verticală, pe transversală, pe diagonală, poți s-o iei de oriunde, să-i aplici orice grilă de lectură... În fiecare pasaj, în fiecare frază, fiecare parte de frază, în fiecare cuvînt, în fiecare silabă, dacă știi să vezi, ce bogății neexplorate, ce rezonanțe, ce perspective imense, infinite, nu găsești ?

Mie, Fructele de Aur mi s-a părut tare nostimă... Am rîs... Toată lumea o găsește atît de tristă, tragică, dar eu, dacă ați ști cît am putut să rîd... Sînt scene... Cînd el a pierdut trenul... sau cînd personajul acela, vă amintiți, își caută umbrela, e de-a dreptul irezistibil... adevărat Charlot. Un stil... O forță... Mai bine ca Charlot. Așa este. Cu adevărat comică. Nimeni n-a remarcat. Cine s-a gîndit s-o spună ? Comică și tragică deopotrivă. Așa sînt toate operele mari.

Comică ? Marthe e uimitoare. Așa-i ea. Găsește Fructele de Aur comică... Dar să știi că are dreptate. Și eu, citind anumite pasaje, mă prăpădeam, era să mor de rîs. Tare nostimă...

Un umor... Un umor feroce. Macabru. Macabru și candid. Un fel de nevinovăție. Senin. Întunecat. Pătrunzător. Încrezător. Surîzător. Uman. Nemilos. Uscat. Jilav. Înghețat. Fierbinte. Mă transportă într-o lume ireală. E domeniul visului. Este lumea cea mai reală cu putință. Fructele de Aur înseamnă toate acestea.

Cum înfloresc sub razele soarelui, pe toate pămînturile acelea atît de roditoare, plante dintre cele mai stranii, se înalță forme cu contururi bizare, culorile, în modul cel mai neașteptat, cel mai îndrăzneț, se îmbină, tonurile, nepotrivite de-ți vine să țipi, formează aici — o, surpriză — un ansamblu de armonie, de o frumusețe perfectă.

— Eu, trebuie s-o spun, îndrăzni-voi oare să mărturisesc ? Nu mă ucideți. Își ascunde ghiduș capul după brațul îndoit. Eu, *mea culpa*, la prima lectură... Ce renghi o să le mai joace ? Ce comédie a născocit ? Ce o să mai facă ? E atît de spontan, încîntător și natural, ce nebunie nu i se iartă ?... Ei bine da, atunci nu mi-a plăcut, am citit cele treizeci de pagini căscînd, am închis-o și i-am spus lui Luce... rotește ochii de conspirator, șoptește foarte tare : Luce, nu o citi.

— Nu-l ascultați, era nebun după ea... Guy, ce tot spui acolo ?

— Bineînţeles, după aceea... doar n-oi fi complet idiot, doar n-oi fi chiar o brută... După aceea, fireşte... am luat-o totuşi cu mine în vacanţă, îmi spuneam, nu e cu putinţă, trebuie s-o mai citesc, îmi spuneam, ia zi-i bătrîne, începi să mă nelinişteşti, trebuie că eşti surmenat, nu e ceva în regulă...

— Iar acolo, chiar din prima zi, nici nu ne desfăcusem valizele... Să-l fi văzut numai, stătea pe pat, cu cartea deschisă în faţă, tocmai îşi desfăcea cravata...

— Ah, acolo, mărturisesc, am avut un şoc. Mi-a sărit în faţă. La ora cinci dimineaţa eram tot acolo, în acelaşi loc. Am trezit-o pe Luce...

— E adevărat, m-a zgîlţîit... Ia uite ce carte grozavă... O citea fără încetare, ştia pasaje pe dinafară, vorbeam despre ea tot timpul, lăsam să treacă ora mesei, ora de baie...

Există cei de dinainte de Fructele de Aur şi există cei de după.

Iar noi sîntem cei de după. Marcaţi pentru totdeauna. Generaţia Fructelor de Aur : asta vom rămîne.

E adevărat. Sînt perfect de acord. De la Fructele de Aur, ceva s-a schimbat definitiv pentru mine. E un cutremur, Fructele de Aur. E un val seismic. Cine, mă întreb uneori, va mai îndrăzni să scrie după asta ?

A fost atinsă o limită. Acolo, în orice caz, în direcţia aceea, drumul este barat,

— Cu totul uimitoare. Un fel de miracol, pe scurt. O carte atît de reuşită nu a mai fost scrisă de la, ia să văd... de cînd ?

— Oh ! dumneata, drăguţul meu Jean-Pierre, dumneata... un deget nemilos i se mişcă pe dinaintea nasului... spui asta ca să ne faci plăcere, te cunoaştem noi...

Roşeşte, şovăie... „Dar de ce ? Cum aşa ? De ce spuneţi asta ?... Ah nu, ar fi prea comod, aici nu se pătrunde aşa. Trebuie să fi dat anumite dovezi... trebuie să ai un trecut mai puţin dubios. S-au comis, în anumite momente, anumite greşeli supărătoare, s-au dat celorlalţi, cînd erau la putere, cam prea multe garanţii... Au fost, la început, anumite atitudini neclare, priviri întoarse, tăceri viclene... Au fost, se ştie, multe reticenţe... Cine a folosit anumite cuvinte pe care nu ai îndrăzni să le repeţi, ar fi prea crud... Nu, din păcate, s-a văzut că lipseşte ceva esenţial, un simţ deosebit, un gen de spirit, un anumit dar...

Trebuie să ai grijă să laşi la uşă aliaţi atît de suspecţi, aliaţi de ultimă oră care ar discredita comunitatea. Calm şi ferm cu o mică lovitură foarte uşoară... e jenant, dar ce să-i faci... trebuie, în anumite cazuri, să-ţi înfrîngi mila... „Jean-Pierre vrea să ne facă plăcere, e tare drăguţ..."

Dar noi aici, între noi, noi cei fideli, cei siguri, noi care nu ne-am dat bătuţi niciodată, noi care totdeauna — şi în mijlocul căror furtuni, şi înconjuraţi de ce primejdii — am vegheat asupra flăcării, putem s-o spunem sus şi

tare și o spunem, acum cînd în sfîrșit a venit și vremea noastră: „Vor fi cei de dinainte de Fructele de Aur și cei de după. Iar noi vom fi cei de după."

— AȘADAR, CE MAI SPUNE lumea pe aici, pe la Paris ? Ce se mai întîmplă ? Care e ultimul răcnet, ultima țicneală ? Pentru că eu sînt un provincial, sînt un țăran... Nu-mi ajung la ureche decît ecouri vagi, acolo, pierdut în colțișorul meu... Fructele de Aur au dat gata pe toată lumea, după cîte se pare... Am răsfoit-o și eu... Ei bine, nu știu dacă sînteți de părerea mea... dar mie mi se pare că e o carte proastă. Cred că n-are nici o valoare... Dar nici una, nu ? Zero. Nu ? Nu sînteți de acord ?

— Nu, nu... dă din cap fără să vorbească, ar vrea, cum face copilul cuminte care îl vede pe prietenul său neastîmpărat, în spatele oamenilor mari... oh, ce face, nu e voie, e nebun, oh, și cuvintele astea urîte pe care le spune... ar vrea să-și pună mîna la gură, să ridice temător din umeri, să dea ochii peste cap, să tropăie de ațîțare veselă, simte că urcă în el un rîs nervos... clatină ușor capul în semn de tăgadă.

— Nu ? Nu credeți ? Haide, nu sînteți sincer, încercați să mă duceți... Nu-i cu putință să vi se pară bună... nu face doi bani... Nulă. Pretențioasă... Dar de ce rîdeți ? Ce vă amuză atîta ? Vi se pare idiot ce spun ?

— Oh, nu, nu e asta... Dar sînteți nemaipomenit. Nu vă puteți închipui... Oh, ce poantă

grozavă... Cu fruntea în palmă, clătinînd capul... Zău, să te prăpădești de rîs...

— Poftim ? De ce să te prăpădești de rîs ? Că nu mă las dus de nas, că nu sînt impresionat de toți snobii, de toți dobitocii ăștia ?

— Oh, dobitocii ăștia... Brulé... Mettetal, Ramon, Lemée, Parrot, dobitoci... Ha, ha... Ascultați... ah, leșin... aș vrea să vă audă cineva... Dar să știți... Nu, nu vă închipuiți cît sînteți de nostim... Dacă aș povesti... dar fiți fără teamă, nu voi povesti... Dealtfel nu m-ar crede nimeni... Nu, trebuie să o fi auzit... Trebuie... dar sînteți nemaipomenit... mi-ar fi părut rău să pierd ocazia asta... Așadar nu, serios, vi se pare că nu face doi bani ? Vi se pare că Fructele de Aur e o carte proastă ? Ha, ha...

— Chiar așa, sigur că e proastă. Și să știți, toate argumentele de autoritate pe care le invocați, opiniile tuturor celor ca Mettetal și ca Lemée al vostru nu vor schimba nimic. Vă spun de la început că puțin îmi pasă de ei. Apără orice. Și apoi, nu, în chestiile astea, fără argumente de autoritate. Niciodată. Ridică mîndru capul. Nu trebuie să te încrezi decît în tine. Se apasă cu pumnul în piept... În tine, mă auziți. În propria ta senzație. Iar eu, eu, se lovește cu pumnii în piept, eu v-o spun, puteți să rîdeți cît vreți, cartea asta nu face doi bani.

— Dar nu rîd... își șterge ochii. Nu rîd... vocea lui plînge... nu știu, nu zic nimic.... Dumneavoastră... Articulează anevoie... Nu vă puteți imagina cît e de nostim. Oh, n-aveți pereche. Ce figură sînteți... ha, ha, ha, nu mai pot... cînd mă gîndesc... oh, o să mă omorîți...

— Cînd vă gîndiţi ce faţă ar face toţi dobitocii ăia ?

— Oh, opriţi-vă, vă rog mult... mi s-a făcut rău, nu mai pot... Atunci... cuvintele ies cu greu, între două sughiţuri... serios... cartea asta nu face doi bani...

— Da, da, nu retrag nimic. Şi puteţi să rîdeţi cît vreţi. Şi puteţi s-o spuneţi cui o să vreţi... Celălalt ridică mînă pentru a protesta... Cui veţi vrea, n-am să roşesc. Şi cine rîde la urmă rîde mai bine. Fructele de Aur nu înseamnă nimic. Pretenţioasă la culme. De unde succesul acesta. Plină de fals mister. De „mari teme". Într-un stil supraelevat, puţin ermetic... merge mai bine... care maschează adeseori... o să vă spun ce... o să vi se pară tare caraghios : o mare banalitate de gîndire, de sentimente... multă platitudine... Rămîi uimit uneori.

— Ah, aici trebuie să vă opresc. Rîsul încetează brusc. Faţa devine serioasă. Nu, aici trebuie să vă spun. Nu mai glumesc. Aici într-adevăr greşiţi. Ştiţi ce vi s-ar răspunde ? Vi s-ar spune : Dar bine, cum de nu vedeţi că partea asta banală, partea asta plată despre care vorbiţi, tocmai că Bréhier a vrut-o, a făcut-o dinadins.

Cîţi îndrăznesc astfel, punînd stăpînire pe un poem, pe un roman a cărui strălucire orbeşte toţi ochii, să-l strîngă în pumnul lor de fier, să apese feroce în locurile fragile, să strîngă... aici, uite, nu ţine... şi nici aici... uitaţi-vă cît e de slab, cît e de moale... melodramă, pură convenţie, marfă de duzină... e vulgar, e plat...

Şi nimeni nu protestează, toţi îl ascultă în tăcere. Se uită la el cum se exhibează, îmbătaţi de sentimentul libertăţii lor de spirit, al clarviziunii, îi lasă să apese mai tare, şi mai tare, să se afunde şi mai mult cu strigăte triumfătoare. Iar apoi, ca o împuşcătură în ceafă, acest pocnet scurt... „Dar bine, toate astea sînt făcute dinadins."

Cel împuşcat se împleticeşte, cade, zace la pămînt, pierzîndu-şi tot sîngele. Cei care asistă, curioşi, înduioşaţi, se apropie, se apleacă : ăsta era deci colosul de temut care-şi învîrtea pumnul uriaş deasupra capului şi ne arăta : „Uitaţi-vă, oameni buni, priviţi... aici, de exemplu, mi se afundă fără efort degetul... pot să-l deschid şi să vi-l arăt. Obiectul cu aspect strălucitor de forţă, de viaţă, seamănă cu un fruct fleşcăit." Sărmanul tip, arată bine acum. Iată unde l-au dus aroganţa, neghiobia, insensibilitatea. Dar vă întreb, cum poate cineva, oricît de orb şi prost ar fi, cum, vă întreb, poate să nu vadă, cine nu vede ? sare în ochi : platitudinile astea, cum le numea el, nefericitul, platitudinile astea care îl şocau atîta, fuseseră puse acolo dinadins.

Rezistenţa a fost zdrobită, pînă în ascunzişurile lor cele mai tainice, agresorul înaintează, strivind în calea lui bucuriile acelea delicate, voluptatea, exaltarea, senzaţia de creştere, de revărsare, pe care o aveau cînd, singuri în camera lor, citeau oprindu-se din cînd în cînd pentru a repeta, pentru a savura, pentru a se umfla de aşteptare, fără să se gră-

bească, înainte de a-și relua lectura, de a răsfoi, a reciti rar, de a coborî spre umbrele răcoroase, spre adîncurile albăstrii... Totul e acum întinat, pustiit : biete lucrușoare pe care mîini brutale le apucă și le aruncă afară. Poftim, priviți. Asta vă place. Iată minunile, abisurile care vă fascinează... Sentimentele atît de „adevărate" care fac să vi se contracte cu voluptate inima... Biete flecuștețe, imitații grosolane. Bune de expus la muzeul Grévin. Vulgaritate. Poezie de duzină...

Sînt doborîți, sleiți. Cu ochii încețoșați, bîjbîie încetișor în toate părțile, căutînd un ajutor. Și acolo, la îndemînă, nu știu precis ce este, probabil că e ceva greu, contondent... se întind, îl apucă, îl înalță cu ultimele puteri și îl aruncă în capul dușmanului triumfător : „Dar toate astea sînt făcute dinadins."

Miracol. Într-o clipă, situația se inversează. Agresorul se clatină, se prăbușește, răpus.

*

„Dinadins. E făcut dinadins. Nu zău, cum de nu vedeți ?"

Lovitura îl face să se împleticească, vede jerbe de scîntei, vede stele verzi în fața ochilor. Încearcă să se prindă de ceva, de orice ca să nu cadă... „Cum dinadins ? Dar ascultați-mă, asta nu e o scuză... Dacă autorul a făcut-o dinadins, cu atît mai rău pentru el..." Își revine... „Dacă scrie platitudini, dinadins sau nu, înseamnă că nu are gust, asta-i tot. — Ba închipuiți-vă că dinadins nu dă dovadă de gust." Noua lovitură îl face să se clatine, se agață... „Păi atunci ar trebui s-o simți. — Toată lumea

o simte, în afară de dumneavoastră. În orice caz, oamenii care se pricep un pic nu se înșală." Se străduiește, cum poate, să se ridice... „Ar trebui să fie evident... să servească drept contrast pentru ceva care să nu fie plat, dacă nu, riști să iei platitudinea aceea... puterile îi revin puțin cîte puțin, acum se ține bine pe picioare... să iei platitudinea aceea drept artă... De data asta, el este cel care atacă, iar ei îl privesc surprinși, dau înapoi, gata să pareze lovitura... Toți autorii proști, dacă vreți s-o știți, fac dinadins. Toată lumea face totdeauna dinadins, dacă e pe-așa." Nu se lasă intimidați, înaintează spre el din nou : „Autorii proști nu știu că scriu plat, închipuiți-vă. În timp ce el, el o știe. O face dinadins, cum de nu înțelegeți ? — Dar cum să știi.. Așteptați... Cum ?... scoate țipete slabe ca niște chițăieli de șoarece... Cum să știi că a făcut-o dinadins ? — Totuși se știe... îl zgîlțîie. Se știe pentru că e stăpîn pe mijloacele lui, nu poate să se înșele, știe totdeauna ce face..." O voce de femeie scheaună : „A și spus-o" țipă de data asta din răsputeri : „Ah, a spus-o ? Cui ? — A spus-o, a spus-o într-un interviu... L-am auzit, a vorbit la radio... A spus : Am vrut să fac ceva artificial, convențional... înțelegeți..." Nu își recunoaște propria-i voce : „A spus-o poate ca să se apere. E poate un șiretlic din partea lui. Un șiretlic... Nu mai avea încotro..." De data asta e prea mult. Cad cu toții asupra lui și îi dau lovituri zdravene. „Cum puteți ? Dumneavoastră... Dar vă pierdeți capul. E un geniu. A arătat ce poate. Uitați acest amănunt, stima-

bile. Uitaţi ce a făcut... Ce opere admirabile... Admirabile ! Nu le cunosc... Tot ce a scris este aşa... Rîde ca un dement... Plat, plat, plat, ha, ha... dinadins... asta-i bună, ha, ha... dinadins, dinadins...“ în timp ce ei îi pun cămaşa de forţă şi-l duc.

— Asta vă surprinde ? Zău ? E ceea ce v-ar spune — o spun totdeauna în cazurile astea — ceea ce v-ar răspunde toate minţile luminate, cei ca Mettetal, ca Brulé, dacă aţi cuteza să le vorbiţi de platitudinile, de sentimentele acelea de duzină pe care le-aţi găsit în Fructele de Aur. Ce-aţi putea răspunde ? Cum, vă întreb, v-aţi mai descurca atunci, ia spuneţi ? Dumneavoastră cel neînfricat. Aici voiam să vă aduc. Dacă ar fi după mine, să ştiţi, bucuros... Eu însumi, uneori, m-am întrebat, vă mărturisesc... Dar argumentul acesta, pe mine cel puţin, mă tulbură totdeauna.

— Vă tulbură cînd vi se trînteşte prostia asta ? Că e făcut dinadins ? Ah, ce poantă, e excelentă, e grozavă. Nu zău, nu glumiţi, există oameni care se lasă intimidaţi de aşa ceva ?

— Da, închipuiţi-vă. Eu însumi nu ştiu niciodată prea bine ce să răspund cînd se invocă motivul ăsta. Nu e nimic de spus. Încerc cum pot să mă apăr cît de cît, dar argumentul e puternic.

— Puternic ? Cum aşa, nu ţine.

— Simt prea bine că aveţi poate dreptate. Dar spuneţi de ce. Eşti prins ca într-un laţ în şmecheria asta. Oricît te-ai zbate, tot nu scapi.

— Eu voi scăpa, vă rog să mă credeţi.

— Ei bine, cum ? Cum ? Spuneţi-mi.

— Nu-i greu : nu poţi să scrii plat dinadins. Afirmaţia nu stă în picioare... E ridicol... „Încordîndu-şi toate puterile, se întinde... monstrul umed îi alunecă din mîini... încearcă să-l apuce...“ Dar ce vrea să zică asta : a vrut să scrie plat ? Ce vrea să zică asta ? Aici sîntem în domeniul artei, nu la nivelul micilor noastre observaţii personale. A vrut să facă din platitudine materia unei opere de artă ? Asta e ? Ţine agăţată de o margine chestia asta cleioasă şi întunecată care se zbate. Dar nu-i dă drumul... O operă de artă. Asta e... „Rînjeşte, puţin surprins.. ca un hamal care apucase cu vîrfurile degetelor un colet greu, crezîndu-l uşor... un fulg pentru mine nu cîntăreşte nimic, veţi vedea... şi care după doi paşi, obligat să-l pună jos, roşu tot, îşi şterge fruntea... Ah, fir-ar să fie, n-aş fi crezut... Ia spuneţi-mi, ce Dumnezeu e înăuntru ? Parc-ar fi... Zîmbeşte puţin jenat : „Ia spuneţi, nu o să mă obligaţi să vă ţin un curs ?“

— Ba da, vă rog mult, explicaţi-vă, trebuie să lămurim chestia asta. Sînteţi grozav la aşa ceva. M-am săturat să o tot aud în legătură cu ce vrei şi ce nu vrei. Dar e mai puţin simplu decît se crede.

El se agită, agasat : „E *prea* simplu. E *prea* evident...“

— Da, da, aşa e. Aţi găsit : e atît de simplu că nu reuşeşti... sînt lucruri care se înţeleg de la sine... Nu reuşeşti să le analizezi...

— Ba da, cum, e foarte simplu... Domnul acela, cum îi ziceţi ? autorul Fructelor de Aur ? Bréhier, chiar aşa... Ei bine, voia să arate ceva plat, convenţional, banal. Şi de ce nu ? Platitudinea, sau prostia, sau urîţenia, sau orice poate să fie o excelentă materie pentru o operă de artă. Numai că platitudinea aceasta nu ar avea acelaşi efect ca aceea pe care o simţiţi în Fructele de Aur... Se opreşte dintr-o dată calmat. Acum ţine bine totul. Apucă din nou mai comod... Nu e nimic comun între senzaţia pe care o dă platitudinea nedorită, nelucrată, platitudinea în stare brută, impură, greţoasă, vicleană, aceea pe care o percepi nedesluşit tu însuţi în jurul tău, care te pătrunde ca un miros vag, şi aceea care-ţi este arătată într-o operă de artă, supusă... Dar sînt lucruri ştiute prea bine...

— Oh, nu, spuneţi mai departe, nu ştiţi ce bine îmi faceţi... Iată ce trebuie să li se răspundă...

— Dar o ştiu şi ei. Se prefac. Încearcă să vă tragă pe sfoară.

— Oh, nu, vă asigur. Cea mai mare parte a oamenilor nu caută să înţeleagă. Li s-a spus aşa : E făcut dinadins şi asta i-a ţintuit locului, nici ei nu ştiu prea bine de ce. Şi se servesc la rîndul lor de vorbele astea ca de o parolă, ca de un talisman.

— Ei bine, talismanul lor nu valorează nimic. Platitudinea, dacă într-adevăr Bréhier ar fi făcut din ea materia pe care lucrează, ar fi fost decantată, condensată : concentrat de platitudine, distrugător, întăritor, strălucitor, splendid. Nu ar provoca scîrba asta, senzaţia asta de contact respingător... S-ar deosebi... Ar fi un obiect de artă... Ar trezi bucurie. Ai fi izbăvit de ea, salvat... Totul ar fi altfel dacă ar fi făcut-o dinadins. Dar tocmai că nu a făcut-o dinadins. I s-a reproşat poate... sau şi-a dat seama după aceea că erau în carte platitudini, locuri unde nu era stăpîn pe materia sa şi a vrut să se salveze spunînd : Dar am făcut-o dinadins.

— Da, e adevărat, da, desigur, e o şmecherie... probabil că autorii se servesc adesea de ea, trişează în felul acesta. Melodramă spuneţi ? Bineînţeles. Asta şi voiam, zău, cum de nu vedeţi ? Celălalt imediat se vede pus la punct, dă înapoi roşind...

— O să vă mai spun ceva : poate că ei o fac dinadins. Bréhier a vrut-o poate. Reţineţi că eu n-o cred... Dar dacă a făcut-o dinadins, a dat greş. N-a vrut cum trebuia. A lăsat banalitatea în stare naturală, a lăsat-o informă, îndoielnică... Da, chiar aşa : îndoielnică. Iată esenţialul, cititorul o descoperă aşa cum face în viaţă prin propriile sale mijloace. El trebuie să facă treaba. Scriitorul nu şi-a făcut-o pe a lui, s-a lăsat tîrît de această platitudine, s-a molipsit de la moliciunea, de la încîlceala ei, s-a lăsat contaminat de impuritatea ei. Nu a îmblînzit-o. Nu a făcut o operă de artă, ci o copie. E plată ca realitatea, aşa cum apare ea la prima vedere. Iată. V-am ţinut un curs. Şi în tot timpul acesta vă băteaţi joc de mine. M-aţi dus. Toate astea le ştiaţi mai bine decît mine.

— Nu, vă asigur. Le simţeam confuz. Dar sînt ca nişte iţe pe care nu izbutesc să le descurc. Nu ştiţi cît e de nocivă şmecheria asta. Ţi-o trîntesc toată ziua bună ziua. De îndată ce oamenii vor să apere ceva mediocru... ştiţi, una din acele lucrări care, din raţiuni misterioase... nu am înţeles niciodată prin ce mecanism... dar asta se întîmplă în mod constant... cărţi complet nule devin deodată tabu... N-ai dreptul să te atingi de ele... Vă amintiţi cînd toată lumea ridica în slăvi un neînsemnat... Cum ? Cum oare ? Ba da... acum trei ani... Ştiţi la cine mă gîndesc...

— Pithuit ? De el vreţi să vorbiţi ?

— Da, de el, de el, de el, ha, ha, micuţul Pithuit... Vă amintiţi... revelaţia acestei jumătăţi de secol, cel mai mare geniu...

Lipiţi unul de altul, făcînd un singur corp, precum calul de curse şi jocheul său, se ridică, planează... „Micuţul Pithuit, da, sigur că-mi amintesc... «Etrava», nu-i aşa... Aşa se numea, nu, cartea lui ? „Împreună, fără efort, trec peste obstacol, cad iar... „O adevărată pastişă, nu-i aşa ? Într-adevăr foarte proastă". ...Acum, dragul meu telegar, numai atît şi terminăm, numai acest ultim gard, o să trecem peste el, noi doi, sîntem siguri de victorie, nimic nu ne poate frînge elanul, haide, încă o dată, pentru această ultimă probă, înainte : „Şi «Măştile», a lui Boully ? Spuneţi-mi, ce credeţi despre ea ?" — Boully ? Acelaşi lucru ca şi dumneavoastră, cu siguranţă. E o carte care promite mult. Poate nu chiar atît pe cît se spune, dar... dar... — Da, sînt întru totul de acord... Asta era şi părerea mea. E departe de a fi o carte fără valoare. Nu e complet lipsită de interes...

Iar acum, cu fruntea sus, cu toţi muşchii relaxaţi, legănîndu-se alene, de colo pînă colo se plimbă, hoinăresc.. „Ah, e tare ciudată pasiunea asta... pornirea asta deodată, pentru orice... Patima, încrîncenarea oamenilor... Iar apoi totul se destramă nu se ştie prea bine cum... Da, se destramă... Trebuie uneori ani, trebuie uneori una sau două generaţii... Rezistă foarte mult anumite faime... Uite, Varenger, de exemplu... Nu ştiu dacă sînteţi de aceeaşi părere, dar poezia lui..."

Ce e ? Ce se petrece ? Nu era nimic totuşi, nici cel mai mic obstacol de trecut, nici şanţ, nici gard, se plimbau la pas pe un teren perfect neted, iar el s-a poticnit, iată că se cabrează... „Ah, nu, aici vă întrerup. Staţi aşa, Nu, pînă la Varenger. «Meandrele» sale sînt o adevărată capodoperă. Atunci, fără glumă, da ? E o carte admirabilă." Sărmanul călăreţ, azvîrlit din şa, cade, e tîrît prin noroi, călcat în picioare... „E la fel de mare ca Mallarmé. Nu există nimeni astăzi... Nimeni nu-i ajunge nici la degetul cel mic... E mult mai bun decît Valéry..."

Zăpăcit încă, clătinîndu-se, învineţit tot, se ridică, aleargă. Staţi puţin, nu mă părăsiţi, iată, vin, aşteptaţi-mă... „Nu arunc totul în bloc, fireşte, recunosc că Varenger în primele sale poeme... A scris în tinereţe versuri excelente..."

— Nu, deloc. Dar absolut deloc. Poemele din tinereţe erau încîntătoare, dar cele de la maturitate sînt de departe cele mai frumoase. Toată forţa, toată ştiinţa lui, mai tîrziu i-au venit. Uite, nu am memorie... dar asta, de exemplu — e în volumul Izvoarele — asta, ce ziceţi, iată : *Silexul furişat al zilei ce supravieţuia pecetluind amforele cerului.* Ei, ce părere aveţi ? Să nu-mi spuneţi că nu e frumos. Şi asta : *Şi focul şi azurul...* mm... noaptea mea... vestejiră... nu... nu-i aşa... Nu... Iată... E uimitor : *Şi focul şi azurul îmi ofiliră noaptea.* Totul în culegerea asta e minunat.

Aşteptaţi, vă urmez... Nu se poate să ne despărţim aşa, cînd am trecut, într-o fuziune atît de perfectă, peste atîtea obstacole, am străbătut împreună o lume cucerită. Nu-ţi laşi în drum cu atîta brutalitate tovarăşul credincios... Nu pot suporta să mă trezesc iar singur ca înainte, să încep iarăşi să rătăcesc fără sprijin, împleticindu-mă, aruncat încolo şi încoace... Nu vreau să vă părăsesc... Spre dumneavoastră bîjbîi... Iată, cred că ajung, am apucat ceva, vă ating... *Şi focul şi azurul îmi ofiliră* (de ce ofiliră, dar nu, ce contează, nu-i nimic, ofiliră — e foarte bine), *Şi focul şi azurul îmi ofiliră noaptea.*

Nu opune nici o rezistenţă cuvintelor care pătrund în el. *Silex furişat, Azur, Amfore, Foc şi cer.* Ajunge să te laşi moale, să nu te împotriveşti, să nu te crispezi, o să treacă repede... cum se spune atunci cînd ţi se face un tubaj la stomac în timp ce ţi se introduce în gît sonda groasă, de cauciuc, cu miros scîrbos... o să intre fără să băgaţi de seamă, veţi vedea, intră... uite... *Noapte. Azur. Amfore şi cer...*

Are deodată o senzaţie de alinare... O senzaţie aproape plăcută, familiară, intimă precum aceea pe care o dau bucatele mîncate în copilărie, ca savoarea nevinovată şi duioasă de colărezi, de pîine cu unt, de lapte... *Azur. Azur şi foc al cerului. Noapte ofilită, Amfore, Izvoare pecetluite...* De ce să se reţină, de ce să nu-şi dea drumul, să se deschidă... Da, ce poezie frumoasă. E foarte frumoasă... *Şi focul şi azurul...* Dar asta se afundă greoi în el, fleşcăită, respingătoare... Ar vrea s-o dea afară, se contractă, se contorsionează... „Nu, să ştiţi, nu-i nimic de făcut. E moartă, e fabricată la rece, o substanţă inertă, fardată după moda zilei, tot după vechiul ritual, instrumentul poetic imuabil... Cuvintele acestea obligatorii, ţinuta de rigoare a poeziei... nu e nimic de făcut, nu pot să suport asta, nu vă mai urmez."

La aceste strigăte de disperare, celălalt îşi întoarce spre el privirea surprinsă, uşor înduioşată, celălalt cu stomac de struţ, cu zîmbet prostesc, celălalt insensibil şi grosolan... sclavul nenorocit cu care se înhăitase, pe care îl cocoţase pe un tron, în faţa căruia se plecase, flatat să-i apuce mîna întinsă, rege de circ încoronat cu carton, fals profet... ăsta era mîntuitorul, tovarăşul cel îndrăzneţ. Şi el care fusese atît de mîndru de faptul că se potriveau, că se înţelegeau... luînd în derîdere, umflaţi în pene, pe toţi cei care admiră Etrava, Fructele de Aur, rîzînd amîndoi... Rîsete obtuze de

brute, trăncăneli de bețivi... Se bat zdravăn pe umăr, aplecați unul spre altul, împleticindu-se, înlănțuiți... Ho, ho... ei spun că e făcut dinadins... Ho, ho, să mori de rîs... Ia spune, tu marele doctor, ce crezi despre asta? E făcut dinadins? Ei bine, așteaptă... degetul moale trasează în aer o curbă, se așază pe nasul... Spui că e făcut dinadins, bătrîne? Dar nu ține... o să-ți explic... Voce groasă... sughițuri... și el însuși, cu fața în extaz, cu gura întredeschisă, cu ochii lucitori și rîsul satisfăcut de idiot.

IATĂ-L PRINS. A căzut în cursă. Imposibil să mai scape. Și numai din vina lui, ca întotdeauna. E frumosul rezultat a ceea ce el numește ca să se liniștească marea lui delicatețe, generozitatea lui: această slăbiciune care îl face, ca adineauri — n-a dat greș —, incapabil să reziste la cel mai mic compliment, care îl face să roșească, să palpite, să se contracte, să se ofere... „Ei nu, exagerați... Am scris articolul ăsta atît de repede, în fuga condeiului, ar fi trebuit să am mai mult timp... Dar îmi spuneți că Brulé, într-adevăr, mă surprinde tare mult din partea lui..." Încă, încă puțin numai, se întinde, e prea delicios... acolo, acolo... mîngîierile, bătăile acestea ușoare pe umăr... „Dar desigur, cred că v-au țiuit urechile. Dacă ați fi auzit cum vorbea Brulé. Dealtfel, Brulé este cel care mi l-a semnalat, pentru că eu, Fructele de Aur, știți, eu, e

ceva... Dar Brulé mi-a spus: citiți articolul lui Parrot. E magistral. Vă veți lămuri." Ar vrea să ceară îndurare... e prea mult... scoate mici scîncete înspăimîntate... „Adevărat? Și eu care am vrut să-l refac... Nu eram mulțumit...
— Nu, e într-adevăr foarte frumos. Cel mai bun. De o amploare... admirabil... Dar un reproș, totuși, dacă pot să-mi permit... — Dar bineînțeles, cum să nu... se lasă, se oferă încă, cucerit, după toate mîngîierile, acestei delicioase, de abia dureroase pișcături.. Numai o singură rezervă totuși, dar n-o să vă supărați?

— Să mă supăr? Dar dimpotrivă... spuneți, nu vă jenați. E mai folositor decît complimentele... E atît de rar să ți se spună sincer...

— Ei bine, ceea ce i-aș fi reproșat eu acestui articol în toate privințele remarcabil, este faptul că-i lipsesc citatele...

— Ia te uită, da, așa e, da, poate că aveți dreptate... ar fi trebuit...

— Pentru că asta, vedeți, asta mi-ar fi arătat exact... Pentru că, uneori citindu-vă... e atît de bine scris... Îți spui... M-am întrebat uneori dacă totuși nu le atribuiați cu generozitate, acestor Fructe de Aur... Oare nu puneți de la dumneavoastră... Dacă ați vrea... m-am gîndit, cînd vă voi vedea... Uite, am aici. Numai un pasaj... ca să-mi dau seama... Cîteva rînduri alese de dumneavoastră, ca să-mi arate...

Chiar și acum ar mai fi încă timp... Ar mai putea încă, aruncîndu-se înapoi, cu o lo-

vitură zdravănă din șale, proptindu-se de speteaza scaunului, cu un zîmbet satisfăcut pe buza-i groasă ce rînjește, să respingă cu dosul mîinii cartea care îi este întinsă și să-și înfigă brutal privirea în ochii insolentului : Dar, dragul meu prieten, nu vă dați seama ? Glumiți... Ce vreți, să vă aduc probe ? Să-mi etalez în fața dumneavoastră dovezile ? Vreți să dau un examen ? să vă conving că nu v-am înșelat, că am bun gust ? Ar putea să dea jos zăbrelele cuștii în care s-a lăsat închis, să o facă țăndări, să iasă și să se uite la ei cum dau înapoi, cum se dau la o parte cu lașitate, îl lasă în plata Domnului pe sărmanul inconștient.

Dar el nu va face niciodată așa. El nu e una din acele brute, unul din acele animale mînate de un instinct obscur, care nu se lasă niciodată capturate, care, la cea mai mică senzație de primejdie, la foșnetul, la freamătul cel mai ușor, cu toți mușchii încordați, cu ochii deodată sălbatici la pîndă, arătîndu-și colții, fac unul din teribilele lor salturi. Nu, el nu e așa.

Ca să-și permită să-l respingă pe omul acesta, semenul său, care îl solicită cu atîta încredere, cu o atît de mișcătoare candoare, pe omul acesta cumsecade, dornic să se instruiască, plin de bunăvoință, de admirație, ca să-și permită față de el atîta aroganță, cîte minuțioase analize nu i-ar trebui, expertize și contraexpertize, reflecții profunde menite să-l facă să ajungă la certitudinea de care are neapărată nevoie, care să-l facă să capete siguranța că se găsește într-adevăr în prezența

unui impostor. Și dealtfel, nu e oare mai bine, ca să aibă conștiința liniștită, ca să nu se expună la riscul, oricît de infim ar fi el, de a refuza pe un nevoiaș autentic, să dea chiar și unui impostor ? În cazul acesta însă, nimic nu-l îndreptățește să creadă că omul cu fața deschisă și binevoitoare care-i întinde cartea cu simplitate e gata să-l prindă în cursă. Ce idee ! Ce e suspect în asta ? Totul e normal. Cît se poate de firesc. Cînd ai afirmat ceva, trebuie să poți aduce dovezi în sprijin. Cititorii noștri au desigur anumite drepturi asupra noastră. Rangul obligă. Ia cartea, o deschide... „Să știți că mă încurcați... dar în sfîrșit, dacă vreți... Totul e frumos în Fructele de Aur... orice..."

Dar ce se petrece ? Unde e prospețimea aceea fragedă, puful... grația aceea molatică și parcă distrată... linia... vibrația... ceea ce se desenează sub ochii lui e stîngaci, subțire, firav, ofilit... încremenit în poze pretențioase, afectate... Întoarce pagina... Nu, nu asta, asta nu merge... Acolo, poate... Dar și acolo... Dar ce se întîmplă cu el ?

De la ei i se trage, de la acesta care l-a provocat și care-l observă acum, care tace... E ceva în prezența lui tăcută, în tăcerea tuturor, așezați în cerc în jurul lui, în așteptarea lor grea de neîncredere, care, ca printr-un efect de sugere, trage din cuvintele pe care el le citește toată seva, le pompează sîngele, sînt golite... flecuștețe uscate...

Întoarce altă pagină... Toate cuvintele sînt acum parcă întărite, lăcuite, prea strălucitoare... ai zice că din tăcerea, din privirile lor iese un curent, curge o substanță, se revarsă... Ca sub efectul galvanoplastiei, totul se acoperă cu un strat de metal ieftin.

Trebuie ruptă vraja, înlăturat deochiul, trebuie să apuce orice și să le arunce, să nu mai stea la gînduri... „Aici, de exemplu... pasajul acesta mi se pare admirabil. La începutul capitolului, cînd Olivier privește pe fereastră înainte de a părăsi casa..."

Caută din răsputeri să îndepărteze undele malefice pe care le emit ei... Și iată că în cuvintele, în frazele acestea, apare ca o umflătură abia perceptibilă... palpită ușurel... Se hotărăște, își drege glasul... dar cuvintele, de cum le rostește, asemenea unor bășici trimise într-un aer prea greu, se subțiază, se micșorează, nu mai rămîne aproape nimic, nu era nimic... „Nu, nu e asta... asta nu prea merge..." Întoarce paginile, frunzărește... nu mai are nici o secundă de pierdut... ei așteaptă, îl observă... „Nu știu de ce ezit... Pasajul ăsta e splendid... E admirabil." Haide, trebuie să arate puțină îndrăzneală. Au uitat oare cine este el ? Nu și-a mai păstrat nimic din prestigiul, din puterea lui ?

Nu. A pierdut tot. E singur, neajutorat. A fost atras dincolo de protecția incintei fortificate în care stătea, a acelei cetățui pe care o formau în jurul lui lucrările, cărțile, articolele, stilul lui aspru, înalt, închis, inexpugnabil, frazele sale cizelate ca niște tunuri de bronz

cu tir precis și puternic care îi țineau la respect pe asediatori.

A acceptat să iasă. A primit provocarea și înaintează singur în teren descoperit. Dar nu-i e frică, rangul obligă. Vocea lui se ridică clară, hotărîtă... nici un tremur... citește rar, articulînd fiecare cuvînt, încărcîndu-l parcă pentru a-l face mai dens, mai greu și proiectîndu-l din toate puterile peste cercul lor nemișcat care ascultă în tăcere.

Dar cuvintele ce sclipesc ușoare o clipă se răzlețesc și recad în jurul lui, se risipesc... Vocea coboară, răgușește, se grăbește, ar vrea să fugă, pe cînd cercul lor se strînge, toți ochii sînt fixați asupra lui : iată așadar ce ne oferă, iată comorile pe care expertul ăsta ni le-a lăudat... Flecuștețe... Cu lupa vîrîtă în orbita ochiului, se apleacă, se ridică și îl privesc... aude tusete jenate... „E foarte frumos."

„E foarte frumos." La momentul dorit, fără o secundă întîrziere, fără un rateu, mecanismul s-a declanșat, greoaia mașinărie se prăvălește peste el, peste ei, strivind totul.

„E foarte frumos..." ca lespedea ursului. Zace la pămînt, zdrobit, însîngerat și toți întorc capul.

Ochi goliți de orice expresie se învîrtesc ușurel în orbitele lor : bietul ins, așteaptă să i se dea ceva... fiecare șovăie, puțin rușinat, fiecare scotocește, dar ea... uite, am ceea ce trebuie, ține măi omule, ia : „E foarte frumos."

O privire poruncitoare parcurge asistența : au uitat oare că în prezența unui rege detronat orice persoană de rang continuă să respecte rînduielile impuse de etichetă ? Poftim, luați exemplu de la mine : în fața acestei altețe care nu mai este la putere, cu o deferență întristată, cu o milă duioasă, cu nostalgie, ca pe vremuri, mă înclin : „E foarte frumos."

Cu toții complici, înțelegîndu-se fără o vorbă, strînși unii lîngă alții, la căldură, iar el singur singurel deoparte, el, făcut din altă substanță, el, lipsit de conștiință, nedîndu-și seama de nimic, incapabil, fiți liniștit, să vadă înșelăciunea, bătaia de joc. Cu el n-ai de ce să fii precaut, o să meargă orice marfă proastă, se va mulțumi cu orice e bătător la ochi : apăsînd exagerat, rostogolind r-urile pentru a-și arăta convingerea, toate cuvintele umflate de fals entuziasm : „E foarrte frumos".

„E foarrte frumos". În tăcere cuvintele explodează. E ciuruit de schije, Bîjbîie la întîmplare și smulge ceea ce se înfige în el și-l sfîșie : disprețul, mila lor, complicitatea aceasta vicleană dintre ei, convingerea că el e un inconștient, un neghiob... le smulge pe toate, își umflă pieptul : un om lucid și mîndru, privirea lui îi face să-și întoarcă ochii : „Nu, cred că exagerați. Pasajul acesta e cel mult destul de bine realizat. O lectură, așa cam la întîmplare, nu poate niciodată să dea mare lucru... Și la urma urmei, poate că m-am înșelat."

„AȘ VREA SĂ MI SE EXPLICE, aș dori să-mi spuneți, e într-adevăr extraordinar... e o problemă care ar merita într-adevăr să fie examinată îndeaproape, să fie studiată..." Violînd toate acordurile tacite, pactele secrete, încălcînd regulile pe care le impune respectul față de ceilalți, pe care le dictează pudoarea, bravînd toate interdicțiile, se avîntă, nu-i pasă de obstacole, de capcanele puse în calea lui... de acela, acolo, în fața lui, dar îl vede perfect, îl cunoaște... „Știu că sînt ridicol. E ridicol să faci pe Alceste, dar mi-e totuna, asta e și pace..." Iată, dintr-un salt, surîzînd, a trecut peste el, se năpustește... „Trebuie neapărat să-mi explicați, sînt idiot fără îndoială, e ceva ce nu înțeleg... Cum se produc lucrurile astea, prin ce mecanism misterios ? Altele, mai puțin importante, sînt de mult cunoscute, clasate... și totuși ar merita să te ocupi și de așa ceva... Arta... simte că alunecă ușor, iar celălalt, amuzat, îl privește cum se clatină, cum o să cadă cît e de lung... dar el se redresează imediat : Nu, nu Arta cu A mare... Să nu spunem arta, e un cuvînt prea mare... să spunem literatura, e mai precis... are totuși importanța ei, contează pentru un mare număr de oameni... ei bine, cum se face că în fiecare clipă asiști la schimbări de opinii atît de surprinzătoare fără ca nimeni să pară mirat, fără ca nimeni să se îngrijoreze... e ca o halucinație colectivă... pasiunea asta teribilă fără să se știe prea bine pentru ce... de sus și pînă jos pe scara literară... cei mai mari critici, scriitorii, toți

fac la fel... uite în momentul acesta... pentru Fructele de Aur... Vă amintiţi ce se petrecea nu de mult ? Mi-aduc aminte că într-o zi de abia clipisem, nici măcar nu clipisem — cum aş fi îndrăznit ? — probabil că am făcut fără ştirea mea una din acele mişcări interioare imperceptibile... dar ceilalţi, dacă sînt cît de cît cu băgare de seamă, nu ştiu cum... şi numaidecît o cucoană cumsecade m-a chemat la ordine, foarte sigură de ea, susţinută de toţi. Nu vă plac Fructele de Aur ? Am protestat. Ea m-a privit cu un aer ameninţător : Pentru că să ştiţi, dacă nu vă plac, pe dumneavoastră vă condamnă asta şi nu Fructele de Aur, această capodoperă...

Celălalt, care ascultă fără să zică nimic, celălalt apucat pe la spate şi ţinut strîns, nu încearcă să se zbată. Perfect imobil, insensibil parcă, se lasă zgîriat, ciupit, burduşit, face pe mortul.

„Iar apoi mi se pare, nu ? că în ultima vreme, lucrurile sînt pe cale să se schimbe. Parcă e o transformare... Nu se mai insistă, se alunecă la alt subiect, sînt parcă reticenţe în aer. De ce, deodată ? Ce s-a petrecut ? Să nu-mi spuneţi că şi-au dat seama de ceva. Ar fi prea frumos. Cine reciteşte ? Cine cercetează îndeaproape ? Dar parcă s-ar fi vorbit. Din ce cauză ? Cum ? Unde ? De vreme ce nu există nici un criteriu valoric. Nici unul. Aţi văzut expoziţia de tablouri celebre de la 1900 ? Da ? Ce lecţie ! Te doboară... Din toate puterile sale pe care le încordează indignarea, furia, o bucurie feroce de a distruge, zgîlţîie întregul

edificiu. Să se prăbuşească totul şi să-i strivească pe toţi, să piară şi el şi ceilalţi... Ajungi să te întrebi dacă măcar aceia... buzele lui nelegiuite rostesc nume sacre... dacă măcar aceia vor rezista. Dacă nu-s doar fleacuri, toate astea, zău ? Ce ştim noi ?“

Şi iată că masa inertă din faţa lui începe să se mişte, se ridică. „Spuneţi-mi, ce vă pasă în fond de toate astea ?“

E luat de vîltoarea uriaşă, se rostogoleşte, îi fuge pămîntul de sub picioare. Se zbate ca o gîză pe care a răsturnat-o vîntul şi care dă din piciorușele ei înnebunite, căutînd să se agaţe... „Dar... dar cum... cum ce-mi pasă ?“

O iei, o pui pe un deget, o priveşti cu atenţie : „Sînteţi nostim. Nu îmbătrîniţi. Aveţi exigenţele, indignările adolescenţilor. Doriţi un adevăr absolut. Ţineţi neapărat să ştiţi. E bine ? E rău ? Vă trebuie reguli imperioase pe care să le aplici în mod obligatoriu. Vreţi cu orice preţ să existe un adevăr căruia să fii constrîns să i te supui cu orice risc. Teroristul — dumneavoastră sînteţi, dragul meu... Arta, cum spuneţi, o operă de artă, nu e niciodată o valoare sigură. E ştiut prea bine, e evident. E firesc să greşeşti. Cum să ştii exact ? Cine poate să spună că ştie ? Chiar şi pentru valorile cele mai verificate, capodoperele trecutului, vezi dintr-o dată o schimbare, asişti la o pasiune bruscă... Stendhal, vă amintiţi, nu-i prea mult de atunci... Iar apoi totul se calmează. De ce ? Gusturile se schimbă. Sînt în anumite momente anumite nevoi. Iar apoi oamenii vor altceva. Cum vreţi să-i îm-

piedicaţi să fie în pas cu moda în privinţa asta ca şi în oricare alta ? Cine se înşală ? Ce va dăinui ? Ce vrea să zică asta va dăinui ? Va dăinui pentru cine ? Pînă cînd ? Cum să prevezi ? Uitaţi-vă la arta greacă clasică atît de admirată... Ce eclipsă a suferit... Şi poate că într-o zi va fi din nou ridicată în slăvi..."

Clipoceli îngrijorătoare... Te afunzi... Spre pămînturile acelea spongioase se avîntase, pe ele voise să le defrişeze, cu toporişca, şi cu făclia în mînă... „Fructele de Aur, pentru că vorbiţi despre ea... Se pare că nu prea vă place... Eu am susţinut-o totdeauna. Am greşit poate. Bineînţeles, nu e perfectă, are şi scăderi, dar cred, în ce mă priveşte, că e o carte valoroasă. Ei bine, dumneavoastră înşivă, poate, peste cîţiva ani, o veţi judeca altfel, vă veţi spune că v-aţi arătat prea intransigent..."

Cît vezi cu ochii nu se zăresc decît cenuşii întinderi mocirloase. Forme inerte ies la suprafaţă, învîrtindu-se alene în voia nevăzutelor vîrtejuri... „În orice caz, într-un anumit moment, bună sau rea, ea va fi contat pentru mulţi oameni... şi dintre cei mai buni... Pe drept ? Pe nedrept ? Ce ştim noi ?... Va rezista ea oare ? cum s-o ştii ?... Şi, între noi fie vorba, ce importanţă are ?..."

DA, FUSESERĂ CLIPE fericite. Ah, ea n-ar fi vrut să le piardă pentru nimic în lume... Ei le-au pierdut. Ce păcat, îi pare rău pentru ei. Era pasionant. Într-adevăr... Trăiau în plină teroare. Nimeni nu îndrăznea să mişte. Cei care îşi permiteau să aibă cea mai mică rezervă erau imediat măsuraţi de sus, consideraţi insensibili — brute, nerozi. De abia dacă între ei, în cea mai strictă intimitate, în cea mai mare taină îndrăzneau să şuşotească... Şi nu se abţineau deloc, Jacques şi cu ea, pot să fie siguri. Cîteodată, întorcîndu-se acasă încă năuciţi, pînă noaptea tîrziu discutau, se indignau... căci trebuie s-o spună fără să se laude, el, Jacques, din capul locului nu s-a păcălit niciodată. Niciodată Jacques nu s-a lăsat dus. Nu s-a lăsat niciodată înşelat în această privinţă. Lumea întreagă ar putea să se coalizeze, cele mai mari spirite, criticii cei mai vestiţi, că pe el, pe Jacques, tot nu l-ar face să-şi schimbe părerea nici cu atîtica.

N-o să se sature niciodată să-l admire... Mulţumită unor oameni ca el, atît de puri, atît de integri, atît de puternici, adevăratele valori au putut totdeauna să se afirme. Sînt stîncile de care vin să se izbească valurile conformismului, ale nevolniciei, ale isteriei... Pe măsură ce numărul lor se măreşte, pe măsură ce trece timpul, prin forţa invincibilă a convingerii lor, operele pier sau supravieţuiesc. Arta, mulţumită lor, îşi continuă mersul. Şi totuşi ce lucru atît de extraordinar fac ei ? Jacques i-o spune adesea, modest, detaşat, cum este el... ajunge să te abandonezi, să te laşi în voia senzaţiei, să te agăţi de ea, să nu laşi nimic să se interpună, să intri totdeauna în contact direct, intim, cu obiectul... ce e mai simplu ? Dacă şi ei ar fi fost atît de independenţi, spon-

tani, atenți ca el, nu ar fi pierdut asemenea momente, le-ar fi cunoscut și ei. Dar nu le poartă pică, acum cînd lupta se sfîrșește, cînd patimile se domolesc, acum cînd pot în sfîrșit să iasă din ilegalitate și să arate la lumina zilei peripețiile luptei, să povestescă anumite fapte de vitejie... Ea consimte, dimpotrivă, să le împărtășească — de la depărtare, bineînțeles, e prea tîrziu — ceea ce au trăit ei, primii care au rezistat...

Au fost zile, trebuie s-o mărturisească, în care ea însăși s-a dat bătută. A avut îndoieli. Își amintește că într-o seară cînd Mettetal vorbise despre asta, declarase că, pe cinstea lui, dacă există o carte care să reziste timpului, Fructele de Aur este cu siguranță aceea, înapoindu-se acasă o deschisese iar, o dată în plus, și, mărturisește spre marea ei rușine, o găsise foarte bună. Dar Jacques își bătuse joc de ea : „Uite, o să vezi, așa îi spusese, uite o să-ți arăt cum e făcută... E tare amuzant..." Da, consimte să împartă cu ei, le înțelege părerea de rău, nostalgia... E bine să li se dea, chiar și acum la spartul tîrgului, ocazia să se hotărască, prilejul să-și răscumpere greșeala. E bine ca cei care se mai împotrivesc încă să fie constrînși, că vor sau nu, să pară cel puțin că se aliază... căci timpurile s-au schimbat mult. Pentru nimic în lume, nu-i așa, acum un an numai, nu ai fi putut să povestești asta... Da, Jacques mi-a spus : O să-ți dovedesc cît valorează... A plecat pentru zece minute în biroul lui și cînd s-a întors... Dar Jacques, ce ai ? Nu vrei să le povestesc ?

Bineînțeles că nu vrea... Nu are nici cea mai mică dorință, bineînțeles, să-i uimească, să-i seducă, nu ține deloc să-i convingă... De ce ar face-o ? Ce contează ce gîndesc ei ? Nu înțeleg nici o boabă. Face o mișcare ușoară, schițează un gest cu mîna ca s-o oprească...

Dar la ce bun ? Cum s-o rețină cînd se aruncă așa năvalnic să impună dreptatea, să dea pe față adevărul ? Ca și cum adevărul și dreptatea ar avea nevoie de ea pentru a se apăra... ca și cum mai devreme sau mai tîrziu, că vor sau nu... Dar ea vrea neapărat să grăbească mișcarea, s-o ia înaintea soartei.

Are candoarea să-și imagineze că ajunge să strigi tare, să afirmi cu putere... Ai zice că în ochii ei oamenii nu sînt niciodată nimic altceva decît aparența lor. Dincolo de chipurile nemișcate nu vede nimic. Nimic decît o substanță maleabilă căreia poate după plac să-i dea o formă, crezînd că a reușit cînd zîmbetele, privirile lor, îi arată ceea ce vrea ea să vadă. Acum nu deslușește la ei nimic altceva decît un aer de amabilă curiozitate, de simpatică așteptare. Și se năpustește, călcînd în picioare susceptibilitățile... nu vede cum în fața amenințării cu o exacțiune care-i va putea obliga — detestă să li se forțeze mîna — să scoată din rezervele lor prețioase de simpatie, de admirație, devin imediat mai reținuți, își mobilizează neîncrederea, ironia, spiritul critic, care e neîntemeiat de cele mai multe ori... chiar în momentul acesta cînd e evident că sila pe care el o arată de a se exhiba și insistența ei îi fac să apară în ochii lor ca unul din

acele cupluri admirabil pregătite, o ghicitoare și ajutorul ei, acei Lud și Ludila care din sală la estradă pun întrebări și dau răspunsuri în fața unui public buimac și neîncrezător.

N-au decît să vadă și să gîndească ce vor. Oricum e prea tîrziu. Se spală pe mîini, să povestească ce crede de cuviință... — Nu, de ce... Cred numai că asta... — Ba da, Jacques... Nu, ascultați... E într-adevăr pasionant... Jacques revine după zece minute... Dar zece minute, nu mai mult. Și ce-mi arată ? O pagină de Bréhier, care ar putea să figureze întocmai în Fructele de Aur. Nimic nu lipsea. Nici faimosul farmec... nici grația... Nici ritmul, intonația, imaginile, senzațiile... Dar vă jur, nici o deosebire. Și asta nu e nimic... Așteptați. Ei așteaptă. Ce scamatorii o să le mai arate oare ? Cu ce performanță mai vrea să-i uimească ?... O să vedeți. Urmează partea cea mai frumoasă... Într-o seară, cînd unul dintre cei mai înfocați adoratori ai Fructelor de Aur a venit pe la noi... prefer să nu-i spun numele, dar e un mare cunoscător, a studiat-o îndeaproape, a vorbit enorm despre ea... am avut ideea — mărturisesc că-mi era tare frică — să-i arăt textul lui Jacques... bătut la mașină, firește, Jacques nu scrie niciodată de mînă... I-am spus — nu știu ce diavol mă împinge în cazurile astea... Recunosc că nu ar fi trebuit s-o fac, era groaznic... dar voiam neapărat să știu — i-am spus : „Ce părere aveți ? E un text pe care mi l-a dat un prieten de-al lui Bréhier. Trebuia să figureze în Fructele de Aur. Iar apoi Bréhier l-a scos, a găsit că nu

era în subiect, nu știu de ce. Dar citiți-l. Ce părere aveți ?“ Ei bine, știți cum a reacționat ? Știți ce a spus ?

O privește, neputincios, paralizat, nu poate să o ajute cu nimic, în timp ce pe jăraticul pe care îl ațîță și îl înroșește ceva în ei... îl aude... șuieră și fluieră încet... neînfricată, înaintează : „Și știți ce a spus ?“ Nu, nu știu. „A spus : E admirabilă. E tot ce Bréhier a făcut mai bun... așa a spus. E o adevărată minune. Unul din textele lui cele mai frumoase. Jacques începea, trebuie s-o spun, vedeam bine, Jacques, începea să simtă o satisfacție de autor... Ba da, ba da, Jacques, nu spune nu... Stătea acolo și se umfla în pene... Ar fi trebuit să-l vedeți. Pentru că prietenul cu pricina nu mai contenea cu elogiile. Se oprea la fiecare frază. Descoperea comori... intenții... Era mai puternic, era mai matur decît tot ce citise în Fructele de Aur. Uimitor. Genial. Uitați-vă la această imagine. Avîntul acesta al frazei... Dacă l-ați fi auzit... Era nemaipomenit... Mie începuse să-mi fie frică. Nu mă așteptam la toate astea, nu voisem să merg atît de departe. Nu îndrăzneam să-i mărturisesc... Dar era de toată nostimada...“ Iată, numărul s-a terminat. Ce părere au ? Nu era rău, nu ? O adevărată reușită.

Nimeni nu mișcă. Ce așteaptă oare ? Privirea ei întoarsă spre ea însăși pare că revede atent toată scena, că trece în revistă fiecare amănunt pentru a se asigura de calitatea lui, pentru a se liniști... dă din cap... ah, la, la... ah, era nostim... rîde... rîsul ei se sparge în

cascade ușoare ca pentru a-i antrena și pe ei... ah, ah, ah, să mori de rîs...

O voce puțin dogită, în sfîrșit încet, cu greutate parcă, se urnește...“ Da, probabil că nu era rău... Vocea se tîrăște anevoie... Îmi imaginez... Dar mărturisesc că nu prea văd, în ceea ce mă privește, ce poate să dovedească asta !... Ce dovedește chestia asta ?“

— Cum... Aruncă în jurul ei priviri înfricoșate... Cum, ce poate asta să dovedească ?

— Ei bine da, ce dovedește asta ? Cele mai frumoase opere pot să fie pastișate... Vocea foarte sigură se etalează... Se poate face o frumoasă pastișă după Shakespeare... Fiica mea tocmai a scris o foarte frumoasă scrisoare după Doamna de Sévigné.

Se agită, fierbe... „Dar Jacques, tu...“ Să facă ceva... e așa de abil, așa de puternic... ochii ațintiți asupra lui, toată fața ei copilăroasă i-o strigă... „Dar tu, Jacques, și tu găseai...“ Bineînțeles, o să facă efortul ăsta, acum cînd ea — biet guguștiuc... nu prevăzuse el asta ? — s-a băgat în bucluc, bineînțeles, nu o va părăsi : „Nu aici, într-adevăr, nu vă mai înțeleg... Găsesc că soția mea are dreptate...“

— Ah, găsiți ? Ei bine, aș dori să-mi explicați...

Iată... Dar să nu mai fie așa de nerăbdătoare, să nu tremure, îl împiedică să-și adune gîndurile... iată, imediat, o să găsească... trebuie pînă atunci să pareze cît mai repede, să apuce ceea ce are mereu la el, la îndemînă, ceea ce păstrează mereu în rezervă, pentru

asemenea momente și să le arunce ca să aibă timp să se întoarcă, să-i țină la distanță... ca niște chibrituri pe care cel încercuit în plină noapte de o haită de lupi le aprinde în grabă și le aruncă pentru a-i face să dea înapoi : „Oh, vă rog, nu mă obligați să repet lucruri cunoscute prea bine...“

Par puțin încurcați, după cum se aștepta, ai zice că se îmbulzesc cam în dezordine. Iar apoi — tot după cum se aștepta — dar era important să cîștige cîteva clipe — cei mai îndrăzneți, cei mai deștepți, cei pe care flăcările slabe repede stinse nu-i înșală prea multă vreme, se apropie, cu ochii lucitori, iar ceilalți îi urmează de la distanță : „Să repeți lucruri cunoscute prea bine, e tare drăguț... Totuși, lămuriți-ne. Avem fără îndoială nevoie să ni se explice chiar și ceea ce este foarte simplu...“

— Ei bine iată... de data asta are ce trebuie... Iată, e evident : dacă imitația e mai bună decît ceea ce se imită — asta e important — dacă ceea ce s-a copiat este mai puțin bun... Dacă s-a putut...

— Ce e o pagină ? Voi scrie o pagină care va părea luată din „Adolphe“, care va putea să pară mai bună decît o pagină din „Adolphe“. Și ce-i cu asta ?

Ea nu mai poate, vrea să intervină... „Dar să fie mai bun, mai bun...“ Ridică mîna ca pentru a o da la o parte, să-i lase singuri acum, nu face decît să-i stînjenească... „Ah nu, asta-i bună... Ah nu, aici eu nu vă mai înțeleg. O pagină e de ajuns. O singură pagină

într-adevăr mai reușită decît o pagină de Benjamin Constant, dar într-adevăr mai bună, mai reușită în toate privințele ar fi suficientă. Nu ar mai încape nici o îndoială, dovada ar fi făcută. În cazul acesta Benjamin Constant nu ar valora mare lucru..."

— De ce ? Imitatorul ar putea să aibă și mai mult geniu decît Constant...

Pe mai multe chipuri se schițează zîmbete... Fără a întoarce capul, el îi simte privirea drăgăstoasă, neliniștită, ușor înduioșată. Dar cine rîde la urmă rîde mai bine. Zîmbetele lor insolente se vor șterge... „Oare știți ce apărați aici ? Da ? Știți ce vrea să zică asta că o copie este mai reușită decît o operă autentică ? Știți ce proslăviți ? Asta-i curat academism."

— Oh, crede că ne asasinează... Oh, ce tare vă sperie cuvintele...

— Nu, cuvintele nu mă sperie. Dar un cuvînt înseamnă ceva. Și academism este chiar cuvîntul care trebuie. Dacă ne-am lua după dumneavoastră, ar fi perfect posibil ca acela care face o pastișă să aibă mai mult geniu... Ei bine nu, tocmai. Pentru că o copie e moartă, să știți, e totdeauna moartă... Nici o senzație spontană, nouă, nici un contact direct cu o substanță intactă, necunoscută... Asta e academismul... O știți prea bine.

— Dar deloc, depinde... marii artiști copiau... Capete grele de știință se înclină, se aud șușoteli... „La Fontaine și Esop... Shakespeare și Marlowe... Și Racine..."

Dar un gest plin de autoritate vine să oprească această zăpăceală... „Ei haide, puțină

seriozitate, zău așa... El are dreptate. Nu se poate vorbi în privința lor de imitație. Au reluat subiectele, dar ce importanță are subiectul... Simplu pretext... Nu, nu-l veți bate pe Jacques pe terenul acesta. Asupra altui punct se înșală. Asupra acestui punct vreau eu să revin. Asta e important. Ce dovedește o pagină într-un roman ? Cunoscătorul cel mai informat poate să confunde. Repet : poți să te amuzi jucîndu-te așa cu orice autor. Ceea ce contează într-o operă este ansamblul. Coeziunea tuturor părților ei, construcția... Dispunerea acestei pagini în ansamblul operei, modul cum e luminată de altundeva... cum se alunecă pornind de la ea... deschiderea ei... În sfîrșit, nu e nevoie să insist. O pagină imitată, fie și magistral, nu dovedește nimic. Absolut nimic."

— Ah, aici protestez. Fiecare pagină contează. Fiecare rînd contează. Fiecare frază face să trăiască, face să existe o senzație, un sentiment, ba chiar o idee, da, o idee. Fiecare frază este mișcarea vie prin care o senzație unică... nu e o mișcare gratuită... Atunci, dacă această mișcare imitată, această formă inertă, academică, o spun clar, dacă este mai bună — asta e esențial, asta e important — atunci vă întreb ce valoare mai poate să aibă ceea ce imită ea ?

Au aerul că se sfătuiesc... privirile lor se caută... Conciliabule pe șoptite... elaborează un nou plan... Dar în sfîrșit, după el... ce tot spune ? O singură formă e posibilă, pentru el, una singură e valabilă... Dar atenție... Așteptați... Și Joyce, cu el ce face ? Așteptați, o să-l întrebăm... Ca la jocul cu proverbe, unul în

numele tuturor, printre privirile, zîmbetele abuzate, sst, nu spuneți nimic, lăsați-l să răspundă, unul dintre ei, mare mucalit, ia cuvîntul : „Și Joyce, care a reluat monologul interior al lui Desjardins ?... Cum explicați asta ?“

Ah, drept la țintă... Uitați-vă la el... cum stă pe gînduri, șovăie, cum își șterge fruntea cu mîna... „Dar monologul interior... Atenție. Nu trebuie confundat. Este o tehnică pe care Joyce a reluat-o. Nu a imitat o formă...“ Ce tot bolborosește, nu prea pricep... „Tehnică... Procedeu... Formă... nu-i același lucru... E o confuzie aici... Așteptați, uite... Nu-i nevoie de asta... Monologul interior... nu e un procedeu... Vocea lui sună limpede acum : Desjardins a vrut să pună în valoare un aspect din viața psihică...“ Se ridică voci din toate părțile : „Și mai bine. Bravo. Atunci am cîștigat. Iată unde vă duce asta. Substanța însăși, dacă am sta să vă ascultăm, și prin urmare forma, a imitat-o Joyce. Joyce — iată unde ajungeți — Joyce a făcut academism...“

— Nu, nu și iar nu... strigă... Tocmai că nu, Joyce a mers mai departe. Nu e nimic comun între monologul său interior și cel al lui Desjardins. A adus propria lui substanță. O lume a lui... A făcut mai mult...

— Dar Jacques... de ce să mai discutăm ?... Nerăbdarea, mîndria, o fac să rupă toate zăgazurile... ai spus : Joyce a făcut mai mult, păi atunci, Jaques și tu tot așa !

— Dar bineînțeles, draga mea, sînt foarte convins. Sînt încredințat... Ca toreadorul care

face înconjurul arenei, tîrîndu-și capa nepăsător, prinzînd din zbor cu o eleganță dezinvoltă urechile și coada, pălăriile, pantofii care îi sînt aruncați din tribune, salută : „Mulțumesc. Sînt copleșit. Pe lîngă autorul Fructelor de Aur, comparat cu Bréhier, eu sînt Joyce.“

„ȘI ASTFEL CĂRȚI al căror vid se străduia fiecare să-l umple... Oamenii cei mai sensibili, cei mai inteligenți vărsau în ele — și cu cîtă generozitate— toate comorile lor... Găseau în subțirimea lor o grație aleasă... Descopereau în obscuritatea lor Dumnezeu știe ce densități... iar apoi ele s-au golit parcă... erau prea greu de dus... au revenit la starea lor inițială, s-au trezit reduse la ele înseși... găunoase... confuze... firave... convenționale... flecuștețe... Cel care și astăzi le mai admiră pare cam prostănac, din topor... Cărți dintr-astea există tot timpul, au existat totdeauna... Dar să le luăm doar pe cele mai recente... toate astea, poftim, de exemplu...“

O prăjină dezinvoltă îi împinge... Toți la fel, purtînd aceași pecete, docil se adună, se înghiontesc puțin, coastele lor prăfuite se ating, Fructele de Aur sînt acolo, printre ei.

Ceea ce se putea ghici din anumite tăceri, anumite răceli, schimburi de abia perceptibile de priviri, de zîmbete, retrageri discrete, sfioase murmure, e proclamat acum în toate piețele, afișat pe toate zidurile. Nu e de crezut că mai există cineva care să nu știe : cei care

de aproape sau de departe, pe față sau în taină, și pînă în străfundurile obscure ale conștiinței lor mai simt încă pentru Fructele de Aur admirație sau chiar o simplă atracție, puțină simpatie, toți cei care și astăzi o mai citesc, o apără, îi caută scuze, îi găsesc circumstanțe atenuante, îi dau cu vorba sau cu gîndul un sprijin oarecare, sînt niște proști.
Sîntem cu toții aici, nu-i așa, de aceeași specie, de aceeași culoare, de aceeași rasă, de aceeași credință și de același rang. Sudați într-un singur bloc. Nu este și nu poate să fie aici, între noi, nici un paria. De aceea, cu o certitudine care pe toți ne onorează, cu ferma siguranță că nu fac pe nimeni să roșească, cu o frățească încredere pot să vă privesc drept în ochi și să repet cu tărie ceea ce fiecare știe deja : cei care, și astăzi încă, mai admiră Fructele de Aur, sînt niște proști.

Dar pe mine mă arde, mă incomodează... Această frățească și nevinovată încredere ce-și revarsă asupra noastră razele la care, relaxați, leneș, toți se încălzesc și se rumenesc, îmi face greață, îmi dă amețeli, o să fac insolație, trebuie să mă apăr, iată, o să mă ridic și o să pun între ea și mine ecranul ăsta : Dar mie, să știți, trebuie să vă mărturisesc că mie cartea asta, Fructele de Aur, îmi place foarte mult.

Iată. Sînt așadar un prost. Sînt un prost : să privească. Încă o clipă și o să le dezvălui semnul acesta secret pe care-l port, această pecete de neșters pe care ei înșiși mi-au pus-o

și pudoarea, și rușinea o să-i facă să-și întoarcă privirile.

Mie îmi place cartea asta... nu pot să-l stăpînesc, presiunea e prea mare, jetul fierbinte urcă în mine, într-o clipă va țîșni, îi va inunda — un gheizer care o să ne facă să ne rostogolim unii peste alții, pierzîndu-ne prestigiul, cu lațele ce șiroiesc căzîndu-ne pe fețe, cu hainele ude lipindu-ni-se de piele.

Îmi place cartea asta, voi spune eu tare, și după prima clipă de descumpănire, ei se vor ridica, își vor îndrepta ținuta, își vor aranja cum trebuie părul, își vor scutura si înfoia cu gesturi puțin cam dezgustate hainele, totul va fi din nou curat și îngrijit, va fi pentru toți — și chiar și pentru mine — o ușurare : se vor regrupa, iar eu, eu voi fi expulzat, ținut deoparte, la locul meu, eu, străinul, paria.

De la distanță mă vor observa : un om care a atins un obiect electrizat. De la cartea asta căreia mîna mea crispată nu poate să-i mai dea drumul trece un curent, sînt electrocutat, țintuit locului, toată ființa mea nu mai este decît un bloc rigid, pietrificat : un prost.
Mă privesc înduioșați, nimeni nu mai poate să mă ajute cu nimic, nimeni nu poate risca să-mi vină în ajutor... Cei care ar întinde mîna și m-ar atinge doar cu vîrfurile degetelor ar fi străbătuți la rîndul lor, am fi sudați unii de alții într-un șir jalnic și grotesc care ar stîrni rîsul dacă nu plînsul : bieți proști.

Nimeni nu poate să mă salveze... Dar eu însumi... Cum am putut oare dori să-i sfidez... Eu însumi... Dar din mine fără știrea mea iese curentul, tot ce admir e imediat străbătut de el, prostia mea din mine peste tot ce iubesc se revarsă... Ea curge din mine însumi peste mine și judecîndu-mă nu pot decît să încremenesc așa : un prost. Eu centrul, eu axa în jurul căreia totul se grupa, se învîrtea, eu cel a cărui privire putea, dacă voia, să se piardă în toate depărtările, să atingă toate zările, eu măsura unică a tuturor lucrurilor, eu centrul de gravitație al lumii, sînt deportat, surghiunit... totul se clatină... sînt aruncat într-un colț, mă învîrtesc în jurul meu însumi, închis în spațiul îngust pe care îl îngrădește vederea mea scurtă, sînt prins într-un joc de oglinzi care mereu îmi trimit înapoi această neghioabă și grotescă imagine pe care fără să știu o proiectez peste toate în jurul meu.

Dar nu e adevărat, nu e cu putință, să nu credeți... Așteptați. Nu e în asta nimic fatal, nu e în asta nimic congenital, nu e o problemă de constituție, ceva ireparabil cum e culoarea pielii, cum e rasa, cum e sîngele, nu, e numai o problemă de religie, de credință, pot foarte bine, vedeți doar, ca adineaori, să mă rup de mine însumi, să mă distanțez și să mă judec, sînt liber să mă transform, să mă raliez... De cîtva timp încoace oamenii cei mai inteligenți au fost văzuți făcînd asemenea ralieri, nici măcar n-au rămas marcați, nimeni nu se gîndește să le-o reproșeze. Numai că mie

mi-a trebuit puțin mai mult timp, nu-i așa, nu e niciodată prea tîrziu... mai bine mai tîrziu decît niciodată... Iată, pot foarte bine să-mi reiau locul... în centru... pe culmea de unde voi vedea lumea întreagă întinzîndu-se docil sub privirea mea... pot să-mi recapăt rangul și să consimt să-mi revizui verdictul, nu e vorba la urma urmei decît de atît, de acest singur punct asupra căruia nu eram de acord cu voi, sînt supus greșelii, la urma urmei, am putut și eu să mă înșel... Fructele de Aur, ia să vedem... La drept vorbind, nu mai am decît o amintire foarte ștearsă... o voi convoca încă o dată și o voi face să compară înaintea mea...

Să revină, să se apropie... Dar ea se sustrage... alunecă, se șterge imediat, nu izbutesc s-o prind... Așteptați... totuși o să reușesc... În acest tipar pe care mi l-ați dat, pe care știu, ca și voi, să-l mînuiesc, substanța invizibilă se strecoară, se adaptează perfect... ia formă, o văd... firavă... într-adevăr... destul de stîngace, puțin cam simpluță, e foarte adevărat, desuetă... dintr-acelea care plutesc probabil în visurile serbede ale fetițelor la modă de odinioară... de la mînăstiri... Claras d'Ellébeuse... Almaïdes d'Etremont... dar ce mi se întîmplase oare ? Cum am putut, cum ca mine, atîția... E straniu... Unde e oare ? Degeaba caut...

Și deodată, parcă e o emanație, o iradiere, o lumină... de abia deslușesc sursa ei rămasă în umbră... Curge spre mine, se revarsă... mă străbate ceva... parcă e o vibrație, o modulație,

un ritm... parcă e o linie fragilă și fermă care se desfășoară, trasată cu o blîndețe stăruitoare... e un arabesc naiv și savant... scînteiază ușor... pare a se detașa pe un gol întunecat... Iar apoi linia scînteietoare se subțiază, se estompează ca resorbită și totul se stinge...

Nimic nu poate să oprească ceea ce trece de la Fructele de Aur la mine, această ondulație, această modulație... un țiuit ușor... care se propagă de la ea la mine și de la mine la ea ca printr-o aceeași substanță. Oamenii pot spune ce vor. Nimeni nu are puterea să împiedice această osmoză. Nici o vorbă venită din afară nu poate distruge o atît de firească și perfectă fuziune. Ca dragostea, ea ne dă tăria să înfruntăm orice. Ca un îndrăgostit, aș vrea s-o ascund. Să nu vadă nimeni ce e aici, între noi, să nu se apropie nimeni, e tot ce le cer. N-am nici cea mai mică dorință să-i conving. N-am nevoie de aprobarea lor. Nu-mi trebuie admirația lor. Orice cuvînt venit de la ei, care s-ar așeza pe noi sau numai ne-ar atinge ușor, m-ar face să mă strîng, să mă retrag în mine însumi și să-mi zbîrlesc toți țepii. O să fac pe mortul. Pe surdul. Pe orbul. Ochii mei ațintiți în gol nu vor mai vedea privirile lor întîlnindu-se și asigurîndu-se de încrederea, de înțelegerea, de superioritatea lor. Nu voi mai vedea cum se prelinge și lucește pe fețele lor o mulțumire neghioabă.

Dar ceva mă ridică, mă ia cu sine, îmi zdrobește orice împotrivire, îmi supune voința, ceva la fel de poruncitor ca vocile care comandă

celor pe care Cerul i-a ales, îndemnîndu-i să părăsească tot, să renunțe la pacea, la liniștea lor, la toate bunurile acestei lumi și să îndure martiriul pentru a face să triumfe cuvîntul Domnului, ceva la fel de puternic cu ceea ce îi îndeamnă pe luptători să-și sacrifice viața — dreptatea, adevărul suflă prin mine, o furie sacră îmi face vocea să vibreze, cuvintele în mine umflate să plesnească țîșnesc... „Trebuie să vă spun... și toate privirile surprinse se întorc spre mine... Nu sînt deloc de părerea voastră. După părerea mea, Fructele de Aur e o carte admirabilă. Îmi place enorm."

Acum, în tăcerea care urmează după această izbucnire, mă calmez. Aceeași dorință de reușită care îi face pe misionari să găsească pențită care îi face pe misionari să găsească pentru a propovădui evanghelia semințiilor sălbatice, pe luptători pentru a convinge masele analfabete, cuvintele simple care vor putea să pătrundă în sufletele lor înnegurate, în mințile lor cufundate în beznă, mă face să aleg fără efort cuvintele pe care vor putea imediat să le înțeleagă, acelea pe care obișnuiesc să le folosească. Le vorbesc cu blîndețe : „Da, vedeți, ceea ce mă frapează pe mine e faptul că există în Fructele de Aur o iscusință atît de desăvîrșită, ceva în mod atît de evident plănuit... Ar fi fost cu mult mai ușor să sondeze profunzimile, să vină cu cine știe ce complexități... ar fi fost mult mai puțin subtil să etaleze îngăduitor spaimele și chinurile... În loc de asta : simplitatea, uneori chiar banalitatea aceasta... dar cucerită prin luptă grea, e evident... cu prețul căror renunțări... Ea reliefează

— cu ce artă deosebită ! — fără ca vreodată ceva să fie spus... cu ce admirabilă pudoare, un gol, o disperare... Nu știu de ce cartea asta mă face să mă gîndesc la Watteau.. Le găsesc aceeași grație fragilă, aceeași duioasă melancolie... Și sfîrșitul... Da, e uimitor... cînd totul se năruie în debandadă... un adevărat haos... Da, Fructele de Aur, după mine, e cel mai frumos roman metafizic... Credeți-mă, i-a trebuit o măiestrie grozavă, o extraordinară sobrietate, pentru a duce la capăt fără să se dea bătut un asemenea proiect..."

Un mic rînjet ascuțit îmi răspunde : „Un asemenea proiect... Glumiți... Ah se vede că nu-l cunoașteți pe Bréhier."

Nu-l cunoașteți pe Bréhier... E foarte simplu. Asta explică totul. Înțelegem foarte bine. Iată-vă întru totul scuzat... Să nu vă temeți de nimic... Ce vi s-ar putea întîmpla ? Nu poate fi vorba aici, între noi, de a vă exclude, de a vă judeca... dar ce idee... Cum vă puteți imagina un asemenea scandal ! Sînteți de-al nostru, sînteți printre egali aici, nu trebuie să uitați asta... Privirile lor continuă să-și descarce în mine cu tomberoanele încrederea în superioritatea noastră comună, solidaritatea lor... ai zice chiar nițică admirație pentru mine face să licărească pe ici pe colo cîteva paiete... Ah ce inimă caldă, veșnic tînără, ah ce exaltat... Mereu la fel de entuziast, mereu gata să se lanseze în apărarea cauzelor pierdute, să dea nevoiașilor... e atît de bogat, e atît de generos... și de modest... mereu gata să dea altora întîietate... uită că admiră în Fructele de Aur ceea ce el însuși i-a dat... E într-adevăr insuportabil să te gîndești că se poate lăsa prostit de un om ca Bréhier, care nu-i ajunge nici la degetul cel mic... Trebuie să fie apărat, trebuie să i se deschidă ochii... Nu ați fi întîrziat să vă dați seama dumneavoastră înșivă dacă l-ați fi întîlnit pe Bréhier, dacă l-ați fi cunoscut la noi... E o lipsă pe care o s-o înlăturăm foarte repede... O să vedeți imediat... sînt ochi ageri aici... Veniți lîngă noi, puțin mai aproape, strînși unii lîngă alții, umăr lîngă umăr... stăm așa de bine... veți vedea, veți fi uimit... Cine vrea să-i arate ? Dar noi toți... tropăim, sîntem nerăbdători, foarte excitați... eu... dați-mi voie... eu pot să vă povestesc... Bine, dumneavoastră, Jean Pierre, sînteți cel mai indicat... Ei nu... În sfîrșit... e adevărat... Îl cunosc pe Bréhier de multă vreme... Cu mult înainte de a fi celebru... Trebuie să spun că m-a frapat totdeauna prostul lui gust. Un fel de platitudine a minții... Se dădea în vînt după bîrfeli stupide, meschinării... O cumătră, ce mai... Era în stare... Jean, îți amintești cînd am fost blocați de furtună, în refugiul acela... Da, la Aiguille du Goûter... Căci făcea alpinism... Da, nu cine știe cît... Cutreierase munții... ascensiuni ușoare... nu era prea puternic, nici foarte curajos... și vanitos, lăudăros ca naiba... Și-a petrecut toată noaptea vorbind, nu puteam să-l oprim... Ah, dacă îmi amintesc... Ah, ce chin... Știți că avea acasă... Haide, veniți, intrați... palatul e gol, regele detronat a fugit... să ne îm-

prăştiem peste tot, să scotocim, să deschidem sertarele, să desfacem paturile, priviţi albumele astea, fotografiile, ilustratele... frumos, n-am ce zice... iată cu ce se ocupă mai marii acestei lumi... dăduse la cartonat... chiar aşa, v-o jur, priviţi culegerile astea groase... colecţiona comixuri, Pim Pam Poum... *les Pieds nickelés...* citeşte de-astea ore în şir... Şi discoteca lui... să nu-ţi vină să crezi... Ascultaţi aici... cei mai proşti şansonetişti, jazul cel mai vulgar... Să scotocim, să adulmecăm, nimic nu ne reţine... ne place să ne băgăm peste tot... jurnale intime, scrisori, confidenţe, funduri de sertar uitate, bîrfeli ale martorilor, amintiri ale servitorilor concediaţi... Totul e bun pentru noi. Nimic nu e sacru. Nu există lăcaşuri sfinte. Nici un tabu. Nu sînt cruţaţi nici măcar cei a căror operă ar putea să ţină la respect. Dimpotrivă chiar. De la ei mai ales, din intimitatea lor se degajă ceva deosebit de desfătător, ceva ce ne potoleşte, ne linişteşte, ne asigură că sîntem cu toţii aceiaşi în fond, cînd te uiţi mai bine, toţi oamenii la urma urmei sînt foarte asemănători, în ciuda acestui amănunt — opera lor — ...nu ne gîndim să ne atingem de ea, le-o lăsăm prea bucuroşi, e un accident, o excrescenţă curioasă, e o boală, e, admitem, un mic miracol... care nu se poate explica... iar cît despre rest, ce asemănare... cît despre tot restul — cum să nu vezi ? — găseşti adesea atîtea slăbiciuni, atîta lene, delăsare, atîta copilărie, perversitate, uneori chiar o asemenea josnicie încît ne e greu, trebuie s-o mărturisim,

să nu încercăm un sentiment foarte legitim de superioritate.

Dar cînd e vorba de Bréhier... cînd opera este imaginea omului... cînd nu e nici un miracol, trebuie s-o constatăm — şi într-adevăr fără prea mare satisfacţie, oare cu ce ar putea să ne bucure, să ne pună în valoare — putem afirma, credeţi-ne : simplitatea, naivitatea asta pe care o admiraţi atît la Bréhier... ei haide, nu are nimic premeditat... El ia totul drept bani buni, fiţi sigur de asta. Merge pînă unde e în stare să meargă. Şi obscuritatea sfîrşitului, care i-a lăsat pe atîţia cu gura căscată, nimeni nu îndrăznea să spună că nu înţelege nimic... iar Bréhier nici atît, evident... Numai că trebuia să fie la modă... E şiret... Dar ce aveţi ? parcă s-a contractat, pare incomodat... ah, romanticii ăştia, ah, visătorii ăştia incorigibili... le place să se piardă în nori... să calce pe pajişti înflorite... să respire aerul îmbătător al piscurilor... Watteau... haida de... cîte n-or să scornească ? Ce gingăşii... ce înălţimi, ce profunzimi... suferinţe metafizice, nobile rătăciri... să mori de rîs... Ah, e tare trist, nu-i aşa, e jalnic să fii rupt de toate astea, să fii adus aici jos, lîngă noi, în meschina realitate, în umilul adevăr. Dar ce vreţi, trebuie să te resemnezi : El e cel mai tare. Mai devreme sau mai tîrziu, orice ai face, nu-i chip să-i scapi...

Nu. Aşteptaţi. Aici e ceva ce nu merge. Nu sesizez prea bine ce este... dar simt că e ceva

fals... ceva în mod deliberat falsificat. Sînt tras pe sfoară... Dar unde am nimerit ? Printre ce oameni ? În ce tripou ? Trișați. Iată dovada. O am... Și Rimbaud, mă auziți... Rimbaud... și totuși care dintre voi ar îndrăzni să-i atace opera... Nimeni, nu-i așa ? E sacră. „Rimbaud era exact ca Bréhier... Și lui Rimbaud îi plăceau toate astea, știți doar : picturile tîmpite, cărțile erotice cu greșeli de ortografie, cărticelele pentru copii, refrenele naive, literatura demodată... Și Rimbaud... ca și Bréhier..."

Se ridică toți odată, înăspriți, strînși unii lîngă alții, formînd un singur bloc : „Da, dar el, nu-i așa... Îmi apăr fața, îmi încovoi spatele... El era Rimbaud !"

AH, SĂRACUȚUL, cum se mai zbătea... Îți făcea rău să-l vezi... Trebuia să-l auzi cum se jura că e de bună credință, cum își găsea alibiuri... Fusese, bineînțeles, era gata să mărturisească, influențat... Cum să se ferească ? Ce e rău în asta ? De ce s-o ascundă ? Nume ? Iată-le. Nici nu dorea altceva decît să dea nume. Poate, era gata să recunoască, dacă era adevărat... poate a fost în stare uneori, fără știrea lui... se întîmplă... nu există niciodată, în artă tot atît de puțin ca oriunde, generație spontanee... Dar asta nu. Nu asta. Nu ceea ce voiau ei să-i impute. Asta nu, era fals. Arhifals. Pe oamenii aceia nu-i frecventase niciodată. De-abia știa cum îi cheamă. Avea martori. Puteau să-i interogheze, vor spune cînd,

în ce an i-au vorbit despre ei pentru prima dată... Probabil că n-au uitat... Fuseseră surprinși să vadă că el nu le deschisese niciodată cărțile, nu citise niciodată un rînd. E de necrezut, recunoaște, dar cei mai buni dintre noi dacă ar fi interogați ar dezvălui în lecturile lor goluri dintr-astea enorme. Toți experții din lume ar putea să-i spună că greșește... el tot le-ar arăta că s-au înșelat cu toții, nu înțeleg nimic, nu e nimic comun, nici o asemănare. Ar putea și ei să-și dea seama dacă s-ar uita mai bine. Vor regreta mai tîrziu, dar cu atît mai rău pentru ei. Striga asta, nebun de orgoliu... Ceea ce e aici, în Fructele de Aur... ceea ce o deosebește de tot ce s-a scris vreodată pînă acum, e al lui, numai al lui, din totdeauna... Nimeni nu a putut vreodată să se interpună, din copilărie s-a stabilit contactul, direct, spontan.. e senzația lui, proaspătă, intactă, nouă... hrănită cu ceea ce se ascunde în tot ce are el mai tainic... E substanța lui cea mai intimă, găsindu-și ea singură forma, parcă în ciuda lui a țîșnit...

E într-adevăr patetic să-i vezi cum seamănă cu toții, cum au toți aceeași iluzie. Fiecare are convingerea că prin el s-a împlinit miracolul.

Dar degeaba protestează, degeaba imploră, nu pot să ne înduplece. Nu e nimic de făcut, e imposibil să greșim. Spiritul nostru e în așa fel construit încît reușește să cuprindă în el în întregime, înscrisă ca pe cartonașele unui joc de loto, literatura lumii, decupată în pătrățele numerotate. Să apară numai ceva ne-

cunoscut și de îndată îl apucăm, îl sucim și răsucim. Ia arătați-ne. Dați-ne să vedem puțin bucata aia. Ce număr are ? Ah, iată. Așteptați... pricep... Locul ei e acolo, uite, acolo... Uneori mai trebuie să cauți... Dar e atît de delicioasă excitația, potolirea asta, nimic nu ne amuză mai mult ca jocul acesta cînd, poftim... asta-i, am găsit, dați-mi-o.

Se întîmplă cîteodată ca un tînăr descreierat mai înainte chiar de a fi îndrăznit să-și realizeze proiectul, cuprins de nerăbdare, împins de entuziasm, de speranță, orbit de orgoliu, să vină să se împăuneze în fața noastră, plin de o însuflețire neașteptată... „Vedeți, nu vă spun decît vouă. Auziți ce idee mi-a venit... M-am gîndit, într-un moment de inspirație, că ar trebui să fac să se învîrtească în jurul ei înșiși senzația care palpită în mine, tot mai sus, antrenată de propria ei mișcare, ea se va desfășura prin toată cartea într-o mișcare în spirală... — În spirală ? Punem stăpînire pe asta : O mișcare în spirală ? Stați așa. Asta îmi spune ceva. Hei, atenție. Aveți grijă. Să știți că e multă vreme de cînd s-a făcut așa ceva.

Și totul în el de îndată se strînge, se surpă. Senzația lui, ca floarea de-abia deschisă a mărului peste care a suflat o pală de vînt dinspre răsărit se ofilește, spînzură jalnic, se va desprinde.

De aceea e mai bine, cînd se ivește ocazia, să-și ia din vreme măsuri de precauție, să se scutească pentru mai tîrziu de o muncă în plus. Uitați-vă la ce dezmăț se ajunge cînd nu s-a putut interveni la timp. La ce tulburări, la ce halucinații colective, la ce isterie. Ești copleșit, incapabil să stăvilești uriașul val. Obligat, destul de multă vreme cîteodată, cum s-a întîmplat de data aceasta cu Fructele de Aur, să aștepți...

Dar în cele din urmă, totul reintră în ordine. Pretutindeni fără încetare veghem. Pe toate străzile se plimbă oamenii sandviș purtînd asupra lor pancartele noastre cu litere enorme : S-a spus totul. Nu e nimic nou sub soare. În toate piețele, predicatorii noștri potolesc mulțimile : „Calmați-vă vagile regrete, nu mai visați, îndreptați-vă spre țeluri mai sigure și mai utile nostalgiile, vindecați-vă de sentimentele voastre de inferioritate. Nu aveți nimic de regretat. Nu aveți de ce să vă neliniștiți. Nu era nimic de căutat, nu ați fi putut găsi nimic : S-a spus totul."

Cîteodată — se mai întîmplă — pe neașteptate în mijlocul mulțimii o femeie sau un bărbat se prăbușesc, se contorsionează, își zgîrie fața, urlă : „Și Rimbaud ? Rimbaud..." Atunci, despicînd binișor mulțimea emoționată care se agită, se apropie de turbat... îl mîngîie pe cap, îi spun vorbe bune... „Dar el era Rimbaud, ce naiba. Haide, haide, veniți-vă în fire. Ce e cu disperarea, cu țipetele astea... El era Rimbaud. Calmați-vă. Nu vă fie frică. Noi sîntem regula, iar Rimbaud e excepția."

Totul e în ordine. Morții, cei care mor chiar acum, cei care au murit de mult, rînduiți pe categorii, cei mici, cei mijlocii și cei mari, se

odihnesc fiecare la locul său. Ia uitaţi-vă cum i-am aranjat. Le-am făcut autopsia, i-am clasat şi numerotat.

Cei mari, îmbălsămaţi, umflaţi cu parafină şi fardaţi par aproape vii. Prin faţa lor, păziţi zi şi noapte de santinele încremenite, mulţimile tăcute generaţie după generaţie defilează cuminţi.

Dar chiar şi aceia, cei mari, ei care se simţeau atît de liberi, atît de dezinvolţi, cutezători, ei atît de siguri că sînt unici, absolut imprevizibili, ar fi surprinşi să vadă unde, lîngă cine au fost puşi, să afle ce au revelat metodele noastre de investigaţie... cum erau şi ei aruncaţi în voia curenţilor, adunaţi în bancuri şi împinşi de fluxul şi refluxul regulat al mareelor.

Acum pentru acesta, pe care trebuie neapărat să ne grăbim să-l rostuim merită, dacă n-ar fi decît pentru vîlva pe care a stîrnit-o, cel puţin provizoriu, un loc... printre cei mici, evident... dar — aici e toată problema — alături de cine, în urma cui ?

— Ceea ce exista la Bréhier... ceea ce era plăcut cînd citeai Fructele de Aur... trebuie să spun că totdeauna am avut impresia asta, dar n-o spuneam... nu-s nebun... cine ar fi îndrăznit ?... era delicios că la tot pasul erai oprit... îţi ziceai, ia te uită, dar ce e asta ? dar de unde vine ?... mi se pare că l-am mai auzit, e un sunet de clopot cunoscut, ritmul acesta, cadenţa frazei... un anumit ton... imaginea asta îmi spune ceva, am văzut asta pe undeva... O expresie, un singur cuvînt uneori şi de acolo plecai, căutai... mie personal mi se părea tare amuzant. Îmi permitea să constat că mi-am păstrat, zău, aproape intact micuţul meu bagaj de cunoştinţe. Căutam şi găseam aproape întotdeauna. O carte ca Fructele de Aur e un adevărat joc de puzzle. Făcut din bucăţi adunate... luate de peste tot...

— Vă cred... Ştiţi că am descoperit acolo ceva din Anacreon...

— Eu din Domnişoara de Scudéry...

— Lautréamont..

— Şi din Sterne, ce naiba. Din el mai ales...

— Nu, aici nu sînt de acord. Vă amintiţi de Thomas Mann, de primele lui scrieri ?

— Oare Bréhier citeşte în germană ?

— Dar a apărut de mult în franceză într-o ediţie mică, e adevărat epuizată, mi-a căzut în mînă un exemplar acum cîţiva ani. Asemănarea e uluitoare.

— Oh, dumneavoastră... Ca să vă scape ceva... Există oare în literatură un singur colţişor...

— Mă flataţi prea mult...

— Nu vreau să vă jignesc, dar într-adevăr, cînd e vorba de Fructele de Aur... mi se pare că nu e nevoie să cauţi prea departe. Modelele sînt aici, foarte aproape... Se vede de la o poştă...

— Să ştiţi că dacă Bréhier ar avea talent, n-ar avea importanţă. Totul depinde de ceea ce a făcut cu toate astea... Nu cine ştie ce — asta-i nenorocirea...

— Era acoperit cu o spoială ușoară... după moda zilei... Nu-i lipsea o anumită iscusință...

— Oh, găsiți ?

— Da. Cu asta a sedus atît. Părea nou și era cunoscut. E ceea ce adoră oamenii... e ceea ce trebuie să facem dacă vrem să reușim... Credeți-mă, ăsta-i secretul...

— Oh, ca reușită... Sărmanul, uitați-vă unde a ajuns. Cineva a mers mai deunăzi pînă acolo încît a spus de față cu mine că faimoasa lui scenă de dragoste pare scoasă de-a dreptul dintr-o pagină de revistă... tainele inimii....

— E destul de just, recunoașteți.

— Mi se pare că sîntem prea buni. Stăm aici și ne stoarcem creierii... să-i descoperim antecedente, dascăli, Thomas Mann..., Lautréamont... să ne întrebăm unde ?... lîngă cine ?... Vă asigur, e și asta o scrînteală...

— Groapa comună... evident... e tocmai bună... Cărțile de genul acesta nu au dreptul decît la uitare.

DA, E CAZUL S-O SPUNEM, am pornit-o prost. Iată-ne ajunși într-o stare jalnică. Și singuri, atît de singuri, să nu-ți vină să crezi. Degeaba din cînd în cînd eu... trebuie... mai știi... și dacă s-ar găsi pe neașteptate cineva care să răspundă, o altă voce numai... ce ușurare ! Nici n-ar trebui mai mult pentru a ne simți aproape salvați. Dar degeaba încerc, profitînd de un moment de acalmie, de liniște, cu fermitate ca să-i forțez să asculte, dar cu blîndețe ca să nu-i pun pe fugă, degeaba, din cînd în cînd întreb ; Și Fructele de Aur ? cel mult o privire alunecă peste mine o clipă și se întoarce. Dar cel mai adesea nici măcar nu sînt auzite...

Pentru că sînt atît de ocupați, mereu e la ei o asemenea hărmălaie. Mereu aceleași strigăte, aceleași leșinuri... Și mereu siguranța asta a lor care mă surprinde de fiecare dată. Fel de fel de nume defilează fără încetare, nici măcar nu caut să le rețin.

„Omul în cosmos", „Mare frescă"..., „Mai bun ca Război și Pace"... „Omul modern înfruntînd marile probleme ale vremii noastre"... asta-i preocupă în acest moment. Am remarcat că în momente cum e acesta, cînd se simt astfel purtați de istorie, ca de un pachebot superb, dotat cu cele mai noi instalații, ridicînd în calea lui talazuri și jerbe de apă imense care fac să danseze și să se răstoarne fragilele ambarcațiuni, am remarcat că în momentele astea mai ales sînt deosebit de siguri de ei și de mulțumiți... Trebuie să recunoaștem, e de înțeles întrucîtva. Mie însumi cîteodată mi s-a întîmplat să-i invidiez... Am fost impresionat... Iar apoi m-a împins curiozitatea și această sinceritate care este, o spun fără să mă laud, principala mea calitate... M-am dus să vizitez navele acelea vestite. Am examinat mai îndeaproape acele fresce pe măsura vremii noastre. Dar n-a fost nimic de făcut, nu mă simțeam în apele mele, mă plictiseam...

Pentru că eu, ca să mă destind, să mă liniștesc, trebuie neapărat să găsesc, nu contează

unde... simt foarte bine, dar nu știu să mă exprim... nu am la dispoziție decît niște biete cuvinte complet uzate de mult ce au servit tuturor și la toate... ar trebui să posed vocabularul perfecționat al acestor savanți doctori. Știu că m-ar găsi ridicol dacă m-ar auzi. Din fericire, ei nu aud niciodată. În sfîrșit... asta vreau să spun, că eu, ca să mă simt mulțumit ca ei, și în siguranță, trebuie să găsesc... și asta oriunde... chiar și într-o mare frescă, de ce nu ? nu am prejudecăți... trebuie să simt... nu știu prea bine ce-i asta... e la fel cu ceea ce simți în fața primului fir de iarbă care răsare sfios... o brîndușă de-abia îmbobocită... răspîndesc parfumul acesta, dar nu e un parfum, nici măcar un miros încă, nu are nici un nume, e un miros de dinaintea mirosurilor... Mi se pare că asta e... E ceva care mă ia binișor și mă ține fără să-mi dea drumul... ceva intact, nevinovat... cum s-ar agăța de mine degețelele unui copil, s-ar ghemui mîna unui copil în căușul palmei mele. O candoare plină de încredere se răspîndește peste tot în mine... fiecare părticică din mine este impregnată...

Vreau cu orice preț să mă arăt demn... să nu vă trădez... asta îmi dă uneori dorința să las deoparte orice prudență și să-mi fac auzită chemarea cînd nu ar trebui, cînd ar fi mai bine pentru voi și pentru mine să facem uitată... Și Fructele de Aur ? aș vrea s-o spun... Vă amintiți cumva ?... Doar pe poarta cea strîmtă se poate intra... Ce contează navele și construcțiile cît lumea dacă nu au brîndușa

îmbobocită, mînuța de copil... Așa-i sau nu ? Asta e toată problema. Numai asta, credeți-mă, e important... Cum, mă întreb, cînd o să le vină și acelora vremea, astăzi așa de puternici, să se agațe de unii ca mine pentru a face marea trecere, cum or să procedeze, de unde or să-i apuce... Dar mă stăpînesc. Tac. Ne-ar strivi ridicolul. Ei îl folosesc atît de bine. Sîntem atît de fragili și ei atît de puternici. Sau poate, simt asta uneori, poate am, fără să-mi dau prea bine seama, certitudinea că noi, dumneavoastră și cu mine, sîntem cei mai puternici, chiar și acum. Poate mi-e puțin milă de ei... Nu știu... Să spunem pur și simplu, ca toată lumea, că tac din politețe, din delicatețe. Deci nu spun nimic.

Încă mai demult, cînd ne întîlneam, dumneavoastră și cu mine, înainte ca ei să vă fi acaparat și să fi început să organizeze în onoarea dumneavoastră marile recepții fastuoase, cu desfășurări de servicii de ordine, mă arătam totdeauna prudent. Așteptam, așa cum fac ei adeseori, să înceapă celălalt... voiam să văd în ce direcție o ia ca să calc pe urmele lui.

S-a spus că ceea ce oamenii suportă cel mai puțin e să fie acuzați că ar cînta fals. Eu cred că cel mai penibil e să fii bănuit că nu ai gust. De aceea prima mea mișcare e totdeauna de recul. Iar apoi, îmi spun cîteodată, poate, la urma urmei, eu sînt cel care se înșală. Căci la urma urmei cine sînt eu ? Ce am făcut ? Nici măcar nu m-am gîndit vreodată să încerc

să scriu un roman. Mă întreb cum se procedează. Nici măcar nu-mi dau seama, de exemplu, citindu-vă, dacă au fost dificultăți de învins și de ce ordin. Nu-mi imaginez nici un obstacol în calea dumneavoastră. Mi se pare că totul vine de la sine. Se dezvoltă firesc. Cînd îi văd pe cei competenți îmbucătățind liniștiți o operă oarecare și examinînd fragmentele separate : Aici, nu e rău, e foarte bine realizat. Bine adus din condei. Ați văzut scena de la poarta cimitirului ? Excelent. Și bătrînica așezată pe banca de la marginea peluzei ?... Nu am nimic de zis, sînt pagini frumoase... totdeauna mă mir, mă întreb cum fac ei. În ce mă privește, orice bucățică, luată la întîmplare, se insinuează în mine sau nu. Și cînd o face, trage după sine tot restul. Formează un tot indivizibil. Ca o ființă vie. Dar trebuie să credem că pentru ei lucrurile se petrec altfel. Atunci, fiindcă mă simt în preajma lor atît de neajutorat, mi se întîmplă să mă îndoiesc. Chiar și în ceea ce vă privește mi s-a întîmplat asta. Dar de fiecare dată cînd mă întorc în preajma dumneavoastră, gata să recunosc că m-am înșelat... imediat între noi doi se restabilește... Atunci reușesc să mă simt foarte sigur... Cu atît mai mult cu cît am putut constata că toți cunoscătorii aceia care mă impresionau atîta, se lasă distrași așa de ușor... Se schimbă fără încetare, reneagă, uită... În acest moment, să-i auziți numai.. Revin aceleași cuvinte. Ai putea crede că tot despre dumneavoastră vorbesc. Marea frescă e uitată, vasul Istoriei s-a scufundat... Iar e vorba de un mic giuvaer bine șlefuit... desăvîrșit... tot ce s-a scris mai frumos de cincisprezece ani încoace... de douăzeci de ani... mereu aceleași cifre : între zece și douăzeci... după cum se aprind mai mult sau mai puțin, se iau la întrecere... Dar oricît de aprinși ar fi, rar îndrăznesc să treacă de treizeci de ani. Totuși nu-i așa mult de atunci, au avut cutezanța — și în legătură cu ce ! — să meargă pînă la cincizeci și chiar pînă la o sută.

Dar mi se pare că am așteptat prea mult. A venit momentul. Trebuie să încerc din nou. Nu trebuie să las să treacă prea mult timp. O să acționez cu prudență. E unul acolo, printre ei, care stă cam departe de ceilalți, are un aer vacant, un aer disponibil... „Și Fructele de Aur ? Vă amintiți ?“ O să i-o strecor binișor... — „Ce-i aia ?“ Asta e tot ce mi-a spus... Nu trebuie să ne mirăm. Sînt luni de cînd nu mi s-a mai întîmplat să întîlnesc pe cineva care să-și amintească de existența dumneavoastră. Nu vă aud niciodată numele pomenit. Dar am simțit că se putea insista cu el : „Între noi fie vorba, e o cărticică strașnică. A căzut în uitare, niciodată n-am înțeles de ce. Trebuie citită neapărat.“ Iar el mi-a spus că o să vadă... Cred că o va face, putem avea încredere în el... și cine știe, dacă nu va fi a lui, cealaltă voce ?

Vedeți, am greși dacă ne-am descuraja. Într-adevăr, nu e cu putință ca eu să fiu o asemenea excepție. Probabil că mai sînt mulți alții ca mine prin lume. Timorați ca mine.

Puţin retraşi în ei înşişi. Nu sînt obişnuiţi să se exprime. Cheamă poate timid fără ca nimeni să le răspundă. Dar a şti că ei există nu e suficient pentru ca să te poţi simţi pe deplin liniştit. Căci e sigur că aceeaşi impresie pe care le-o daţi şi lor ca şi mie, ei o au în faţa a Dumnezeu ştie ce, prefer să nici nu mă mai gîndesc. E în asta, recunosc, ceva destul de descurajator. Mă tulbură uneori într-atît încît mă face iar să cred că eu sînt cel care se înşală.

Trebuie totuşi să recunoaşteţi că în cele din urmă, pe măsură ce trece timpul, şansele pe care le aveţi de a ieşi din încurcătură cresc. Tăcerea în care vă scăldaţi, despuiat de toate veşmintele şi podoabele cu care aţi fost împopoţonat, gol, spălat, plutind în derivă, cu mine agăţat de dumneavoastră face mai strîns contactul nostru. Sîntem atît de apropiaţi acum, sînteţi în aşa măsură o părticică din mine, încît mi se pare că dacă aţi înceta din viaţă ar fi ca şi cum o parte din mine însumi ar deveni un ţesut mort.

Ce e mai uimitor decît puterea dumneavoastră de rezistenţă şi tenacitatea mea ? Aceia care, ca şi mine se vor strădui să vă ajute să faceţi marea trecere, trebuie, oricît de supuşi greşelii ar fi, să inspire o oarecare încredere. Îmi spun adesea că poate mulţumită unor oameni ca mine, modeşti şi şterşi, dar atît de perseverenţi, cei ca dumneavoastră izbutesc în cele din urmă să se menţină la suprafaţă. Nu cred să se fi preocupat cineva de lămurirea acestui lucru. Ar fi totuşi interesant. Cît despre mine, nu am înţeles niciodată prea bine cum se petrece asta.

Mă întreb uneori ce o să vă faceţi mai tîrziu, fără mine... unde o să acostaţi ? unde o să eşuaţi ? Unii, care începuseră marea călătorie în cele mai bune condiţii, înconjuraţi cu respect de către oamenii cei mai sofisticaţi, au ajuns pînă la urmă să fie culeşi de pe drumuri de către copii şi de atunci constituie distracţia lor. Se întîmplă totuşi ca adulţii, pe neaşteptate, să pună iar stăpînire pe ei pentru cîtva timp. Dar asta foarte rar.

Alţii, vreme îndelungată respinşi de peste tot, revin deodată, după mulţi ani, şi se instalează la mesele cafenelelor, se împăunează în saloane. Cred că sînt puţine şanse ca aceia să dispară într-o zi cu totul. Cazul lor mi se pare fericit.

„Şi Fructele de Aur ? Vă amintiţi ?“ Efortul acesta pe care trebuie să-l faci de fiecare dată... Nu izbutesc să mă hotărăsc... Pentru că simt cum inevitabil mecanismul începe să funcţioneze în ei... ca un deşteptător pe care l-ai întors, un orologiu bine potrivit... Aştept să se declanşeze soneria...

Chiar şi altădată, pe vremea cînd dacă vi se rostea numele răsunau imediat strigăte de admiraţie, numai pentru că ştiam precis lucrul acesta, că îl aşteptam şi eram cuprins de un soi de furie, aveam poftă să-i zgîlţîi ca să-i deformez, ca să-i forţez să aibă rateuri... Dar acum...

„Şi Fructele de Aur ?“ Iată, mecanismul de ceas se pune în mişcare... „Ah, vreţi să spuneţi...“ Sînt primele scrîşnete... „Vreţi să spuneţi că... mai sînteţi încă...“ se aud bătăile... „mai sînteţi încă... la Fructele de Aur ?“

CUPRINS

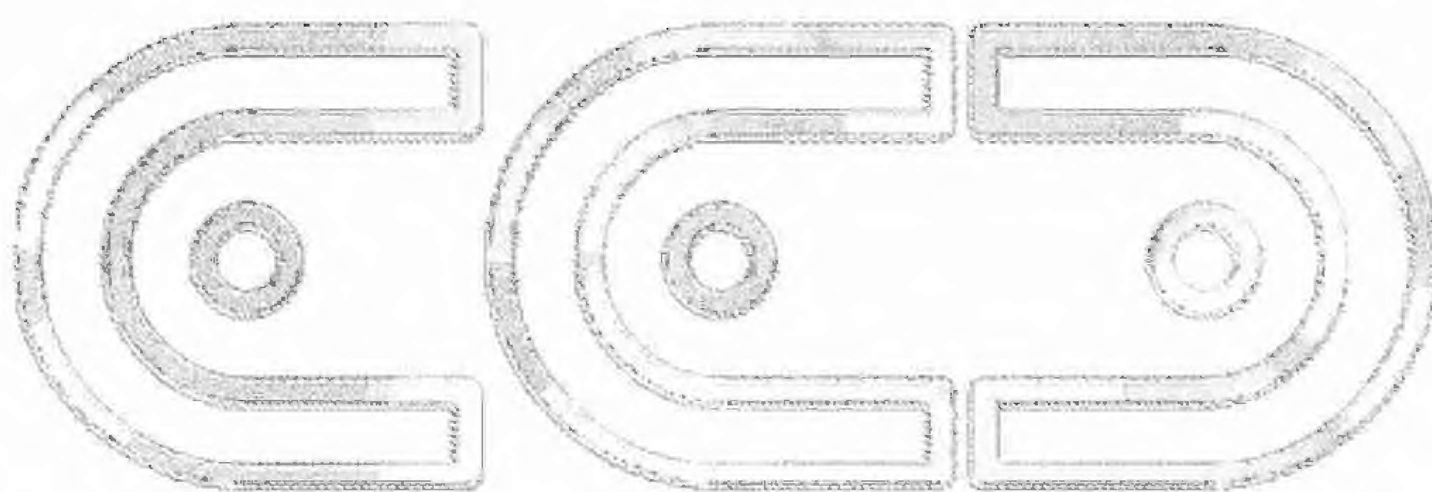
Lector: OLGA ZAICIK
Tehnoredactor: ELENA BABY

Tiraj 10.130. Broşate. Bun de tipar 22.01.1977.
Coli tipar 4,75

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/874 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

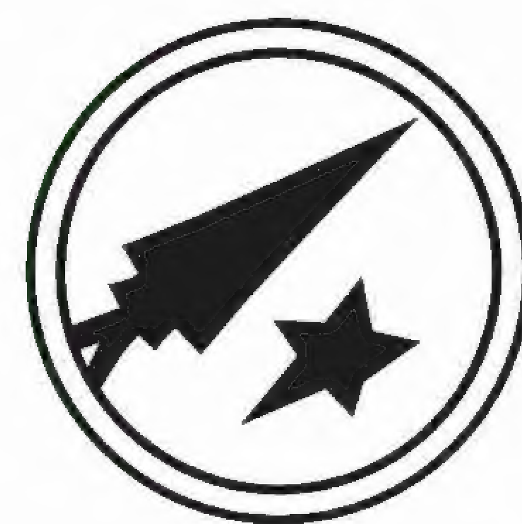

de

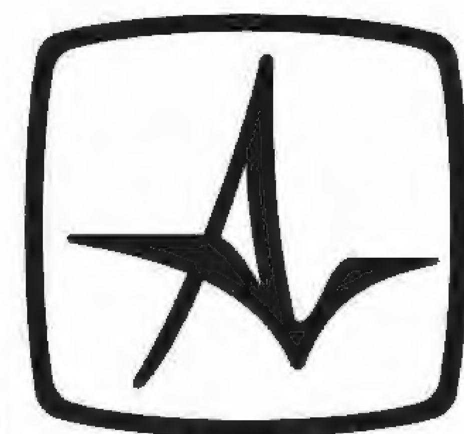
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

